

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

અપીલ ૩૦૪ સન ૨૦૧૨

[૨૦૧૨] જ એસ.સી.આર. ૨૮૭

લી કુન હી તથા અન્ય.

વિ.

ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય તથા અન્ય

(ફોજદારી અપીલ નં. ૩૦૪ / ૨૦૧૨)

૧ ફેબ્રુઆરી , ૨૦૧૨

[અશોક કુમાર ગાંગુલી અને જગદીશ સિંહ ખેડર, ન્યાયમૂર્તીશ્રી.]

દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦ – કલમો ૨, ૪૦૩, ૪૦૫, ૪૧૫, ૪૧૮, ૪૨૦ અને ૪૨૩
સહવાંચિત કલમો ૧૨૦બી અને ૩૪:

ભારતમાં અદાલતોની પ્રાદેશિક અધિકારિતા – મધ્યસ્થ ખરીદદાર (વિદેશમાં સ્થિત) અને વેચનાર (દિલ્હી, ભારત ખાતે સ્થિત) વચ્ચે નિશ્ચિત ઉત્પાદનોની ખરીદી કરવા બાબતનો કરાર, જે ઉત્પાદનો મધ્યસ્થ ખરીદદાર દ્વારા આગળ અંતિમ લાભાર્થીને (દુબઈ ખાતે સ્થિત વિદેશી કંપની) હસ્તાંતરિત કરવાના હતા – ઉત્પાદનનો પુરવઠો થયા પછી અંતિમ લાભાર્થીએ મધ્યસ્થ ખરીદદારના હિતમાં વિનિમય હૂંડી જારી કરવાની હતી, અને મધ્યસ્થ ખરીદદારે વેચનાર દ્વારા ગાઝિયાબાદમાંથી પુરવઠો કરવામાં આવેલ માલની ચુકવણી માટે તે જ વિનિમય હૂંડી આગળ વેચનારના હિતમાં અનુમોદિત કરવાની હતી – અંતિમ લાભાર્થીએ વિનિમય હૂંડી હેઠળની પોતાની બાંહેધરીનું પાલન ન કરવું – વેચનાર દ્વારા અંતિમ લાભાર્થીને કાનૂની નોટિસ જારી કરવી – તેમ છતાં, અંતિમ લાભાર્થીએ ચુકવણી ન કરવી – વેચનાર દ્વારા ગાઝિયાબાદના મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ અપીલકર્તાઓ-અંતિમ લાભાર્થી અને વિદેશી પક્ષકારો (જેઓ ગુનામાં સંકળાયેલા હોવાનું આક્ષેપિત અધિકારીઓ) વિરુદ્ધ કલમ ૪૦૩, ૪૦૫, ૪૧૫,

૪૧૮, ૪૨૦ અને ૪૨૩ સાથે વંચાતી કલમો ૧૨૦બી અને ૩૪ હેઠળ ફોજદારી ફરિયાદ – કલમ ૪૦૩, ૪૦૫, ૪૨૦ અને ૪૨૩ સાથે વંચાતી કલમો ૧૨૦બી અને ૩૪ હેઠળ સમજ્જસ જારી કરવાનો આદેશ – અપીલકર્તાઓ દ્વારા આ આધાર પર પડકારવામાં આવ્યો કે ભારતમાં આવેલી અદાલતોને વેચનાર દ્વારા અપીલકર્તાઓ વિરુદ્ધ દાખલ કરાયેલ ફોજદારી ફરિયાદ સ્વીકારવાની અધિકારિતા નહોતી – ઠરાવાયું: ગાઝિયાબાદની સક્ષમ અદાલતને ઇંડ પ્રક્રિયા સંહિતા ની કલમ ૧૭૯, ૧૮૧(૪) અને ૧૮૨ હેઠળ આ મામલામાં ફરિયાદ સ્વીકારવાની અધિકારિતા છે – ગાઝિયાબાદ (ભારત)માંથી દુબઈ (યુનાઈટેડ અરબ અમીરાત) સુધી માલના પુરવઠાનો તથ્ય, જે આરોપીઓ દ્વારા આક્ષેપિત રીતે કરાયેલા ગુનાઓનો એક આવશ્યક ઘટક છે, તે કલમ ૧૭૯ માં વપરાયેલા “જે કંઈ કરવામાં આવ્યું છે” એવા શબ્દો સાથે સંબંધિત છે – ફરિયાદી-વેચનાર પાસે વિનિમય હૂંડી ગાઝિયાબાદ, ભારતમાં હોવાનું આક્ષેપિત હોવાથી, વિનિમય હૂંડીની રકમના ભુગતાનના ઇનકારમાંથી ઉદ્ભવેલ પરિણામ ગાઝિયાબાદ, ભારતમાં ‘ઉદ્ભવ્યું’ – અંતિમ લાભાર્થી દ્વારા જારી કરવામાં આવેલી વિનિમય હૂંડી પ્રાપ્ત થઈ હતી અને તે આક્ષેપિત રીતે ભારતના ગાઝિયાબાદ ખાતે વેચનાર પાસે જ રાખવામાં આવી રહી છે – અંતિમ લાભાર્થીએ એક પત્ર દ્વારા વિનિમય હૂંડી હેઠળ વેચનાર પ્રત્યેની પોતાની જવાબદારીનો ઇનકાર કર્યો હતો અને અંતિમ લાભાર્થી તરફથી આપવામાં આવેલ એવો જવાબ ગાઝિયાબાદ, ભારતમાં વેચનારને પ્રાપ્ત થયો હતો – તેથી, એવું કહી શકાય નહીં કે વેચનાર દ્વારા

અપીલકર્તાઓને આક્ષેપિત કરાયેલ કૃત્યોનો ભારતમાં પ્રાદેશિક અધિકારિતા સાથે કોઈ સંબંધ નથી – અપીલકર્તાઓએ પોતાની વિદેશી નાગરિકતા, ભારતની બહારનું નિવાસસ્થાન, અને જે સમયે ગુનો(ઓ) આક્ષેપિત રીતે કરવામાં આવ્યો/આવ્યા હતા તે સમયે તેઓ ભારતમાં હાજર ન હતા તે બાબતે કરેલ રજૂઆતનો કોઈ પરિણામકારક અર્થ નથી – તેમને કલમ ૨ હેઠળ રક્ષણ પ્રાપ્ત નહીં થાય – દંડ પ્રક્રિયા સંહિતા, ૧૯૭૩ – કલમો ૧૭૯, ૧૮૧ અને ૧૮૨ – અધિકારિતા.

કલમો ૪૦૩, ૪૦૫, ૪૨૦ અને ૪૨૩ તેમજ કલમો ૧૨૦બી અને ૩૪ સાથે વાંચવામાં આવતી જોગવાઈઓ હેઠળનો સમન્સ આદેશ – તેને પડકાર – આ આધાર પર કે અપીલકર્તાઓ, અંતિમ લાભાર્થી, અને વિદેશી પક્ષકારો (જેઓ ગુનાથી સંબંધિત હોવાનો આક્ષેપ છે તે અધિકારીઓ) કરાર/સમજૂતીના પક્ષકાર અથવા માહિતગાર ન હતા; તેથી, સમજૂતીના ભંગ માટે તેમની સામે કાર્યવાહી ચલાવી શકાય નહીં – ઠરાવાયું: દાવાપત્રોમાં પ્રથમદ્રષ્ટિએ એ દર્શાય છે કે ફરિયાદમાં વ્યક્ત કરાયેલા મૂળભૂત આધાર સાથે અપીલકર્તાઓનો સંબંધ છે – આરોપીઓમાંથી એકે પણ આ આરોપનું સમર્થન કર્યું હતું – તેથી, આ તબક્કે મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ ફરિયાદી દ્વારા શરૂ કરાયેલી કાર્યવાહીમાંથી અપીલકર્તાઓને મુક્ત ઠેરવવું ઈચ્છનીય નથી – ઉક્ત મુદ્દો નીચલી અદાલત સમક્ષ બંને પક્ષો દ્વારા પુરાવા રજૂ થયા પછી ફરીથી ઉઠાવી શકાય.

કલમો ૪૦૩, ૪૦૫, ૪૨૦ અને ૪૨૩ સાથે કલમો ૧૨૦બી અને ૩૪ હેઠળનો સમન્સ આદેશ – તેને પડકાર – આ આધારે કે અપીલકર્તાઓ વિરુદ્ધ આરોપો બનતા નથી; અંતિમ લાભાર્થી અને વિદેશી પક્ષકારો (જેઓ અધિકારીઓ ગુનાથી સંબંધિત હોવાનું કહેવાય છે) વિરુદ્ધ પણ આરોપો બનતા નથી; અપીલકર્તાઓ કંપનીના કાર્યકર્તાઓ હોવાને કારણે માત્ર તે કારણસર કંપની પ્રત્યેની પોતાની જવાબદારીઓના નિર્વહમાં કરવામાં આવેલા કૃત્યોમાંથી ઊભા થતા ગુનાઓ માટે પરોક્ષ રીતે જવાબદાર ઠરાવી શકાય નહીં; અને ફરિયાદીએ કરેલા આક્ષેપો સાથે અપીલકર્તાઓનો કોઈ સંબંધ નહોતો – ઠરાવાયું: ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૨૦૦ હેઠળ ફરિયાદીના નિવેદનમાં સ્પષ્ટપણે જણાવાયું હતું કે ખરીદદારના હિતમાં અનુમોદિત કરાયેલા હૂંડીપત્રનું માન રાખવા માટે અપીલકર્તાઓ સંયુક્ત અને અલગ અલગ રીતે જવાબદાર હતા – ફરિયાદીએ રજૂ કરેલા ઉપેક્ષા અને કરેલ કૃત્યો વિશિષ્ટ અને સ્પષ્ટ હતા – ફરિયાદીએ કરેલા આક્ષેપોમાં તે તમામ મૂળભૂત તથ્યો સંપૂર્ણપણે સમાયેલ છે, જે તે ગુનાઓ સ્થાપિત કરવા જરૂરી છે, જેના આધારે સમન્સ આદેશ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો – વધુમાં, હાલનો કેસ ઈરિડિયમ ટેલિકોમ લિમિટેડના કેસમાં ઉલ્લેખિત કોઈપણ ખામીઓથી પીડિત નથી – અપીલકર્તાઓને નીચલી અદાલત સમક્ષ કાનૂની મુદ્દાઓ ઉઠાવવાની છૂટ આપવામાં આવી.

આરોપી દ્વારા વિનિમયપત્રનો અનાદર કરવા બદલ ફરિયાદ હેઠળ – કલમો હેઠળ સમન્સ જારી કરવાનો આદેશ – ફરિયાદીની પ્રેરણાથી, કથિત કરારભંગના

આધાર પર, નાગરિક દાવો અગાઉથી જ દાખલ કરવામાં આવ્યો છે – ફોજદારી કાર્યવાહીનું જાળવાપાત્રત્વ – ઠરાવ્યું: સમન્સ જારી કરવાના આદેશમાં કલ્પાયેલ સ્વભાવના ગુનાઓમાં નાગરિક જવાબદારી સાથે ફોજદારી દોષિતતા પણ સંકળાયેલી હોઈ શકે છે – માત્ર એટલા માટે કે ફરિયાદીએ નાગરિક દાવો ઉઠાવ્યો છે, એવું કહી શકાય નહીં કે તેને આરોપી દ્વારા દંડ સંહિતા હેઠળ કથિત રીતે કરાયેલા ગુનાઓ માટે દંડાત્મક પરિણામોને અનુસરતી કાર્યવાહી શરૂ કરવાથી રોકી શકાય.

ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૯૭૩ – કલમો ૧૭૯, ૧૮૧(૪) અને ૧૮૨ – ભારતમાં કોઈ મામલાની સુનાવણી માટે અદાલતોની અધિકારક્ષેત્રતા – તેની નિર્ધારણા – સમજાવવામાં આવી.

કરારની શરતો મુજબ, વેચનારએ (દિલ્હી, ભારત સ્થિત) અમુક ઉત્પાદનો મધ્યવર્તી ખરીદદારને (વિદેશ સ્થિત) પુરા પાડ્યા, જે આગળ અંતિમ હિતભોગીને (વિદેશી કંપનીને) હસ્તાંતરિત કરવામાં આવ્યા. અંતિમ હિતભોગીએ મધ્યવર્તી ખરીદદારના હિતમાં વિનિમયપત્ર અમલમાં મૂક્યું અને મધ્યવર્તી ખરીદદારે ઉત્પાદનોના મૂલ્યની ચુકવણી માટે તે વિનિમયપત્ર વેચનારના હિતમાં અનુમોદિત કર્યું. અંતિમ હિતભોગીએ વિનિમયપત્ર હેઠળની પોતાની પ્રતિબદ્ધતા નિભાવી નહોતી. વેચનારએ અંતિમ હિતભોગીને કાયદેસરની નોટિસ પાઠવી અને તેમાં નિર્ધારિત અવધિમાં વેચનારને ચુકવણી કરવાની માંગણી કરી. વારંવારની માંગણીઓ છતાં, અંતિમ હિતભોગીએ પોતાની

જવાબદારી નકારી કાઢી. વેચનાર, જે પોતાની વ્યવસાયિક પ્રવૃત્તિઓ દિલ્હી અથવા ગાઝિયાબાદમાં ચલાવતો હતો, તેના એકમાત્ર માલિક મારફતે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૪૦૩, ૪૦૫, ૪૧૫, ૪૧૮, ૪૨૦ અને ૪૨૩ તથા કલમો ૧૨૦બી અને ૩૪ સાથે વંચાય તેવી ફોજદારી ફરિયાદ ગાઝિયાબાદના મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ અંતિમ હિતભોગી તથા પ્રકરણમાં કથિત રીતે સંકળાયેલ પક્ષકારો (અપીલકર્તા નં. ૧ થી ૫ તથા અન્ય) વિરુદ્ધ દાખલ કરી. મેજિસ્ટ્રેટે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૪૦૩, ૪૦૫, ૪૨૦ અને ૪૨૩ તથા કલમો ૧૨૦બી અને ૩૪ સાથે વંચાય તેવી જોગવાઈઓ હેઠળ આરોપીઓને સમન્સ જારી કરવાનો આદેશ કર્યો. પાંચેય અપીલકર્તાઓએ તે આદેશને વડી અદાલત સમક્ષ પડકાર્યો અને તે બાબતનો નિકાલ કરવામાં આવ્યો. તેથી, અપીલકર્તાઓએ હાલની અપીલ દાખલ કરી.

અપીલ ફગાવી દેતા, અદાલતે

ઠેરવ્યુ: ૧.૧. ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૭૯ ના બે શબ્દસમૂહો, એટલે કે ગુનાને સંદર્ભે “જે કંઈ કરવામાં આવ્યું હોય” અને “જે પરિણામ અનુસરી આવ્યું હોય”, કલમ ૧૭૯ હેઠળ પરિકલ્પિત અધિકારક્ષેત્રની વ્યાપ્તિમાં નોંધપાત્ર વધારો કરે છે અને તેને આ બે શબ્દસમૂહો દ્વારા આવરી લેવાયેલા વિસ્તારો સુધી વિસ્તારે છે. વર્તમાન કેસમાં, ફરિયાદમાં આક્ષેપિત ગુનો(ઓ) એ હકીકતમાંથી ઉદ્ભવે છે કે, ફરિયાદીએ કરાર/સંવિધાન હેઠળની પોતાની બાધ્યતાઓ નિષ્ઠાપૂર્વક નિભાવી હોવા છતાં, આરોપીઓએ તેમના પર તેના અંતર્ગત

નિભાવવાની ફરજિયાત પરસ્પર બાધ્યતા(ઓ) ને અપ્રામાણિકતાપૂર્વક/કપટપૂર્વક/ખોટી રીતે નકારી/ટાળી દીધી. “જે કંઈ કરવામાં આવ્યું હોય” શબ્દોનો વ્યાપ, કરારના અમલીકરણને આગળ ધપાવવા માટે જે કંઈ કરવામાં આવ્યું હોય તે બધું આવરી લેશે. ફરિયાદી દ્વારા બાધ્યતાઓના નિર્વહને રચતી હકીકતો, વાસ્તવમાં આરોપીઓ વિરુદ્ધ કરવામાં આવેલા ફોજદારી આક્ષેપનું મૂળભૂત આધારસ્તંભ બને છે (સંબંધિત બાધ્યતાનું પાલન કરવાથી ઇનકાર કરવાના સંદર્ભમાં). ગુનાની આચરણની સ્થાપના માટેનો આ વર્તમાન મૂળભૂત આધાર, ઉક્ત જોગવાઈમાં વપરાયેલા “જે કંઈ કરવામાં આવ્યું હોય” શબ્દોના વ્યાપમાં આવશે. વર્તમાન હકીકતી સ્થિતિની આ પુષ્ટિ વિના, આરોપીઓની દોષિતતા સ્થાપિત કરી શકાય નહીં. ફરિયાદમાં એવો દાવો કરવામાં આવ્યો છે કે કરારબદ્ધ માલ/ઉત્પાદન ભારતમાં ગાઝિયાબાદથી જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી (વિકેતા) દ્વારા પુરવઠો કરવામાં આવ્યો હતો. દુબઈની ‘એસ’ કંપની (અંતિમ લાભાર્થી) ને ‘એસ.આઈ.’ કંપની (મધ્યવર્તી ખરીદદાર) મારફતે માલ/ઉત્પાદનનો પુરવઠો કરવામાં આવ્યો હતો તે હકીકત સ્થાપિત કરવાનો પ્રયત્ન, માત્ર ૨૮.૧.૨૦૦૨ તારીખની ડિલિવરી રસીદ (મધ્યવર્તી ખરીદદાર-‘એસ.આઈ.’ કંપની દ્વારા જારી કરાયેલ) દ્વારા જ નહીં, પરંતુ ખરીદવામાં આવેલ માલ/ઉત્પાદનના મૂલ્યચુકવણીરૂપે દુબઈની ‘એસ’ કંપની (અંતિમ લાભાર્થી) દ્વારા કરાયેલા વિનિમય બિલના આધારે પણ કરવામાં આવે છે. ગાઝિયાબાદ (ભારત) થી દુબઈ (યુનાઈટેડ આરબ અમીરાત) સુધી માલના

પુરવઠાની હકીકત, જે આરોપીઓ દ્વારા આક્ષેપિત રીતે કરાયેલા ગુના(ઓ) નો આવશ્યક ઘટક છે, તે કલમ ૧૭૯ માં વપરાયેલા “જે કંઈ કરવામાં આવ્યું હોય” શબ્દો સાથે સંબંધિત છે. આ હકીકતી સ્થિતિ, ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૭૯ હેઠળ ગાઝિયાબાદની સક્ષમ અદાલતમાં અધિકારક્ષેત્ર નિહિત કરવા માટે પૂરતી છે. [ફકરો ૧૨] [૩૧૨-જી-એચ; ૩૧૩-એ-જી]

૧.૨. ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૧૭૯ હેઠળ, જ્યાં પરિણામ (ફોજદારી કૃત્યનું) “ઉપજે” તે સ્થાન(ઓ) પણ સક્ષમ અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતી અદાલત નક્કી કરવા માટે સંબંધિત ગણાશે. તેથી, જે અદાલતોના સ્થાનિક અધિકારક્ષેત્રની અંદર ફોજદારી કૃત્યનો પ્રત્યાઘાત/અસર થાય છે, તેવી અદાલતોને પણ આ મામલામાં અધિકારક્ષેત્ર રહેશે. કરારમાંથી ઉત્પન્ન થતું પરસ્પર પ્રતિક્ષણ નાણાકીય પરતચુકવણીથી બનેલું છે. જણાવેલ નાણાકીય પરતચુકવણી કથિત રીતે માલના પ્રાપ્તકર્તા (‘એસ’ કંપની, દુબઈ) દ્વારા મધ્યવર્તી ખરીદદાર (‘એસઆઈ’ લિમિટેડ)ને ચુ.એસ. \$૧૪,૩૨,૭૪૫ મૂલ્યના વિનિમય બિલ દ્વારા, તા. ૧.૨.૨૦૦૨ના રોજ, મોકલવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ જણાવેલ વિનિમય બિલ ‘એસઆઈ’ લિમિટેડ દ્વારા ફરીયાદી-જેસીઈ કન્સલ્ટન્સીને એન્ડોર્સ કરવામાં આવ્યું હતું. જેસીઈ કન્સલ્ટન્સીનું કહેવું છે કે તે ભારતના ગાઝિયાબાદ ખાતે જણાવેલ વિનિમય બિલ ધારણ કરે છે. દુબઈની ‘એસ’ કંપની દ્વારા વિનિમય બિલનું નિષ્પાદન અને ‘એસઆઈ’ લિમિટેડ દ્વારા તેનું એન્ડોર્સમેન્ટ, કરારની શરતો અને નિયમોને અનુરૂપ છે.

જેસીઈ કન્સલ્ટન્સીને (વિનિમય બિલ હેઠળ) ચુકવણીનો કથિત ઇનકાર થયા બાદ, ચુકવણીની માંગ સાથે કાનૂની નોટિસ પાઠવવામાં આવી હતી. તેના જવાબમાં, દુબઈની ‘એસ’ કંપનીએ કથિત રીતે અપ્રામાણિકપણે/કપટપૂર્વક/ખોટી રીતે જવાબદારી/બાધ્યતા નકારી હતી. કારણ કે ફરીયાદી કથિત રીતે ભારતના ગાઝિયાબાદ ખાતે વિનિમય બિલ ધારણ કરે છે, તેથી જણાવેલ વિનિમય બિલની રોકડચુકવણીના ઇનકારમાંથી ઊભરતું પરિણામ ભારતના ગાઝિયાબાદ ખાતે “ઉપજે” એવું માનવામાં આવશે. આમ, ભારતના ગાઝિયાબાદની સક્ષમ અદાલતને ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૧૭૯ હેઠળ આ મામલામાં અધિકારક્ષેત્ર રહેશે. [પરા ૧૩] [૩૧૩-એચ; ૩૧૪-એ-એફ]

૧.૩. ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૮૧ના અવલોકનથી કોઈપણ પ્રકારની શંકાને સ્થાન રહેતું નથી કે વિચારાધીન વિષયરૂપ એવા સ્વરૂપના ગુનાઓમાં, જે અદાલતના સ્થાનિક અધિકારક્ષેત્રમાં સમગ્ર અથવા વિચારણા માટેની રકમનો કોઈ ભાગ “...પરત કરવો અથવા તેનો હિસાબ આપવો આવશ્યક હતો...” તે અદાલતને આ બાબતમાં અધિકારક્ષેત્ર રહેશે. વર્તમાન કેસમાં, ૧.૨.૨૦૦૨ની તારીખનો ટૂંડીપત્ર દુબઈમાં ‘એસ’ કંપની તરફથી ‘એસઆઈ’ કંપની લિમિટેડના નામે જારી કરવામાં આવ્યો હતો; ‘એસઆઈ’ કંપનીએ કરારની શરતો મુજબ તે ટૂંડીપત્રની અનુમોદન દ્વારા ફરીયાદી-‘જેસીઈ’ કંપનીના હિતમાં હસ્તાંતરણ કર્યું હતું; જેસીઈ કંપનીનો દાવો છે કે તે ભારતના

ગાઝિયાબાદ ખાતે તે હૂંડીપત્ર ધારણ કરીને બેસી છે. હૂંડીપત્રની ધારક તરીકે, જેસીઈ કંપનીએ તે હેઠળની ચુકવણીનો હક માગ્યો હતો, જેનો ઇનકાર આરોપીઓ દ્વારા કરવામાં આવી રહ્યો છે. દુબઈમાં ‘એસ’ કંપની દ્વારા યુ.એસ. \$૧૪,૩૨,૭૪૫ માટે જારી કરાયેલ તે હૂંડીપત્ર ભારતના ગાઝિયાબાદ ખાતે ‘જેસીઈ’ કંપનીએ પ્રાપ્ત કર્યો હતો અને તે તેની પાસે હોવાનું આક્ષેપિત છે; ફરિયાદી મુજબ, તે હૂંડીપત્ર જ્યાં ધારણ કરવામાં આવ્યો છે ત્યાં (અર્થાત્ ભારતના ગાઝિયાબાદ ખાતે) તેનો સન્માન/વટાવ થવો આવશ્યક છે. મામલાની વર્તમાન આક્ષેપિત હકીકતી પૃષ્ઠભૂમિમાં, ભારતના ગાઝિયાબાદ સ્થિત સક્ષમ અદાલતને ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૮૧(૪) હેઠળની ફરિયાદની સુનાવણી ચલાવવાનો અધિકારક્ષેત્ર રહેશે. [પરા ૧૪] [૩૧૫-ડી-એચ]

૧.૪. ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૮૨નું અવલોકન કરતાં જાણવા મળે છે કે ઉક્ત જોગવાઈનો આશ્રય લઈને એવી અનેક ગુનાઓ બાબતે અધિકારક્ષેત્ર નિર્ધારિત કરી શકાય છે, જેમાં છેતરપિંડી એક ઘટક તરીકે સામેલ હોય છે. જ્યારે ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૮૨ હેઠળ કલ્પિત ગુના(ઓ) સાથે સંબંધિત છેતરપિંડી/અપ્રામાણિકતા/કપટના કૃત્યો સંચારો/સંદેશાઓ/પત્રો વગેરેમાંથી પ્રકાશમાં આવે છે, ત્યારે જે સ્થળ(ઓ)માંથી આવા સંચારો/સંદેશાઓ/પત્રો વગેરે મોકલવામાં આવ્યા હોય તેમજ જ્યાં તે પ્રાપ્ત થયા હોય તે સ્થળો સક્ષમ અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતી અદાલત નિર્ધારિત કરવા માટે

સંબંધિત ગણાશે. ફરિયાદમાં સમાવિષ્ટ આક્ષેપો દર્શાવે છે કે ફરિયાદી-જે.સી.ઈ. કંપનીએ દુબઈ ખાતે ‘એસ’ કંપનીને કાનૂની નોટિસ પાઠવી હતી, જેમાં દુબઈની ‘એસ’ કંપનીને કરાર હેઠળ કલ્પિત નાણાકીય પરતચુકવણી અંગેની તેની પરસ્પર પ્રતિબદ્ધતા નિભાવવાનો અનુરોધ કરવામાં આવ્યો હતો. તેના જવાબમાં, દુબઈની ‘એસ’ કંપનીએ તા. ૧.૨.૨૦૦૨ના બિલ ઓફ એક્સચેન્જ હેઠળ દુબઈની ‘એસ’ કંપની પર જે.સી.ઈ. કંપની પ્રત્યે કોઈ પ્રતિબદ્ધતા/જવાબદારી નથી એમ દાવો કરીને પોતાની જવાબદારીનો ઈનકાર કર્યો હતો. ફરિયાદીના મતે, ઉક્ત ઈનકાર જ આરોપીઓ વિરુદ્ધ દાખલ કરાયેલી ફોજદારી ફરિયાદનો આધાર બને છે. દુબઈની ‘એસ’ કંપની તરફથી આપવામાં આવેલો ઉક્ત જવાબ જે સ્થળે પ્રાપ્ત થયો હોય તે ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૮૨ હેઠળ સક્ષમ અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતી અદાલત નક્કી કરવા માટે સંબંધિત રહેશે. ભલે આ જવાબ જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સીના વકીલને ગાઝિયાબાદ સિવાયના અન્ય સ્થળે (જોકે ભારતમાં) પ્રાપ્ત થયો હોય, તેમ છતાં ભારતમાં ગાઝિયાબાદની સક્ષમ અદાલતને અધિકારક્ષેત્ર પ્રાપ્ત રહેશે, કારણ કે ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૭૮(ડી) મુજબ, જ્યાં કોઈ ગુનો વિવિધ અધિકારક્ષેત્રોમાં કરવામાં આવેલા અનેક કૃત્યોનો સમૂહ હોય, ત્યાં એવા કૃત્યોમાંથી કોઈ એક કૃત્ય જે અદાલતના અધિકારક્ષેત્રમાં કરવામાં આવ્યું હોય તે અદાલત તે ગુનાનો વિચાર કરવા સક્ષમ રહેશે. [ફરો ૧૫] [૩૧૬-એફ-એચ; ૩૧૭-એ-ડી]

૧.૫. ઉપરોક્ત વિચારવિમર્શને ધ્યાનમાં લેતા, અપીલકર્તાઓ માટે એવો દાવો કરવો વાજબી નથી કે જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્ટ્સી દ્વારા આરોપીઓના નામે આક્ષેપિત કરાયેલ કૃત્યોનો ભારતમાં પ્રાદેશિક અધિકારક્ષેત્ર સાથે કોઈ સંબંધ નથી. ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૧૭૯ મુજબ, જે અદાલતના અધિકારક્ષેત્રમાં આક્ષેપિત ગુનાના સંદર્ભે કોઈ કાર્ય કરવામાં આવ્યું હોય, તથા જ્યાં તે ફોજદારી કૃત્યનું પરિણામ અનુસર્યું હોય, તે અદાલતને તપાસ અને વિચારણા કરવાનો અધિકાર પ્રાપ્ત થાય છે. ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૧૮૧(જ) એ બાબતે કોઈ શંકાને સ્થાન આપતી નથી કે દોષારોપણ તે સ્થળ સાથે પણ સંબંધિત છે જ્યાં પ્રતિક્ષણ પરત કરવાનું હોય અથવા તેનો હિસાબ આપવાનો હોય. અંતે, ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૧૮૨ એ નિર્ધારિત કરે છે કે છેતરપિંડી ઘટકરૂપ હોય એવા ગુનાઓમાં, જો આક્ષેપિત છલકપટનું કૃત્ય સંદેશાવ્યવહાર/પત્રો/સંદેશાઓ મારફતે કરવામાં આવ્યું હોવાનું દર્શાવવામાં આવે, તો જે અદાલતના અધિકારક્ષેત્રમાં તેવા સંદેશાવ્યવહાર/પત્રો/સંદેશાઓ મોકલવામાં આવ્યા હોય (અથવા પ્રાપ્ત થયા હોય), તે અદાલતને તેની તપાસ અને વિચારણા કરવાનો અધિકાર રહેશે. આ દૃષ્ટિએ જોવામાં આવે તો, અપીલકર્તાઓ દ્વારા એવો દાવો કરવો યોગ્ય નથી કે ફરિયાદીએ આરોપીઓ વિરુદ્ધ, ખાસ કરીને પાંચ અપીલકર્તાઓના સંદર્ભમાં, કરેલા આક્ષેપો ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની જોગવાઈઓ હેઠળ ભારતમાં પ્રાદેશિક અધિકારક્ષેત્ર સાથે સંબંધિત નથી. [પરા ૧૬] [૩૧૭-ઈ-એચ; ૩૧૮-એ]

૧.૬. અપીલકર્તાઓ દ્વારા આગળ ધપાવવામાં આવેલી રજૂઆતોના તમામ ઘટકો, વિશેષ કરીને તેમની વિદેશી રાષ્ટ્રીયતા, ભારતની બહાર તેમનું નિવાસસ્થાન, અને જે સમયે ગુનો(ઓ) કથિત રીતે આચરવામાં આવ્યો/આચરવામાં આવ્યા હતા તે સમયે તેઓ ભારતમાં હાજર ન હતા તે હકીકત, કોઈ પરિણામકારક નથી. તેમને ભારતીય દંડ સંહિતા ની ધારા ૨ હેઠળ રક્ષણ પ્રાપ્ત નહીં થાય. અપીલકર્તાઓ વિરુદ્ધ જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી ફરિયાદને મેજિસ્ટ્રેટે સ્વીકારી શક્યા ન હોત એવી પ્રથમ દલીલમાં કોઈ જ સાર નથી. [ફકરો ૧૭] [૩૨૪-એફ-એચ; ૩૨૫-એ]

મોબારિક અલી અહમદ વિ. બોમ્બે રાજ્ય (૧૯૫૮) એસસીઆર ૩૨૮ – પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

૨. એવો રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી ફરિયાદ જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી અને ‘એસ.આઈ.’ કંપની વચ્ચેના કરાર/સમજૂતી પર આધારિત હતી; કે અપીલકર્તાઓ ઉક્ત કરાર/સમજૂતીના પક્ષકાર નહોતા, અને તેથી ફરીયાદીની કોઈ ફરિયાદ હોય તો તે માત્ર ‘એસ.આઈ.’ કંપની સામે જ ઉઠાવી શકાત; અને કે કરાર/સમજૂતી હેઠળ અપીલકર્તાઓની કોઈ ભૂમિકા ન હોવાથી ફરીયાદી દ્વારા તેમને વિવાદમાં

ગેરરીતે સંકળવામાં આવ્યા હતા. જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી ફરિયાદમાં સ્પષ્ટપણે એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે તમામ અપીલકર્તાઓ “કંપની દ્વારા કરવામાં આવેલી પ્રત્યેક અને દરેક ક્રિયામાં” સંકળાયેલા હતા (‘એસ’ કંપની, દુબઈમાં). ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૨૦૦ હેઠળ નોંધાયેલા નિવેદનમાં ફરીયાદીએ જમા આપ્યું હતું કે ફરિયાદમાંથી ઉપજતા ગુનાઓના આચરણ માટે અપીલકર્તાઓ વ્યક્તિગત રીતે તેમજ સંયુક્ત રીતે જવાબદાર હતા. તેઓ કેવી રીતે જવાબદાર હતા (જો હતા તો), તે પુરાવાનો પ્રશ્ન છે, જે નીચલી અદાલત દ્વારા પુરાવા નોંધાયા પછી જ બહાર આવશે. પરંતુ રસપ્રદ બાબત એ છે કે જે.સી.ઈ. કંપની દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી ફરિયાદમાં આરોપી હોવા છતાં ‘એસ.આઈ.’ કંપનીએ ફરીયાદી દ્વારા અપીલકર્તાઓ વિરુદ્ધ કરવામાં આવેલા આક્ષેપ(એસ)ને સંપૂર્ણ સમર્થન આપ્યું હતું. અપીલકર્તાઓની દોષિતતા અંગેના વિગતવાર પ્રતિભાવમાં ‘એસ.આઈ.’ કંપનીએ દઢ વલણ અપનાવ્યું હતું. દલીલપત્રો પણ પ્રથમદૃષ્ટ્યે ફરિયાદમાં દર્શાવાયેલા મૂળ આધાર સાથે અપીલકર્તાઓના સંબંધને દર્શાવે છે. ગાઝિયાબાદના મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ ‘જે.સી.ઈ.’ કંપની દ્વારા પ્રારંભિત કરવામાં આવેલી કાર્યવાહીમાંથી અપીલકર્તાઓને મુક્ત કરવું ઇચ્છનીય નથી. નીચલી અદાલત સમક્ષ વિરોધી પક્ષકારો દ્વારા પુરાવો રજૂ થયા પછી, સંદર્ભિત મુદ્દો ફરીથી ઉઠાવી શકાય. [પરા ૨૦, ૨૧] [૩૨૬-સી-ડી, ઈ-જી; ૩૨૭-એ-ડી; ૩૨૮-જી-એચ; ૩૩૦-એ]

૩. ફરિયાદ દ્વારા તેમજ દંડ પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૨૦૦ હેઠળ નોંધાયેલ ફરિયાદીના નિવેદનમાં પણ, જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સીએ સ્પષ્ટપણે દાવો કર્યો હતો કે અપીલકર્તાઓ સંયુક્ત રીતે અથવા વ્યક્તિગત રીતે વિનિમય હૂંડીનું માન રાખવા માટે જવાબદાર હતા, જે તેના (જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સીના) હિતમાં એન્ડોર્સ કરવામાં આવી હતી. અપીલકર્તાની જવાબદારી દર્શાવવા માટે દસ્તાવેજોની એક શ્રેણી પણ નીચલી અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવી હતી. મેજિસ્ટ્રેટે ઉક્ત સામગ્રી પર વિચારણા કર્યા પછી સમન્સ જારી કરવાનો આદેશ કર્યો હતો. અપીલકર્તાઓની દોષિતતા સ્પષ્ટપણે સત્તાધિકાર ધરાવતી અદાલત સમક્ષ રજૂ થનારા પુરાવા પર આધારિત રહેશે. આ અદાલત સમક્ષ થયેલ વિનંતીપત્રોમાંથી નિશ્ચિતપણે એવું કહી શકાય છે કે આરોપીઓ પૈકીના એક, એટલે કે, ‘એસ.આઈ.’ કંપનીએ તેના લેખિત જવાબ દ્વારા ફરિયાદી-જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સીના પક્ષને સંપૂર્ણ ટેકો આપ્યો હતો. વિરુદ્ધ પક્ષકારો દ્વારા રજૂ થનારા પુરાવામાંથી બહાર આવતી હકીકતી વિગતો સ્પષ્ટ ચિત્ર રજૂ કરવા માટે આવશ્યક રહેશે. તે પછી જ, આ મુદ્દે રજૂ કરાયેલ દલીલ અંગે યોગ્ય નિર્ણય શક્ય બનશે. ફરિયાદીએ રજૂ કરેલા કરેલ અને ન કરેલ કૃત્યોના હકીકતી આધાર/પૃષ્ઠભૂમિ નિશ્ચિત અને સ્પષ્ટ છે. ફરિયાદીએ કરેલા આક્ષેપોમાં તે તમામ મૂળભૂત હકીકતોનું સંપૂર્ણ સમાવી લેવાયું છે, જે તે ગુનાઓ સ્થાપિત કરવા માટે આવશ્યક છે જેના અંતર્ગત પડકારાયેલ સમન્સ આદેશ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો. વર્તમાન કેસ ઈરિડિયમ ઈન્ડિયા ટેલિકોમ લિમિટેડ કેસમાં ઉલ્લેખિત

કોઈપણ ખામીથી પીડિત નથી. અપીલકર્તાઓને નીચલી અદાલત સમક્ષ કાનૂની મુદ્દાઓ રજૂ કરવા માટે મુક્ત રાખવામાં આવે છે. બંને પક્ષકારોએ પોતાના પુરાવા રજૂ કર્યા પછી, નીચલી અદાલત વિવાદના ગુણદોષ અંગે કરાયેલ કોઈપણ નિરીક્ષણથી પ્રભાવિત થયા વિના, કાયદા અનુસાર તે બાબતે પોતાનું નિષ્કર્ષ આપશે. [ફકરો ૨૩] [૩૩૬-એચ; ૩૩૭-એ-એચ]

ઈરિડિયમ ઇન્ડિયા ટેલિકોમ લિમિટેડ વિ. મોટોરોલા ઇન્કોર્પોરેટેડ અને અન્ય. (૨૦૧૧) ૧ એસ.સી.સી. ૭૪: ૨૦૧૦ (૧૪) એસ.સી.આર. ૫૯૧; હરિયાણા વિ. ભજન લાલ ૧૯૯૨ સપ્લિ. (૧) એસ.સી.સી. ૩૩૫: ૧૯૯૦ (૩) સપ્લિ. એસ.સી.આર. ૨૫૯; એમ.એન. ઓઝા વિ. અલોક કુમાર શ્રીવાસ્તવ (૨૦૦૯) ૯ એસ.સી.સી. ૬૮૨: ૨૦૦૯ (૧૩) એસ.સી.આર. ૪૪૪ – સંદર્ભિત.

૪. સમન્સ આદેશ હેઠળ કલ્પાયેલ સ્વરૂપના ગુનાઓમાં, નાગરિક જવાબદારી સાથે ફોજદારી દોષિતતા પણ સંકળાયેલી હોઈ શકે છે. છેતરપિંડીના કૃત્યથી પક્ષકારને જે વસ્તુથી વંચિત કરવામાં આવ્યો હોય, તે બાબતનો દાવો નાગરિક કાર્યવાહી દ્વારા કરી શકાય છે. છેતરપિંડીના કૃત્યમાંથી ઉદ્ભવતી કપટપૂર્વકની નકારાત્મકતા આધારિત આવી જ વંચિતતા ફોજદારી જવાબદારીને પણ આકર્ષે છે. ફોજદારી ફરિયાદ પક્ષની કાર્યવાહી દરમિયાન, ફરિયાદી આરોપીના કૃત્યો

માટે પરસ્પરપ્રતિફળરૂપ રાહત માગી શકતો નથી. જેમ કે હાલના કેસમાં, હૂંડી હેઠળની નાણાકીય પરતફેરની રકમનો દાવો ફોજદારી કાર્યવાહીમાં કરી શકાય તેમ નથી; તે રાહત માટેનો ઉપાય માત્ર નાગરિક દાવો દ્વારા જ ઉપલબ્ધ રહેશે. તેથી, એવી દલીલ સ્વીકારવી શક્ય નથી કે, ફરિયાદી-જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સીએ કરારના કથિત ભંગના આધારે નાગરિક દાવો ઉઠાવ્યો હોવાથી, તે દંડ સંહિતા હેઠળ આરોપીઓ દ્વારા કથિત રીતે કરાયેલા ગુનાઓ માટે દંડાત્મક પરિણામોની કાર્યવાહી શરૂ કરવાથી અટકાવવામાં આવી શકે. હાલના તબક્કે, વિરુદ્ધ પક્ષકારો દ્વારા રજૂ કરાયેલી હકીકતોની સ્થિતિના આધારે અપીલકર્તાઓની દોષિતતામાં પ્રવેશ કરવો યોગ્ય નહીં બને. દોષિતતા (જો કંઈ હોય તો) તો ત્યારે જ સ્પષ્ટ થશે જ્યારે બંને પક્ષકારો નીચલી અદાલત સમક્ષ પુરાવા રજૂ કરશે. રજૂ થયેલ દલીલોના આધારે પણ આ તબક્કે સમન્સ આદેશ રદ કરવો શક્ય નથી. તેથી, અપીલકર્તાઓને, જો તેઓ યોગ્ય સમજતા હોય, તો તેમની આક્ષેપો નીચલી અદાલત સમક્ષ ઉઠાવવાની મુક્તિ રાખવામાં આવે છે. [પરિષ્કેદ ૨૬]
[૩૪૧-અ-૬]

પ્રકરણ કાનૂન સંદર્ભ:

(૧૯૫૮) એસ.સી.આર. ૩૨૮ આધારિત. પરા ૧૭

૨૦૧૦ (૧૪) એસ.સી.આર. ૫૯૧ નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો. ફકરો ૨૨

૧૯૯૦ (૩) સપ્લ. એસ.સી.આર. ૨૫૯ સંદર્ભિત કરવામાં આવ્યું.
પરિચ્છેદ ૨૨

૨૦૦૯ (૧૩) એસ.સી.આર. ૪૪૪ ઉદ્દેખ કરવામાં આવ્યો. પેરા ૨૨

ફોજદારી અપિલીય અધિકારક્ષેત્ર : ફોજદારી અપીલ નં. ૩૦૪ સન ૨૦૧૨.

અલ્હાબાદ સ્થિત ન્યાયિક વડી અદાલતના ફોજદારી વિવિધ અરજી નં. ૧૧૪૦૪
ઓફ ૨૦૦૬ માં તા. ૧૩.૧૧.૨૦૦૯ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

રામ જેઠમલાની, જોય બસુ, નીરજ સિંહ, બિકાસ કારગુમા, મીનાક્ષી મિધા,
કરણ કાલિયા, અવિજિત ભટ્ટાચારજી, પ્રણવ દિએશ, પ્રતીક દત્તા
અપીલકર્તાઓ તરફથી.

એસ.એસ. ગાંધી, આર.કે. દાશ, પ્રશાંત ચંદ્રા, સંજય સરિન રાહુલ શર્મા,
પી.એન. પુરી, પૂજા એમ. સૈગલ, ટી.એન. સિંહ, રાજીવ દુબે, કમલેન્દ્ર મિશ્રા,
એસ.કે. દ્વિવેદી, એમ.એસ. વિનાઈક, અજય કુમાર તાલેસરા સામાવાળાઓ
તરફથી.

અદાલતનો ચુકાદો નીચે મુજબ જાહેર કરવામાં આવ્યો હતો દ્વારા

જગદીશ સિંહ ખેહર, ન્યાયમૂર્તીશ્રી.

૧. વિશેષ અનુમતિ મંજૂર કરવામાં આવે છે.

૨. સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડે (ખરીદદાર તરીકે) જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી સાથે (વેચનાર તરીકે) ૧.૧૨.૨૦૦૧ના રોજ કરાર કર્યો હતો. જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી દ્વારા પુરવઠો કરવાના ઉત્પાદનો માટેનું વેચાણ-પ્રતિફળ યુ.એસ.\$ ૧૩,૭૦,૦૦૦ (અંદાજે રૂપિયા ૯ કરોડ) નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું. ઉત્પાદનનો વિતરણ વધુમાં વધુ ૩૦.૧.૨૦૦૨ સુધીમાં કરવામાં આવવાનું હતું. ખરીદદારે પ્રાપ્તિનો સ્વીકાર કરી ગુણવત્તા અને જથ્થાનું પ્રમાણપત્ર આપવાનું હતું. કરાર મુજબ, ઉત્પાદનનું આગળ હસ્તાંતરણ ખરીદદાર (સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડ) દ્વારા સેમસંગ ગલ્ફ ઇલેક્ટ્રોનિક્સ, દુબઈ (આગળ “સેમસંગ, દુબઈ” તરીકે ઉલ્લેખિત), જે સેમસંગ કોર્પોરેશન, સાઉથ કોરિયાની સંપૂર્ણ માલિકીની અનુસંગી કંપની છે (આગળ “સેમસંગ, સાઉથ કોરિયા” તરીકે ઉલ્લેખિત), તેને કરવાનું હતું. ૧.૧૨.૨૦૦૧ના કરાર/સમજૂતી હેઠળ ઉત્પાદનના પુરવઠાના અનુસંધાને, સેમસંગ દુબઈએ યુ.એસ.\$ ૧૪,૩૨,૦૦૦ મૂલ્યનું વિનિમય બિલ ખરીદદાર સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડના પક્ષે જારી કરવાનું હતું. ત્યારબાદ સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડે તે વિનિમય બિલ વેચનાર (જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી)ના પક્ષે એન્ડોર્સ કરવાનું હતું. તેમાંથી ૭૨ કલાકની અંદર વેચનાર દ્વારા કમિશન તરીકે

યુ.એસ.\$ ૬૨,૦૦૦ સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડને હસ્તાંતરિત કરવાનું આવશ્યક હતું. વૈકલ્પિક રીતે, ખરીદદાર (સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડ) ઉત્પાદનના વિતરણ સમયે, તેના વેચાણ-પ્રતિફળરૂપે, યુ.એસ.\$ ૧૩,૭૦,૦૦૦ની રકમ હસ્તાંતરિત કરી શકતો હતો. કરારમાં વધુમાં એ પણ જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે વિનિમય બિલના એન્ડોર્સમેન્ટ પછી ખરીદદારની વેચનાર પ્રત્યેની જવાબદારી પૂર્ણ થયેલી ગણાશે. ત્યારબાદ, વેચનાર નિયમિત પ્રવાહમાં તે વિનિમય બિલ ધારણ કરશે અને વિનિમયક્ષમ લેખ અધિનિયમ હેઠળ સીધો સેમસંગ, દુબઈ પાસેથી તેની કિંમતનો દાવો કરવાની સત્તા તેમાં નિહિત થશે. મહત્વપૂર્ણ રીતે, ૧.૧૨.૨૦૦૧ના કરારમાં એ જોગવાઈ હતી કે કરાર ભારતના કાયદાઓ દ્વારા સંચાલિત થશે. હાલના વિવાદમાં ૧.૧૨.૨૦૦૧નો કરાર મહત્વપૂર્ણ પ્રાસંગિકતા ધરાવતો હોવાથી, તે નીચે મુજબ ઉતારવામાં આવે છે:—

સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડ બી.વી.આઈ.

કરાર નં..એસએ/૧૦૦/૦૧૯

આ કરાર આજના દિવસે ૧ ડિસેમ્બર ૨૦૦૧ના રોજ એમ/એસ. સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિ., જેનું નોંધાયેલ કાર્યાલય ઓમર હોજ બિલ્ડિંગ, ૨મો માળ, વિક્ટોરિયા કે ૧, પી.ઓ. બોક્સ-૯૮૫, રોડ ટાઉન, ટોર્ટોલા, બ્રિટિશ વર્જિન આઇલેન્ડ્સ ખાતે આવેલ છે, જેને આમાં આગળ 'ખરીદદાર' તરીકે ઉલ્લેખવામાં આવે છે, અને એમ/એસ. જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી, એક માલિકી હકવાળી કંપની, જેનું કાર્યાલય ૧૦૮, રોહિણી કોમ્પ્લેક્સ, ડબલ્યુ.એ.-૧૨૧, શકરપુર, દિલ્લી-૧૧૦૦૬૨,

ભારત ખાતે આવેલ છે, જેને આમાં આગળ 'વેચનાર' તરીકે ઉલ્લેખવામાં આવે છે, તેમની વચ્ચે કરવામાં આવે છે.

બંને પક્ષકારો વચ્ચેનો કરાર નીચે મુજબ છે:

૧. ખરીદદારે વેચનાર પાસેથી તા. નવેમ્બર, ૨૫મી, ૨૦૦૧ની ઓર્ડર શીટ મુજબ અને વેચનાર દ્વારા યથાવત્ સ્વીકારેલી રીતે યુએસડી ૧૩,૭૦,૦૦૦ મૂલ્યનાં કોક કેલ્સિનેશન પેકેજો ખરીદવા સંમતિ આપી છે.

૨. ઉપરોક્ત પેકેજો વેચનાર દ્વારા ખરીદદારે વધુમાં વધુ ૩૦મી જાન્યુઆરી, ૨૦૦૨ સુધીમાં પહોંચાડવામાં આવશે. ખરીદદારે વેચનારને મોકલવાની લેખિત જાણ મુજબ, વેચનાર દ્વારા તે પેકેજો ખરીદદારના પ્રતિનિધિને સોંપવામાં આવશે.

૩. ખરીદદારે વેચનારને કાર્યનિષ્પત્તિ પ્રમાણપત્ર આપવું જોઈએ, જેમાં આ પુષ્ટિ કરવામાં આવે કે ઉપરોક્ત પેકેજો કરવામાં આવેલ ઓર્ડર મુજબ છે અને ત્યારબાદ પેકેજોની ગુણવત્તા તથા ઓર્ડર કરાયેલ જથ્થા અંગે ખરીદદારે વેચનાર સામે કોઈ દાવો રહેશે નહીં.

જ. વેચનાર દ્વારા એ સમજવામાં આવે છે કે ઉક્ત પેકેજો ખરીદદારે આગળ એમ/એસ. સેમસંગ ગલ્ફ ઇલેક્ટ્રોનિક્સ, દુબઈને હસ્તાંતરિત કરવાના છે, જે યુએઈના દુબઈના કાયદાઓ હેઠળ નોંધાયેલ કંપની છે અને જે સેમસંગ કોર્પોરેશન, સાઉથ કોરિયાની સંપૂર્ણ માલિકીની અનુસંગી કંપની છે.

પ. ખરીદદારને જુલાઈ, ૨૦૦૨માં ચૂકવણી માટે બાકી રહેલી અંદાજે યુ.એસ.ડી. ૧૪,૩૨,૦૦૦ની કિંમત માટે સેમસંગ ગલ્ફ ઇલેક્ટ્રોનિક્સ, દુબઈ તરફથી એક વિનિમય હૂંડી પ્રાપ્ત થશે અને ખરીદદાર તે જ હૂંડી ખરીદદારને પેકેજોના વેચાણના પ્રતિફળરૂપે વેચનારના હિતમાં ઇન્ડોર્સ કરશે. ઉક્ત વિનિમય હૂંડીનો નિકાલ પ્રાપ્ત થયાના ૭૨ કલાકની અંદર વેચનાર ખરીદદારના કમિશન તરીકે યુ.એસ.ડી. ૬૨,૦૦૦ની રકમ ખરીદદારના નિયુક્ત ખાતામાં ખરીદદારને જમા કરાવશે. વૈકલ્પિક રીતે, માલસામાનની ડિલિવરી સામે ખરીદદાર યુ.એસ.ડી. ૧૩,૭૦,૦૦૦ની રકમ વેચનાર દ્વારા નિર્દેશિત કરાયેલા બેંક ખાતામાં વેચનારને હસ્તાંતરિત કરશે.

ડ. ઉક્ત વિનિમયહૂંડીના પૃષ્ઠાંકલન પછી, ખરીદદારે વેચનાર પ્રત્યેની તેની જવાબદારી સમાપ્ત થાય છે અને વેચનારને નેગોશિયેબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ અધિનિયમ મુજબના તમામ અધિકારો સાથે વિનિમયહૂંડીનો વિધિસર ધારક બનશે, જેથી તે સેમસંગ ગલ્ફ ઇલેક્ટ્રોનિક્સ, દુબઈ પાસેથી મૂલ્યની રકમ સીધી દાવો કરી શકે.

૭. તેમ છતાં, ખરીદદાર સદભાવપૂર્વક સેમસંગ ગલ્ફ ઇલેક્ટ્રોનિક્સ સાથે અનુસરણ કરશે, જેથી જુલાઈ, ૨૦૦૨માં અપેક્ષિત પરિપક્વતાના સમયે ઉક્ત વિનિમય હૂંડીનું ચુકવણું પ્રાપ્ત થાય અને ખરીદદાર સદભાવપૂર્વક હૂંડીના સમાધાન સંબંધિત કોઈપણ વિકાસ વિશે વેચનારને માહિતગાર રાખશે.

૮. આ કરાર ભારતના કાયદાઓ દ્વારા શાસિત થાય છે."

૩. તા. ૨૮.૧.૨૦૦૨ની ડિલિવરી રસીદ દ્વારા, સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડે તા. ૧.૧૨.૨૦૦૧ના કરાર/સમજૂતી હેઠળ યુ.એસ.\$૧૩,૭૦,૦૦૦ મૂલ્યનું ઉત્પાદન પ્રાપ્ત થયાનું પુષ્ટિ કર્યું હતું. ખરીદદારે ન તો ગુણવત્તા અંગે અને ન જ જથ્થા અંગે કોઈ ફરિયાદ કરી હતી. માલ/ઉત્પાદન સમયસર પ્રાપ્ત થયું ન હતું તેવો કોઈ વિરોધ પણ કરવામાં આવ્યો ન હતો. ઉપરોક્ત માલપ્રાપ્તિની રસીદથી જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી દ્વારા સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડને ઉત્પાદનની ડિલિવરી કરવામાં આવી હોવાનો અર્થ નીકળે છે. તા. ૧.૨.૨૦૦૨ના રોજ, સેમસંગ, દુબઈએ ખરીદદાર સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડના હિતમાં યુ.એસ.\$૧૪,૩૨,૭૪૫ મૂલ્યનું વિનિમયપત્ર નિષ્પાદિત કર્યું હતું. તેનાથી સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડ તરફથી સેમસંગ, દુબઈને માલ/ઉત્પાદનની વધુ ડિલિવરી કરવામાં આવી હોવાનો પણ અર્થ નીકળે છે. ત્યારબાદ, ઉક્ત વિનિમયપત્ર તા. ૧.૧૨.૨૦૦૧ની સમજૂતીની શરતો મુજબ વેચનાર જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સીના હિતમાં પૃષ્ઠાંકિત કરવામાં આવ્યું હતું.

જ. આરોપ મુજબ, સેમસંગ, દુબઈ દ્વારા તા. ૧.૨.૨૦૦૨ના વિનિમય બિલ હેઠળની પોતાની બાંહેધરીનું પાલન ન કરવામાં આવતા, જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી (વિકેતા) તરફથી તેના એકમાત્ર માલિક એમ.એ. પેકિર (શેખ અદ્લાઉદ્દીન પેકર મેદીન)ના સૂચનોથી વકીલ મારફતે સેમસંગ, દુબઈને તા. ૨૦.૧૨.૨૦૦૪ની કાનૂની નોટિસ પાઠવવામાં આવી હતી. ઉપરોક્ત નોટિસ દ્વારા સેમસંગ, દુબઈને ૪૮ કલાકની અંદર બેન્ક ડ્રાફ્ટ અથવા અન્ય સ્માર્ટ ઇન્વેસ્ટમેન્ટ દ્વારા જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સીને યુ.એસ. \$૧૪,૩૨,૦૦૦ની ચુકવણી કરવાની માગ કરવામાં આવી હતી. સેમસંગ, દુબઈને ચેતવણી આપવામાં આવી હતી કે, ચુકવણી પ્રાપ્ત ન થવા પામે તો, જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી નાગરિક તેમજ ફોજદારી, બંને પ્રકારના કાનૂની ઉપાયોનો આશરો લેવા માટે મજબૂર બનશે. જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી દ્વારા જારી કરાયેલ તા. ૨૦.૧૨.૨૦૦૪ની કાનૂની નોટિસનો જવાબ સેમસંગ, દુબઈએ વકીલ મારફતે તા. ૨૧.૧૨.૨૦૦૪ના રોજ આપ્યો હતો. તેના જવાબમાં, અન્ય બાબતો ઉપરાંત, આ રીતે દાવો કરવામાં આવ્યો હતો:

...કે વિનિમયપત્ર માટે લાભાર્થી દ્વારા સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડના નામે ૨૨ જૂન ૨૦૦૨ના રોજ અને ચુકવણીની નિર્ધારિત તારીખ પહેલાં જ એક ક્રેડિટ નોંધ જારી કરવામાં આવી હતી. તેથી, ઉપરોક્ત વિનિમયપત્ર સંબંધે તમારા અસીલને કોઈપણ રકમ ચૂકવવાની અમારા અસીલની કોઈ પ્રતિબદ્ધતા અથવા જવાબદારી

નથી અને તમારા અસીલ વિનિમયપત્રની રકમ સીધી સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડ પાસેથી માંગી શકે છે, જેણે તમારા અસીલને ગેરમાર્ગે દોર્યો હતો...

અતએવ સ્પષ્ટ થાય છે કે, પોતાના જવાબમાં સેમસંગ, દુબઈએ સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડના હિતમાં યુ.એસ. \$૧૪,૩૨,૦૦૦ મૂલ્યની હૂંડીનું નિષ્પાદન, અને તે દ્વારા તા. ૧.૧૨.૨૦૦૧ના કરાર હેઠળ પોતાની જવાબદારી, સ્વીકારી હતી. તેમ છતાં, સેમસંગ, દુબઈએ, બચાવના ભાગરૂપે, જવાબદારી ટાળવા માટે, એવો અભિગમ અપનાવ્યો હતો કે, તેણે સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડના હિતમાં નિષ્પાદિત કરેલી હૂંડીનો નિકાલ થઈ ગયો હતો, અને હિતભોગી (સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડ) એ તેના (સેમસંગ, દુબઈના) હિતમાં તા. ૨૨.૬.૨૦૦૨ના રોજ પહેલેથી જ ક્રેડિટ નોંધ જારી કરી દીધી હતી.

પ. જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સીએ ગાઝિયાબાદના ૭મા વધારાના મુખ્ય ન્યાયિક દંડાધિકારી સમક્ષ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમો ૪૦૩, ૪૦૫, ૪૧૫, ૪૧૮, ૪૨૦ અને ૪૨૩ સાથે વંચાતી કલમો ૧૨૦બી અને ૩૪ હેઠળ ફોજદારી ફરિયાદ (ફરિયાદ નં. ૩૦ સન ૨૦૦૫) દાખલ કરી હતી. જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સીના એકમાત્ર માલિક શૈખ અદ્લાઉદ્દીન પાકીર મૈદ્દીન દ્વારા દાખલ કરાયેલ ફરિયાદમાં, સેમસંગ, દુબઈને આરોપી નં. ૧ તરીકે પક્ષકાર બનાવવામાં આવ્યું હતું (અહીં અપીલકર્તા નં. ૫); સેમસંગ, દુબઈના મેનેજિંગ ડિરેક્ટર બ્યુંગ વૂ લીને આરોપી નં. ૨ તરીકે પક્ષકાર બનાવવામાં આવ્યા હતા (અહીં અપીલકર્તા નં. ૩);

સેમસંગ કોર્પોરેશનના પ્રમુખ લી કુન હીને આરોપી નં. ૩ તરીકે પક્ષકાર બનાવવામાં આવ્યા હતા (અહીં અપીલકર્તા નં. ૧); સેમસંગ કોર્પોરેશનના ઉપપ્રમુખ અને મુખ્ય કાર્યકારી અધિકારી યોન જંગ યુંગને આરોપી નં. ૪ તરીકે પક્ષકાર બનાવવામાં આવ્યા હતા (અહીં અપીલકર્તા નં. ૨); સેમસંગ, દુબઈના ભૂતપૂર્વ મેનેજિંગ ડિરેક્ટર ડોંગ ક્વોન બ્યોનને આરોપી નં. ૫ તરીકે પક્ષકાર બનાવવામાં આવ્યા હતા (અહીં અપીલકર્તા નં. ૪); સેમસંગ, દુબઈના ભૂતપૂર્વ નાણાકીય સલાહકાર એસ.સી. બેકને આરોપી નં. ૬ તરીકે પક્ષકાર બનાવવામાં આવ્યા હતા; સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડને આરોપી નં. ૭ તરીકે પક્ષકાર બનાવવામાં આવી હતી; અને સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડના અધ્યક્ષને આરોપી નં. ૮ તરીકે પક્ષકાર બનાવવામાં આવ્યા હતા. ફરિયાદની સામગ્રી હાલના વિવાદ માટે નોંધપાત્ર રીતે સંબંધિત હોવાથી, તે નીચે મુજબ ઉતારવામાં આવે છે:

"૧. કે, ફરિયાદી કંપની ઇજનેરી ક્ષેત્રમાં પરામર્શ સેવાઓના વ્યવસાયમાં સંકળાયેલી છે અને શ્રી શેખ અદ્લાઉદ્દીન પાકિર મદ્દીન તેના એકમાત્ર માલિક છે, જેને કંપનીની તરફથી ફરિયાદ પર હસ્તાક્ષર કરવા, તેની ચકાસણી કરવા અને તેને રજૂ કરવા માટે અધિકૃત કરવામાં આવ્યા છે તથા તમામ કાર્યો કરવાની સત્તા આપવામાં આવી છે.

૨. કે આરોપી નં. ૧ એક બહુરાષ્ટ્રીય કંપની છે, જેનો વિદેશી દેશોમાં વ્યવસાય છે અને જે પ્રતિષ્ઠિત છે. આરોપી નં. ૨ આરોપી નં. ૧ ના મેનેજિંગ ડિરેક્ટર છે, આરોપી નં. ૩ પ્રમુખ છે, આરોપી નં. ૪ ઉપપ્રમુખ અને મુખ્ય કાર્યકારી અધિકારી

છે, આરોપી નં. ૫ ભૂતપૂર્વ મેનેજિંગ ડિરેક્ટર છે, આરોપી નં. ૬ ભૂતપૂર્વ નાણાકીય નિયામક છે, જેઓ કંપનીના અધિકારીઓ હોવાને કારણે કંપની દ્વારા કરવામાં આવેલ દરેક કાર્ય માટે જવાબદાર છે.

૩. તે કે તારીખ ૨૫.૧૧.૨૦૧૧ના રોજ આરોપી નં. ૭ એ ફરિયાદી કંપની પાસે કોક કેલ્સિનેશન પેકેજના પુરવઠા માટે ઓર્ડર મૂક્યો હતો અને તેને જણાવવામાં આવ્યું હતું કે ઉક્ત વસ્તુઓનો પુરવઠો આરોપી નં. ૧ ને કરવો, જે દસ્તાવેજ પરિશિષ્ટ કે-૧ છે. આ સંબંધમાં આરોપી નં. ૭ અને ફરિયાદી કંપની વચ્ચે એલ.એ./૧૦૦/૦૧૯ તા. ૧.૧૨.૦૧ મુજબ એક કરાર અમલમાં મૂકવામાં આવ્યો હતો, જેને આરોપી નં. ૭ તથા ફરિયાદી કંપનીના અધિકૃત હસ્તાક્ષરીએ હસ્તાક્ષર કર્યા હતા, અને તે દસ્તાવેજ પરિશિષ્ટ કે-૨ છે.

૪. કે તા.૨૫.૧૧.૦૧ ના આદેશના પાલનરૂપે, ફરિયાદી કંપનીએ આરોપી નં. ૭ ને ઓર્ડર કરેલ માલસામાન પુરો પાડ્યો હતો અને તેના સ્વીકારની પાવતી આરોપી નં. ૭ દ્વારા તા.૨૮.૧.૦૨ ના પત્ર મારફતે આપવામાં આવી હતી, જે દસ્તાવેજ પરિશિષ્ટ કે-૩ છે.

૫. કે આરોપી નં. ૭ એ ફરિયાદી કંપની દ્વારા પુરવઠો કરવામાં આવેલ માલ આરોપી નં. ૧ ને સોંપ્યો હતો અને તે હવાલે આપવાની-કબજો લેવાની પહોંચ આરોપી નં. ૧ દ્વારા આરોપી નં. ૭ના હિતમાં તા. ૧.૨.૦૨ ના પત્ર દ્વારા સ્વીકારવામાં આવી હતી, જે દસ્તાવેજ અનુલગ્ન કે-૪ છે.

૬. ફરિયાદી કંપની અને આરોપી નં. ૭ વચ્ચે થયેલ કરારની કલમ નં. ૫ મુજબ, પ્રાપ્ત થયેલ માલની બાકી ચુકવણી આરોપી નં. ૧ દ્વારા આરોપી નં. ૭ મારફતે વિનિમય પત્રના સ્વરૂપે કરવાની હતી. આરોપી નં. ૭ એ, આરોપી નં. ૭ ને પ્રાપ્ત થયેલ તે વિનિમય પત્ર પર ફરિયાદી કંપનીના હિતમાં અનુમોદન કરવાનું હતું.

૭. કે આરોપી નં. ૧ એ કંપનીની તેની બોર્ડ મીટિંગમાં ૧૫.૮.૦૧ના રોજ એક ઠરાવ પસાર કર્યો હતો, જેના બળે આરોપી નં. ૬ ને અન્ય કાર્યો ઉપરાંત બિલ ઓફ એક્સચેન્જ પર સહી કરવાની પણ સત્તા આપવામાં આવી હતી. ઉક્ત ઠરાવ પર આરોપી નં. ૫ એ ડિરેક્ટર અને સેક્રેટરી તરીકેની હેસિયતમાં સહી કરી છે, તે અનુસૂચિ કે-૫ છે.

૮. ઉપરોક્ત ઠરાવ અનુસાર, આરોપી નં. ૧એ પોતાના તારીખ ૨૬.૧.૦૨ના પત્ર દ્વારા તેમના બેંક મેનેજરને જાણ કરી હતી કે આરોપી નં. ૬ આરોપી નં. ૧ની તરફથી વિનિમય બિલ જારી કરવા માટે અધિકૃત છે અને આરોપી નં. ૬ના હસ્તાક્ષરોની પણ ઉપરોક્ત પત્ર દ્વારા સત્તાધિકૃત પુષ્ટિ કરવામાં આવી હતી. આરોપી નં. ૬ના હસ્તાક્ષરોની આરોપી નં. ૧ના બેંક અધિકારીએ પુષ્ટિ કરી છે, જે અનુબંધક કે-૬ છે.

૯. આરોપી નં.૬ એ આરોપી નં.૧ તરફથી અને તેની તરફથી, ઓર્ડર કરાયેલ માલ પ્રાપ્ત કર્યા પછી અને તેની ગુણવત્તાથી સંતુષ્ટ થયા બાદ, પોતાના હસ્તાક્ષર હેઠળ રૂપિયા ૧૪,૩૨,૭૪૫/- અમેરિકન ડોલર માટે બિલ ઓફ એક્સચેન્જ નં.એસ.એમ.આઈ.સી. તા:૧.૨.૦૨ આરોપી નં.૭ ના હિતે જારી કર્યો હતો, અને

તે જ દસ્તાવેજ આરોપી નં.૭ દ્વારા પોતાની અને ફરિયાદી કંપની વચ્ચે કરવામાં આવેલા કરાર, જે અનુબંધક કે-૭ છે, તે અનુસાર ફરિયાદી કંપનીના હિતે અનુમોદિત કરવામાં આવ્યો હતો.

૧૦. ફરિયાદી કંપનીએ આરોપી નં. ૧ ના હિતમાં જારી કરાયેલા બિલ ઓફ એક્સચેન્જ અને તેના પરના એન્ડોર્સમેન્ટના આધારે આરોપી નં. ૧ પાસેથી ચુકવણીની માંગણી કરી હતી, જે આરોપી નં. ૧ એ સમયાંતરે વારંવાર કરવામાં આવેલી માંગણીઓ છતાં ચૂકવી નહોતી. બાકી રહેલી ચુકવણી પ્રાપ્ત ન થતાં ફરિયાદી કંપનીએ તેમના વકીલ મારફતે તા: ૨૦.૧૨.૦૪ના રોજ આરોપી નં. ૧ ને કાનૂની માંગણી નોટિસ મોકલી હતી, જે પરિશિષ્ટ કે-૮ છે, અને તેની જ પ્રત્યુત્તરરૂપે આરોપી નં. ૧ દ્વારા તેમના વકીલ મારફતે ૨૧.૧૨.૦૪ના રોજ જવાબ મોકલવામાં આવ્યો હતો, જેમાં એવો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો કે કથિત બિલ ઓફ એક્સચેન્જની ચુકવણી ૨૨.૬.૦૨ના રોજ આરોપી નં. ૭ ના હિતમાં પહેલેથી જ કરવામાં આવી ચૂકી છે, તેથી ચુકવણી અંગે તેમની ઉપર કોઈ જવાબદારી બાકી રહેતી નથી. નોટિસનો જવાબ પરિશિષ્ટ કે-૯ છે.

૧૧. આરોપી નં. ૧નું ઉપરોક્ત નિવેદન ગેરકાનૂની અને કાયદા વિરુદ્ધ છે. ફરિયાદી કંપની બિલ ઓફ એક્સચેન્જની વાસ્તવિક ધારક છે. બિલ ઓફ એક્સચેન્જ સામે ચુકવણીની માંગ કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી તેની ચુકવણીનો પ્રશ્ન ઊભો થતો નથી. માત્ર ધારકને જ તે ચુકવણી પ્રાપ્ત કરવાનો અધિકાર છે,

તેથી આરોપી નં. ૧એ આરોપી નં. ૭ સાથે મળીને ફરિયાદી કંપનીને ચુકવણી કરવી નથી અને તે રકમનો ગેરવપરાશ કરવા માંગે છે.

૧૨. કે ફરિયાદી કંપની પુરવઠો કરવામાં આવેલા માલ સામેની, જે રકમ ૧૪,૩૨,૭૪૫/- અમેરિકન ડોલર થાય છે, તે ચુકવણી આરોપી નં. ૧ પાસેથી વ્યક્તિગત રીતે તથા સંયુક્ત રીતે મેળવવા હકદાર છે અને આરોપીગણએ ઈરાદાપૂર્વક તેની ચૂકવણી કરી નથી.

૧૩. કે આરોપી વ્યક્તિઓએ ઉપરોક્ત ગુનો કર્યો છે, જે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૪૦૩, ૪૦૫, ૪૧૫, ૪૧૮, ૪૨૦, ૪૨૩, ૧૨૦બી, ૩૪ હેઠળ દંડનીય છે.

અતએવ, નમ્ર પ્રાર્થના છે કે આ માનનીય અદાલત કૃપા કરીને આરોપી વ્યક્તિઓને સમન્સ પાઠવે અને ગુનો સાબિત થાય ત્યારે તેમને દંડિત કરે.

શેખ અદ્લાઉદ્દીન પાકિર મૈદ્દીન - જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સીના એકમાત્ર માલિકે, ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૨૦૦ હેઠળ, ૭.૧.૨૦૦૫ના રોજ ૭મા વધારાના મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ પોતાનું પરીક્ષણ કરાવ્યું. પોતાની સાક્ષીમાં તેમણે, અન્ય બાબતો ઉપરાંત, દાવો કર્યો હતો કે આરોપી નં. ૨ થી ૬ આરોપી નં. ૧ (સેમસંગ, દુબઈ) ની પ્રવૃત્તિઓ માટે વ્યક્તિગત રીતે તથા સંયુક્ત રીતે જવાબદાર હતા. તેમણે જમા કરાવ્યું કે ૨૫.૧૧.૨૦૦૧ના રોજ

આરોપી નં. ૭ સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડે ફરિયાદી પાસે ઓર્ડર આપ્યો હતો, જેના અનુસંધાને ૧.૧૨.૨૦૦૧ના રોજ સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડ (ખરીદદાર તરીકે) અને ફરિયાદી – જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી (વેચનાર તરીકે) વચ્ચે કરાર કરવામાં આવ્યો હતો. તેમણે દબાવેલો જણાવ્યું કે ફરિયાદીએ કરાર મુજબનો માલ આરોપી નં. ૭ (સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડ) ને સોંપ્યો હતો, અને ત્યારબાદ આરોપી નં. ૭ એ તે કરારિત માલ આરોપી નં. ૧ (સેમસંગ, દુબઈ) ને પહોંચાડ્યો હતો. તેમણે પુષ્ટિ કરી કે માલની પ્રાપ્તિની રસીદ પણ આરોપી નં. ૭ (સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડ) દ્વારા ૧.૨.૨૦૦૨ના પત્ર મારફતે આપવામાં આવી હતી. શેખ અદ્લાઉદ્દીન પાકિર મૈદ્દીનના નિવેદનમાં એવું જાળવવામાં આવ્યું હતું કે આરોપી નં. ૧ એ, બોર્ડ મિટિંગમાં, આરોપી નં. ૬ (એસ.સી. બેક, ભૂતાપૂર્વ નાણાકીય સલાહકાર, સેમસંગ, દુબઈ) ને સેમસંગ, દુબઈ માટે તથા તેના વતી હૂંડી પર હસ્તાક્ષર કરવા અને તે જારી કરવા સત્તાધિકૃત કરવાની દરખાસ્ત મંજૂર કરી હતી. તેમણે વધુમાં એવો પણ દાવો કર્યો કે યુ.એસ. \$૧૪,૩૨,૭૪૫ની હૂંડી આરોપી નં. ૬ દ્વારા સેમસંગ, દુબઈની તરફથી આરોપી નં. ૭ (સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડ) ના હિતમાં હસ્તાક્ષરિત અને જારી કરવામાં આવી હતી. તેમણે વધુમાં જમા કરાવ્યું કે ઉક્ત હૂંડી આરોપી નં. ૭ (સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડ) દ્વારા ફરિયાદી – જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સીના હિતમાં એન્ડોર્સ કરવામાં આવી હતી. શેખ અદ્લાઉદ્દીન પાકિર મૈદ્દીને પોતાના નિવેદનમાં જણાવ્યું હતું કે ૧.૨.૨૦૦૨ની હૂંડીનું માન રાખવા માટે આરોપી નં. ૧ ને વારંવાર માંગણીઓ કરવામાં આવી

હોવા છતાં, આરોપી નં. ૧ દ્વારા ફરિયાદીને કોઈ ચુકવણી કરવામાં આવી નહોતી. પરિણામે, ૨૦.૧૨.૨૦૦૪ના રોજ ફરિયાદીએ પોતાના વકીલ મારફતે આરોપી નં. ૧ ને કાનૂની નોટિસ મોકલી હતી. તેના ૨૧.૧૨.૨૦૦૪ના જવાબમાં, વકીલ મારફતે, આરોપી (સેમસંગ, દુબઈ) ની તરફથી એવું જાણાવવામાં આવ્યું હતું કે ઉક્ત હૂંડીની રકમ ૨૨.૬.૨૦૦૨ના રોજ જ આરોપી નં. ૭ ને ચૂકવી દેવામાં આવી હતી. તેમણે વધુમાં એવો પણ દાવો કર્યો કે નોટિસના જવાબમાં આરોપીઓએ ૧.૨.૨૦૦૨ની હૂંડી હેઠળ ફરિયાદી પ્રત્યે કોઈ જવાબદારી ન હોવાનો અભિગમ અપનાવ્યો હતો. શેખ અહ્મદુલ્લીન પાકિર મૈદીને, ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૨૦૦ હેઠળના પોતાના નિવેદનમાં, કાનૂની નોટિસના જવાબમાં આરોપીઓએ અપનાવેલ વલણનો વિરોધ કરતાં એવી સાક્ષી આપી હતી કે સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડ દ્વારા કરાયેલ એન્ડોર્સમેન્ટના પરિણામે ફરિયાદી કંપની હૂંડીની ધારક હતી. તેથી, ફરિયાદી - જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સીએ જાળવ્યું હતું કે તેને હૂંડી હેઠળની ચુકવણી મેળવવાનો હક હતો. તેમણે વધુમાં જણાવ્યું હતું કે આરોપી નં. ૧ (સેમસંગ, દુબઈ) એ આરોપી નં. ૭ (સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડ) સાથે સાંઠગાંઠ કરીને, ફરિયાદીને ચુકવણી ન મળે તે હેતુથી, ઉપરોક્ત વલણ અપનાવ્યું હતું. તેમણે દાવો કર્યો કે ફરિયાદી - જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સીને હૂંડી હેઠળની ચુકવણી આરોપીઓ પાસેથી વ્યક્તિગત રીતે તથા સંયુક્ત રીતે વસૂલ કરવાનો હક હતો. ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૨૦૦ હેઠળ પોતાનું નિવેદન નોંધાવ્યાના ઉપરાંત, શેખ અહ્મદુલ્લીન પાકિર

મૈદીને ૨.૧૧.૨૦૦૧ની ઓર્ડરશીટની નકલો, ૧.૧૨.૨૦૦૧નો કરાર, ૨૮.૧.૨૦૦૨ની ડિલિવરી રસીદ, ૧.૨.૨૦૦૨નું કામગીરી પ્રમાણપત્ર, આરોપી નં. ૧ ની બોર્ડ મિટિંગની કાર્યવાહી જેમાં આરોપી નં. ૬ ને સત્તાધિકૃત કરવાની દરખાસ્ત મંજૂર કરવામાં આવી હતી, ૨૬.૧.૨૦૦૨નો પત્ર (જે આરોપી નં. ૧ દ્વારા તેના બેન્કરને જારી કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં તેના બેન્કરને જાણ કરવામાં આવી હતી કે આરોપી નં. ૬ તેનો સત્તાધિકૃત હસ્તાક્ષરકર્તા હતો), ૧.૨.૨૦૦૨ની યુ.એસ. \$૧૪,૩૨,૭૪૫ની ટૂંડી (સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડના હિતમાં જારી કરાયેલ અને જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સીને વિધિવત્ એન્ડોર્સ કરાયેલ), ૨૦.૧૨.૨૦૦૪ની કાનૂની નોટિસ અને તેનો ૨૧.૧૨.૨૦૦૪નો જવાબ પણ રજૂ કર્યો હતો।

૬. ઉપરોક્ત ફોજદારી ફરિયાદ, દંડ પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૨૦૦ હેઠળ શેખ અદ્યાઉદ્દીન પાકીર મૈદીનના નિવેદન તથા આધારરૂપ દસ્તાવેજોના આધારે, ગાઝિયાબાદના ૭મા વધારાના મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટે તા. ૧૨.૧.૨૦૦૫ના આદેશ દ્વારા ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમો ૪૦૩, ૪૦૫, ૪૨૦ અને ૪૨૩ સાથે વાંચવાની કલમો ૧૨૦બી અને ૨૪ હેઠળ આરોપીઓને ૩.૨.૨૦૦૫ માટે સમન્સ પાઠવવાનો આદેશ કર્યો હતો. ગાઝિયાબાદના ૭મા વધારાના મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા કરવામાં આવેલ આદેશને અહીંના પાંચ અપીલકર્તાઓએ સૌપ્રથમ અલાહાબાદની વડી અદાલત સમક્ષ ફોજદારી વિવિધ અરજી નં.

૧૧૪૦૪ ઓફ ૨૦૦૬ દાખલ કરીને પડકાર્યો હતો. ઉપરોક્ત ફોજદારી વિવિધ અરજીનો ૧૩.૧૧.૨૦૦૮ના રોજ નિકાલ કરવામાં આવ્યો હતો. હાલની આ અપીલ દ્વારા અપીલકર્તાઓએ ૧૩.૧૧.૨૦૦૮ના રોજ વડી અદાલત દ્વારા કરવામાં આવેલા આદેશને પડકાર્યો છે.

૭. આ સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ પાંચેય અપીલકર્તાઓનું પ્રતિનિધિત્વ કરતાં વિદ્વાન વકીલે રજૂ કરેલી મુખ્ય દલીલ સ્વીકારાયેલ તથ્યોની અનુક્રમણા પર આધારિત હતી. રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે, અપીલકર્તાઓમાંનો કોઈપણ ભારતીય નાગરિક નથી. વધુમાં એવું પણ રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે, અપીલકર્તાઓમાંથી કોઈપણએ ૧.૧૨.૨૦૦૧ તારીખના કરારના અમલ પહેલાં કે પછી, તથા તેના અમલીકરણ દરમિયાન પણ, ભારતમાં નિવાસ કર્યો નથી. એવું રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે, ફોજદારી ફરિયાદમાં કે ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૨૦૦ હેઠળ નોંધાયેલ સમન્સ-પૂર્વ પુરાવામાં, અહીંના કોઈપણ પાંચ અપીલકર્તાઓ સામે ભારતની પ્રાદેશિક અધિકારક્ષેત્રની અંદર કોઈ ચૂક અથવા કૃત્ય આક્ષેપિત કરવામાં આવેલ નથી. તેથી, વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા મુજબ, અપીલકર્તાઓની દોષિતતાનું નિર્ધારણ કરવા માટે ભારતીય દંડ સંહિતાની જોગવાઈઓ પર આધાર રાખી શકાય નહીં. આ તાત્કાલિક દલીલને સમર્થન આપવા માટે, અપીલકર્તાઓના વિદ્વાન વકીલે અમારું ધ્યાન ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૨ તરફ દોર્યું, જે નીચે મુજબ છે:

"૨. ભારતની અંદર થયેલા ગુનાઓ માટે દંડ – ભારતની અંદર તે દોષિત બને તેવા, આ સંહિતાની જોગવાઈઓના વિરુદ્ધ દરેક કૃત્ય અથવા ઉપેક્ષા માટે, દરેક વ્યક્તિ આ સંહિતા હેઠળ અને અન્યથા નહીં, દંડને પાત્ર રહેશે.

ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૨ ના આધારે આ વાત પર ભાર મૂકવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો કે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૨ હેઠળ કોઈ આરોપીની દોષિતતા માત્ર એવા કૃત્ય સાથે જ સંબંધિત હોઈ શકે કે "...જે અંગે તે ભારતની અંદર દોષિત હશે". ઉપરોક્ત કાનૂની તથા વાસ્તવિક સ્થિતિના આધારે આ બાબત પર ભાર મૂકવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો કે અપીલકર્તાઓએ ભારતની પ્રાદેશિક અધિકારક્ષેત્રની અંદર કોઈ કૃત્ય કર્યું ન હોવાથી, તેઓને "ભારતની અંદર" કરાયેલા કૃત્ય બાબતે દોષિત ગણાવી શકાય નહીં, અને તેથી ભારતીય દંડ સંહિતાની જોગવાઈઓ હેઠળ તેમની સામે ફરિયાદ પક્ષ ચલાવવા માટે ભારતની અદાલતમાં કાર્યવાહી ચલાવી શકાય નહીં.

૮. ઉપરોક્ત મુખ્ય દલીલને સમર્થન આપવા માટે એ પણ વિશેષરૂપે ભારપૂર્વક રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે અપીલકર્તા નં. ૧ થી જ બધા વિદેશી નાગરિકો છે, જ્યારે અપીલકર્તા નં. ૫ દુબઈમાં નિગમિત એક વિદેશી કંપની છે. અમને જણાવવામાં આવ્યું છે કે અપીલકર્તા નં. ૧ સેમસંગ, સાઉથ કોરિયાના ચેરમેન અને ડિરેક્ટર હતા. એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે તેમનો સેમસંગ, દુબઈ સાથે કોઈ સંબંધ રહ્યો નથી. અમને જાણ કરવામાં આવી છે કે તેઓ સાઉથ કોરિયામાં

રહે છે. અમને જાણ કરવામાં આવી છે કે અપીલકર્તા નં. ૨ સેમસંગ, સાઉથ કોરિયાના ભૂતપૂર્વ વાઇસ ચેરમેન અને સીઈઓ હતા. તેમનો પણ સેમસંગ, દુબઈ સાથે કોઈ સંબંધ રહ્યો નથી. તેઓ પણ સાઉથ કોરિયામાં રહે છે. અપીલકર્તા તરફના વિદ્વાન વકીલ દલીલ કરે છે કે તા. ૧.૧૨.૨૦૦૧ના કરારના અમલના દિવસે અપીલકર્તા નં. ૩ સેમસંગ, દુબઈના મેનેજિંગ ડિરેક્ટર હતા. હવે તેઓ તે પદ પર નથી. તેઓ પણ હાલમાં સાઉથ કોરિયામાં રહે છે. તે જ રીતે, વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા મુજબ, તા. ૧.૧૨.૨૦૦૧ના કરારના અમલના દિવસે અપીલકર્તા નં. ૪ સેમસંગ, દુબઈના ભૂતપૂર્વ મેનેજિંગ ડિરેક્ટર હતા. તેઓ પણ સાઉથ કોરિયામાં રહે છે. અમને જણાવવામાં આવ્યું હતું કે અપીલકર્તા નં. ૫ દુબઈમાં (યુનાઈટેડ આરબ અમીરાતમાં) નિગમિત એક વિદેશી કંપની છે. તેનું નોંધાયેલ કાર્યાલય દુબઈ ખાતે આવેલું છે. વધુમાં એવો પણ દાવો કરવામાં આવે છે કે અહીંના આ પાંચ અપીલકર્તાઓનો જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી દ્વારા દાખલ કરાયેલી ફોજદારી ફરિયાદમાં દર્શાવાયેલા અન્ય આરોપીઓ સાથે કોઈ સંબંધ નથી.

૯. વધુમાં, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે, સામાવાળા નં. ૨-જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી, શેખ અદ્લાઉદ્દીન પાકિર મૈદ્દીનની એકલ માલિકીની હેઠળનું માલિકીધારિત વ્યાપારી પ્રતિષ્ઠાન છે. અપીલકર્તાઓના જણાવ્યા મુજબ, ઉક્ત પ્રતિષ્ઠાન પોતાની વ્યાપારિક પ્રવૃત્તિઓ ભારતના દિલ્લી અથવા ગાઝિયાબાદ

ખાતે ચલાવે છે. અપીલકર્તાઓ તરફથી એવો દાવો કરવામાં આવ્યો હતો કે, ફરિયાદમાં કરાયેલ કથનો મુજબ, તા. ૧.૧૨.૨૦૦૧ ના કરાર હેઠળ જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી સાથે ઓર્ડર સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડ દ્વારા મૂકવામાં આવ્યો હતો. અપીલકર્તાઓના વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા મુજબ, સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડ બ્રિટિશ વર્જિન આઇલેન્ડ્સમાં નોંધાયેલ વિદેશી કંપની છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે, ફરિયાદીએ કરાર ક્યાં અને કેવી રીતે અમલમાં મૂકાયો હતો તે જાહેર કર્યું નથી. એવી પણ રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે, ફરિયાદીના તરફથી એવો કોઈ કથન કરવામાં આવ્યો નથી કે તા. ૧.૧૨.૨૦૦૧ નો કરાર ભારતમાં અમલમાં મૂકાયો હતો. એવો દઢ દાવો કરવામાં આવ્યો હતો કે, ફરિયાદમાં કરાયેલ કથનો મુજબ પણ, માલ સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડને પૂરું પાડવામાં આવ્યો હતો, અહીંના અપીલકર્તાઓમાંથી કોઈ એકને અથવા વધુને નહીં. એ પણ દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે, ફરિયાદમાં ભારતમાંથી માલ કેવી રીતે અથવા કયા સ્થળેથી નિકાસ કરવામાં આવ્યો તે અંગે પણ કોઈ વર્ણન કરવામાં આવ્યું નથી. અથવા, સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડ દ્વારા ડિલિવરી કેવી રીતે અને કયા સ્થળેથી લેવામાં આવી હતી તે પણ દર્શાવવામાં આવ્યું નથી. એવો દાવો કરવામાં આવ્યો હતો કે, ફરિયાદીએ માત્ર એટલું જ જણાવ્યું છે કે, માલ સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડ દ્વારા સેમસંગ, દુબઈને સોંપવામાં આવ્યો હતો. એ દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે, ફરિયાદમાં સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડ દ્વારા સેમસંગ, દુબઈને માલની

ડિલિવરી કેવી રીતે અને ક્યાં આપવામાં આવી હતી તે જાહેર કરવામાં આવ્યું નથી.

૧૦. હવે અમે અપીલકર્તાની તરફથી રજૂ કરવામાં આવેલ મુખ્ય દલીલનો વિચાર કરવાનો પ્રયત્ન કરીશું. હાલની દલીલ અધિકારક્ષેત્ર સંબંધિત સ્વરૂપ ધરાવે છે. અમે આ મુદ્દાનો વિચાર, પ્રથમ, ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કેટલીક જોગવાઈઓના વિશ્લેષણના આધારે કરીશું. હાલના હેતુ માટે સૌપ્રથમ ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૪ નો ઉલ્લેખ કરવો યોગ્ય રહેશે, જે નીચે પુનઃઉત્પન્ન કરવામાં આવે છે :

૪. ભારતીય દંડ સંહિતા તથા અન્ય કાયદાઓ હેઠળના ગુનાનો વિચારણા

૧. ભારતીય દંડ સંહિતા (૨૮૬૦નું ૪૫) હેઠળના તમામ ગુનાઓની તપાસ કરવામાં આવશે, તેમની પૂછપરછ કરવામાં આવશે, તેમનો વિચાર કરવામાં આવશે અને અન્યથા ત્યારબાદ સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ અનુસાર તેમનો વ્યવહાર કરવામાં આવશે.

૨. અન્ય કોઈપણ કાયદા હેઠળના તમામ ગુનાઓની તપાસ કરવામાં આવશે, તેની પૂછપરછ કરવામાં આવશે, તેનો વિચારણા કરવામાં આવશે અને અન્ય રીતે તે જ જોગવાઈઓ અનુસાર તેનો વ્યવહાર કરવામાં આવશે; પરંતુ આવા ગુનાઓની તપાસ કરવાની, પૂછપરછ કરવાની, વિચારણા કરવાની અથવા અન્ય

રીતે તેનો વ્યવહાર કરવાની રીત અથવા સ્થળને નિયમિત કરતી તે સમયે અમલમાં રહેલી કોઈપણ વિધિઅધિનિયમને આધીન રહેશે."

આ સ્પષ્ટ થાય છે કે ધારા જના અવલોકનથી, ભારતીય દંડ સંહિતા હેઠળ કલ્પિત ગુનાઓની તપાસ અને વિચારણા, ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતા હેઠળ નિર્ધારિત રીતમાં હાથ ધરવાની રહે છે. ઉપર નોંધ્યા મુજબ, આ પ્રકરણમાં ગુનાઓ ભારતીય દંડ સંહિતાની ધારા ૪૦૩ (અપ્રામાણિક દુરુપયોગ), ૪૦૫ (ફોજદારી વિશ્વાસભંગ), ૪૨૦ (છેતરપિંડી) અને ૪૨૩ (પ્રતિફળ સંબંધિત ખોટું નિવેદન ધરાવતા દસ્તાવેજનું અપ્રામાણિક/કપટપૂર્ણ અમલીકરણ) હેઠળ ઘડવામાં આવ્યા છે. તા. ૧.૧૨.૨૦૦૧ના કરાર હેઠળ જવાબદારીનો આરોપી દ્વારા ઇનકાર કરવો, જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી ફોજદારી ફરિયાદનો કથિત આધાર છે. કરાર જ્યાં અમલમાં મૂકાયો હતો તે સ્થાન, તેમજ કરારના વિવિધ ઘટકો જ્યાં અમલમાં મુકાયા હતા તે સ્થાનો, તે સંબંધિત અદાલત(ઓ) નક્કી કરવા માટે મહત્વપૂર્ણ પરિબળો છે, જેઓને આ મામલામાં અધિકારક્ષેત્ર હશે/હોઈ શકે. ફોજદારી કૃત્યના પરિણામો (ફરિયાદમાં જેનો આક્ષેપ છે) જ્યાં ઉદ્ભવે છે તે સ્થાન પણ ઉપરોક્ત હેતુ માટે સંબંધિત હોઈ શકે. અને અંતમાં, વિરોધી પક્ષકારો વચ્ચે આપલે થયેલ સંદેશાવ્યવહારની પ્રાપ્તિ અને પ્રેષણના સ્થાન(ઓ), જે ફરિયાદકર્તા દ્વારા આક્ષેપિત છેતરપિંડીના અવયવ તરીકે કપટને દર્શાવે છે, તે પણ આ મામલામાં અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતી અદાલત(ઓ) ની ઓળખ માટે સંબંધિત હોઈ શકે છે. ઉપરોક્ત સંબંધિતતા

ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની ધારા ૧૭૯, ૧૮૧ અને ૧૮૨માંથી સ્પષ્ટ બને છે, જેનું અમે હવે પરીક્ષણ કરીશું.

૧૧. ઉપરોક્ત પરીક્ષણ ચોક્કસ મુખ્ય તથ્યોના આધારે કરવાનું છે, જેને અમે પ્રથમ સંક્ષેપમાં પુનરાવર્તિત કરી શકીએ. ફરિયાદમાં તા. ૧.૧૨.૨૦૦૧ના કરારના અમલીકરણનો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે, જેમાં ભારતમાં સ્થિત વેચનાર (જેસીઈ કન્સલ્ટન્સી) દ્વારા ભારતમાં ઉત્પન્ન થયેલ માલ/ઉત્પાદન દુબઈ સ્થિત ખરીદદાર (સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિ.)ને પુરવઠો કરવાનો હતો. કરારમાં પરસ્પર પ્રતિફળ એ સ્વરૂપમાં હતું કે માલના અંતિમ પ્રાપક (સેમસંગ, દુબઈ) દ્વારા ભારતમાં સ્થિત વેચનાર (જેસીઈ કન્સલ્ટન્સી)ને નાણાકીય પરતચુકવણી કરવી હતી. ફરિયાદમાં વેચનાર (જેસીઈ કન્સલ્ટન્સી) પાસેથી અંતિમ ખરીદદાર (સેમસંગ, દુબઈ) સુધી માલની પરોક્ષ અને પરિભ્રામી ગતિ, તેમજ ઉક્ત ખરીદદાર (સેમસંગ, દુબઈ) પાસેથી વેચનાર સુધી પરત પ્રતિફળ પહોંચવાની પ્રક્રિયાનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. ફરિયાદી અનુસાર, ઉપરોક્ત બંને વ્યવહારો એક મધ્યવર્તી — સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડ — મારફતે પસાર થયા હતા. ફરિયાદી અનુસાર, કરારમાં મધ્યવર્તી (સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિ.) માટે કમિશનનું પણ પરિકલ્પન કરવામાં આવ્યું છે. ફરિયાદીના આક્ષેપોમાં ભારતમાંથી માલના હસ્તાંતરણ અંગે તેમજ ભારતમાં નાણાકીય પ્રતિફળ પ્રાપ્ત થવા અંગે નિશ્ચિતતા છે. ફરિયાદીએ પોતાના આક્ષેપોને દસ્તાવેજોના આધારે સમર્થન આપ્યું છે, જેમાં દરેક દસ્તાવેજ વેચનાર પાસેથી માલના પસાર થવા અને અંતિમ ખરીદદાર

(સેમસંગ, દુબઈ) પાસેથી વેચનાર (જેસીઈ કન્સલ્ટન્સી) સુધી પરસ્પર નાણાકીય પ્રતિફળ પહોંચવાના પ્રસંગોને ઘટનાઓની સુક્ષ્મ અને અખંડ શ્રેણી દ્વારા જોડે છે. ફરિયાદનો આધાર તા. ૧.૧૨.૨૦૦૧ના કરારના આધારે સ્થાપિત કરવામાં આવ્યો છે, જેના દ્વારા ફરિયાદી પ્રતિસ્પર્ધી પક્ષકારોની અનુરૂપ જવાબદારીઓ સ્થાપિત કરવા માંગે છે. તા. ૨૮.૧.૨૦૦૨ની ડિલિવરી રસીદ દ્વારા ફરિયાદી વેચનાર દ્વારા માલ મોકલવામાં આવ્યો હતો તેમજ ખરીદદાર દ્વારા તેનો સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો હતો તે દર્શાવવા ઇચ્છે છે. તા. ૧.૨.૨૦૦૨ના રોજ સેમસંગ, દુબઈના અધિકૃત હસ્તાક્ષરી દ્વારા બિલ ઓફ એક્સચેન્જના અમલીકરણ અને એ જ તા. ૧.૨.૨૦૦૨ના રોજ સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડ દ્વારા ફરિયાદી જેસીઈ કન્સલ્ટન્સીના હિતમાં, પરસ્પર પ્રતિફળ તરીકે, બિલ ઓફ એક્સચેન્જ પર કરાયેલા એન્ડોર્સમેન્ટના આધારે; અને તે પણ બરાબર તે જ રીતે જેમ તા. ૧.૧૨.૨૦૦૧ના કરાર હેઠળ પરિકલ્પિત કરવામાં આવ્યું હતું; ફરિયાદી તા. ૧.૧૨.૨૦૦૧ના કરાર હેઠળ સેમસંગ, દુબઈની જવાબદારી સ્થાપિત કરવા ઇચ્છે છે.

૧૨. અધિકારક્ષેત્રના પ્રશ્ન અંગે, ઉપર દર્શાવેલી હકીકતી સ્થિતિના આધારે, પ્રથમ ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૭૯ નો ઉલ્લેખ કરી શકાય, જે નીચે મુજબ પુનઃપ્રસ્તુત કરવામાં આવે છે:—

૧૭૯. ગુનો તે સ્થળે વિચારણાપાત્ર છે જ્યાં કૃત્ય કરવામાં આવ્યું હોય અથવા પરિણામ સર્જાયું હોય: જ્યારે કોઈ કૃત્ય એવું હોય કે જે કરવામાં આવેલ કોઈ

બાબતને કારણે તથા તેનાથી ઉપસ્થિત થયેલ પરિણામને કારણે ગુનો બને છે, ત્યારે તે ગુનાની તપાસ અથવા તેની વિચારણા એવી અદાલત દ્વારા કરી શકાય છે જેના સ્થાનિક અધિકારક્ષેત્રમાં આવી બાબત કરવામાં આવી હોય અથવા એવું પરિણામ ઉપસ્થિત થયું હોય.

ઉપરોક્ત કલમ ૧૭૯ માં બે શબ્દસમૂહો ધ્યાનમાં લેવા જરૂરી છે. પ્રથમ, ગુનાના સંદર્ભમાં, "જે કંઈ કરવામાં આવ્યું છે". અને બીજું, ગુનાના સંદર્ભમાં જ, "જે પરિણામ ઉપસ્થિત થયું છે". ઉપરોક્ત બંને શબ્દસમૂહો કલમ ૧૭૯ હેઠળ અવલોકિત અધિકારક્ષેત્રના વ્યાપને નોંધપાત્ર રીતે વિસ્તારે અને વિશાળ બનાવે છે, જેથી તે બંને શબ્દસમૂહોમાં અવલોકિત ક્ષેત્રો સુધી વિસ્તરે. હાલની વિવાદિત બાબત જેટલી સંબંધિત છે, ફરિયાદમાં આક્ષેપિત ગુનો(ઓ) એ આ હકીકતમાંથી ઉપજે છે કે, તારીખ ૧.૧૨.૨૦૦૧ ના કરાર/સંવિદા હેઠળ ફરિયાદીએ પોતાની ફરજો પ્રામાણિકતાપૂર્વક નિભાવી હોવા છતાં, આરોપીઓએ તેઓ ઉપર તે હેઠળ નિભાવવાની ફરજિયાત પરસ્પર ફરજ(ઓ) ને અપ્રામાણિક રીતે/કપટપૂર્વક/ખોટી રીતે નકારી કાઢી/ટાળી દીધી. અમારી દૃષ્ટિએ, હાલની વિવાદિત બાબત માટે, "જે કંઈ કરવામાં આવ્યું છે" શબ્દોનો વ્યાપ તે તમામ બાબતો સુધી વિસ્તરશે જે તારીખ ૧.૧૨.૨૦૦૧ ના કરારના અમલીકરણને આગળ ધપાવવા માટે કરવામાં આવી હોય. ફરિયાદી દ્વારા ફરજોના પાલનને રચતી હકીકતો, વાસ્તવમાં આરોપીઓ સામે કરવામાં આવેલા ફોજદારી આક્ષેપનો મૂળભૂત આધાર રહે છે (સંબંધિત ફરજનું પાલન કરવાનો ઇનકાર

કરવા અંગે). અમારી દષ્ટિએ, ગુનાના આચરણની સ્થાપના માટેનો આ તાત્કાલિક મૂળભૂત આધાર, ઉપરોક્ત જોગવાઈમાં વપરાયેલા "જે કંઈ કરવામાં આવ્યું છે" શબ્દોના પરિધિમાં આવશે. હાલની વિવાદિત બાબતમાં આ હકીકતસ્થિતિની આ તાત્કાલિક પુષ્ટિ વિના, આરોપીઓની દોષિતતા સ્થાપિત કરી શકાતી નથી. ફરિયાદમાં એવો દાવો કરવામાં આવ્યો છે કે કરાર મુજબનો માલ/ઉત્પાદન ભારતમાં ગાઝિયાબાદથી જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી દ્વારા પૂરું પાડવામાં આવ્યો હતો/આપવામાં આવ્યું હતું. માલ/ઉત્પાદન સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડ મારફતે સેમસંગ, દુબઈને પૂરું પાડવામાં આવેલ હોવાનો તથ્ય માત્ર તારીખ ૨૮.૧.૨૦૦૨ ની ડિલિવરી રસીદ (મધ્યવર્તી ખરીદદાર – સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડ દ્વારા જારી કરાયેલ) દ્વારા જ નહીં, પરંતુ દુબઈના સેમસંગ (અંતિમ લાભાર્થી) દ્વારા તારીખ ૧.૨.૨૦૦૨ ના રોજ અમલમાં મૂકાયેલા વિનિમયપત્રના આધારે પણ સ્થાપિત કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે, જે ખરીદાયેલ માલ/ઉત્પાદન માટેની ચુકવણી રચે છે. ગાઝિયાબાદથી (ભારતમાં) દુબઈ સુધી (સંયુક્ત અરબ અમીરાતમાં) માલ પૂરું પાડવામાં આવેલ હોવાનો તથ્ય, જે આરોપીઓ દ્વારા આક્ષેપિત રીતે કરવામાં આવેલા ગુના(ઓ) નો આવશ્યક ઘટક છે, અમારી દષ્ટિએ ઉપરોક્ત કલમ ૧૭૯ માં વપરાયેલા "જે કંઈ કરવામાં આવ્યું છે" શબ્દો સાથે સંબંધિત છે. અમારી દષ્ટિએ, આ હકીકતસ્થિતિ ગાઝિયાબાદ ખાતેની સક્ષમ અદાલતને ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૭૯ હેઠળ અધિકારક્ષેત્ર પ્રદાન કરવા માટે પૂરતી છે.

૧૩. ઉપરોક્ત ઉપરાંત, ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૭૯ હેઠળ, જે સ્થાન(ઓ) પર (ફોજદારી કૃત્યનું) પરિણામ "ઉદ્ભવે" છે, તે પણ સક્ષમ અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતી અદાલત નક્કી કરવા માટે સંબંધિત ગણાશે. તેથી, જે અદાલતોની સ્થાનિક અધિકારક્ષેત્રની હદમાં ફોજદારી કૃત્યનો પ્રતિઘાત/પ્રભાવ થાય છે, તેવી અદાલતોને પણ આ મામલામાં અધિકારક્ષેત્ર રહેશે. તા. ૧.૧૨.૨૦૦૧ના કરારમાંથી ઉપજતું પ્રતિફળ, નાણાકીય પરતચુકવણીથી બનેલું છે. ઉપરોક્ત નાણાકીય પરતચુકવણી માલના પ્રાપ્તકર્તા (સેમસંગ, દુબઈ) દ્વારા મધ્યવર્તી ખરીદદાર (સ્કાઈ ઇમ્પેક્સ લિમિટેડ) ને, યુ.એસ. \$ ૧૪,૩૨,૭૪૫ મૂલ્યના વિનિમય બિલ મારફતે, તા. ૧.૨.૨૦૦૨ના રોજ મોકલવામાં આવી હોવાનો આક્ષેપ છે. ત્યારબાદ ઉપરોક્ત વિનિમય બિલ સ્કાઈ ઇમ્પેક્સ લિમિટેડ દ્વારા ફરિયાદી- જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સીને અનુમોદિત કરવામાં આવ્યું હતું. જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સીનું કહેવું છે કે તે ઉક્ત વિનિમય બિલ ભારતના ગાંધિયાબાદ ખાતે ધારણ કરે છે. વિનિમય બિલનું નિષ્પાદન (સેમસંગ, દુબઈ દ્વારા) અને તેનું અનુમોદન (સ્કાઈ ઇમ્પેક્સ લિમિટેડ દ્વારા) તા. ૧.૧૨.૨૦૦૧ના કરારની શરતો અને નિયમોને અનુરૂપ છે. તા. ૧.૨.૨૦૦૨ના વિનિમય બિલ હેઠળ જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સીને ચુકવણીનો કથિત ઇનકાર થતા, ચુકવણીની માંગ સાથે તા. ૨૦.૧૨.૨૦૦૪ની કાનૂની નોટિસ જારી કરવામાં આવી. તેના તા. ૨૧.૧૨.૨૦૦૪ના જવાબમાં, સેમસંગ, દુબઈએ કથિત રીતે બેઠમાનીપૂર્વક/કપટપૂર્વક/ખોટી રીતે જવાબદારી/દાયિત્વનો ઇનકાર કર્યો.

કારણ કે ફરિયાદી ભારતના ગાઝિયાબાદ ખાતે તા. ૧.૨.૨૦૦૧નું વિનિમય બિલ ધારણ કરે છે એવો આક્ષેપ છે, તેથી વિનિમય બિલના નકદીકરણના ઉક્ત ઇનકારમાંથી ઉત્પન્ન થતું પરિણામ, અમારી દૃષ્ટિએ, ભારતના ગાઝિયાબાદ ખાતે "ઉદ્ભવેલું" માનવામાં આવશે. મામલાની આ પરિસ્થિતિમાં, અમારી દૃષ્ટિએ, ભારતના ગાઝિયાબાદની સક્ષમ અદાલતને ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૭૯ હેઠળ આ મામલામાં અધિકારક્ષેત્ર રહેશે.

૧૪. જ્યાં સુધી ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૧૮૧ નો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી, અમારું ધ્યાન તે તરફ દોરતાં, અધિકારક્ષેત્રના મુદ્દાને વિશેષ રૂપે ઉજાગર કરવા માટે, ફરિયાદી-જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સીના વિદ્વાન વકીલે તેની ઉપકલમ (૪) અમારી નોંધ પર મૂકી. ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૧૮૧(૪) નીચે મુજબ અવતરીત કરવામાં આવે છે:-

૧૮૧. કેટલાક ગુનાઓના મામલે વિચારણાનું સ્થળ -

(૧)

(૨)

(૩)

(૪) ગુનાહિત ગેરવહેચાણનો અથવા ગુનાહિત વિશ્વાસભંગનો કોઈપણ ગુનો, જેની સ્થાનિક અધિકારક્ષેત્રની અંદર એવો ગુનો કરવામાં આવ્યો હોય તેવી અદાલત દ્વારા, અથવા જે સંપત્તિ તે ગુનાનો વિષય છે તેનો કોઈ ભાગ આરોપી વ્યક્તિ દ્વારા પ્રાપ્ત કરવામાં આવ્યો હોય અથવા પોતાની પાસે રાખવામાં આવ્યો

હોય, અથવા પરત કરવાનો અથવા હિસાબ આપવાનો જરૂરી હતો તેવી અદાલત દ્વારા, તપાસી શકાય અથવા ચલાવી શકાય.

ઉપરોક્ત જોગવાઈનું અવલોકન કરતાં કોઈપણ પ્રકારની શંકાને સ્થાન રહેતું નથી કે વર્તમાન વિવાદમાં વિચારાધીન રહેલા સ્વરૂપના ગુનાઓમાં, જે અદાલતની સ્થાનિક અધિકારક્ષેત્રની અંદર સંપૂર્ણ કે ભાગરૂપ પ્રતિફળ "...પરત કરવાનું અથવા હિસાબ આપવાનો આવશ્યક હતો..." તે અદાલતને આ મામલે અધિકારક્ષેત્ર રહેશે. વર્તમાન કેસમાં, સેમસંગ, દુબઈ તરફથી સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડના હિતે તા. ૧.૨.૨૦૦૨નો વિનિમયપત્ર જારી કરવામાં આવ્યો હતો; તા. ૧.૧૨.૨૦૦૧ના કરારની શરતો મુજબ સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડે ઉપરોક્ત વિનિમયપત્ર ફરિયાદી-જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સીના હિતે અનુમોદિત કર્યો હતો; જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી એવો દાવો કરે છે કે તે ઉપરોક્ત વિનિમયપત્ર ભારતના ગાઝિયાબાદ ખાતે ધારણ કરે છે. તા. ૧.૨.૨૦૦૨ના વિનિમયપત્રનો ધારક હોવાને કારણે, જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સીએ તેની હેઠળની ચુકવણીનો હક માંગ્યો હતો, જેનો ઇનકાર આરોપીઓ દ્વારા કરવામાં આવી રહ્યો છે. કારણ કે સેમસંગ, દુબઈ દ્વારા જારી કરાયેલ તા. ૧.૨.૨૦૦૨નો ચુ.એસ. \$૧૪,૩૨,૭૪૫નો વિનિમયપત્ર પ્રાપ્ત થયો હતો અને એવો આક્ષેપ છે કે તે ભારતના ગાઝિયાબાદ ખાતે જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી દ્વારા ધારણ કરવામાં આવી રહ્યો છે; ઉપરોક્ત વિનિમયપત્ર, ફરિયાદી મુજબ, જ્યાં તે ધારણ કરવામાં આવે છે તે સ્થળે જ માન્ય રાખવો/વટાવવો પડે (અર્થાત્ ભારતના ગાઝિયાબાદ ખાતે). આ

મામલાની વર્તમાન આક્ષેપિત તથ્યપરિસ્થિતિમાં, અમારું માનવું છે કે ભારતના ગાઝિયાબાદ સ્થિત સક્ષમ અદાલતને ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૮૧(૪) હેઠળ ફરિયાદના વિચારણાનો અધિકારક્ષેત્ર રહેશે.

૧૫. અંતમાં, ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૮૨ નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવી શકે છે, જે અહીં નીચે પુનઃઉત્પાદિત કરવામાં આવે છે:—

૧૮૨. પત્રો વગેરે દ્વારા થયેલા ગુનાઓ —

(૧) છેતરપિંડીને સમાવી લેતો કોઈપણ ગુનો, જો છેતરામણી પત્રો અથવા દૂરસંચાર સંદેશાઓના માધ્યમથી કરવામાં આવી હોય, તો જેની સ્થાનિક અધિકારક્ષેત્રની અંદર આવા પત્રો અથવા સંદેશાઓ મોકલવામાં આવ્યા હતા અથવા પ્રાપ્ત થયા હતા એવી કોઈપણ અદાલત દ્વારા તેની તપાસ કરવામાં આવી શકે અથવા તેનો વિચારણ થઈ શકે; અને છેતરપિંડી તથા અપ્રામાણિક રીતે મિલ્કતની સોંપણી કરાવવા પ્રેરિત કરવાનો કોઈપણ ગુનો, જેની સ્થાનિક અધિકારક્ષેત્રની અંદર છેતરાયેલા વ્યક્તિએ મિલ્કત સોંપી હતી અથવા આરોપી વ્યક્તિએ તે પ્રાપ્ત કરી હતી એવી અદાલત દ્વારા તેની તપાસ કરવામાં આવી શકે અથવા તેનો વિચારણ થઈ શકે.

(૨) ભારતીય દંડ સંહિતા (૧૮૬૦નું ૪૫) ની કલમ ૪૮૪ અથવા કલમ ૪૮૫ હેઠળ દંડનીય કોઈપણ ગુનાની તપાસ અથવા વિચારણા એવી અદાલત દ્વારા કરવામાં આવી શકશે, જેના સ્થાનિક અધિકારક્ષેત્રની અંદર તે ગુનો કરવામાં આવ્યો હોય, અથવા ગુનેગાર પોતાની પ્રથમ લગ્નની પત્ની અથવા પતિ સાથે

છેલ્લે નિવાસ કરતો હોય, અથવા પ્રથમ લગ્નની પત્નીએ ગુનો થયાના અનુસંધાને કાયમી નિવાસ સ્થાપિત કર્યો હોય."

કલમ ૧૮૨ (ઉપર ઉતારેલ) ના અવલોકનથી સ્પષ્ટ થાય છે કે ઉક્ત જોગવાઈનો આશ્રય એવા અનેક ગુનાઓ અંગે અધિકારક્ષેત્ર નક્કી કરવા માટે લેવાઈ શકે છે, જેમાં છેતરપિંડી એક ઘટક તરીકે સમાવિષ્ટ હોય છે. ઉપરોક્ત કલમ ૧૮૨ હેઠળ અવલોકિત ગુના(ઓ) સાથે સંબંધિત કપટ/અપ્રમાણિકતા/ભ્રમજનક વર્તન સંબંધિત કૃત્યો જો સંદેશાવ્યવહાર/સંદેશા/પત્રો વગેરેમાંથી પ્રગટ થતા હોય, તો જે સ્થળ(ઓ) પરથી આવા સંદેશાવ્યવહાર/સંદેશા/પત્રો વગેરે મોકલવામાં આવ્યા હતા તેમજ જે સ્થળો પર તે પ્રાપ્ત થયા હતા, તે સક્ષમ અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતી અદાલત નક્કી કરવા માટે સંબંધિત ગણાશે. ફરિયાદમાં સમાવિષ્ટ આક્ષેપો દર્શાવે છે કે ફરિયાદી-જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સીએ સેમસંગ, દુબઈને તા. ૨૦.૧૨.૨૦૦૪ની કાનૂની નોટિસ પાઠવી હતી, જેમાં સેમસંગ, દુબઈને તા. ૧.૧૨.૨૦૦૧ના કરાર હેઠળ અવલોકિત નાણાકીય પરતફેર અંગેની પોતાની પરસ્પર પ્રતિબદ્ધતા નિભાવવાની માંગ કરવામાં આવી હતી. તેના તા. ૨૧.૧૨.૨૦૦૪ના જવાબમાં, સેમસંગ, દુબઈએ એ દાવો કરીને જવાબદારીનો ઇનકાર કર્યો હતો કે તા. ૧.૨.૨૦૦૨ના વિનિમયપત્ર હેઠળ સેમસંગ, દુબઈની જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી પ્રત્યે કોઈ પ્રતિબદ્ધતા/જવાબદારી નહોતી. ફરિયાદી અનુસાર ઉપરોક્ત ઇનકાર, આરોપીઓ વિરુદ્ધ દાખલ કરાયેલ ફોજદારી ફરિયાદનો આધાર બને છે. અમારી

દષ્ટિએ, સેમસંગ, દુબઈ તરફથી મોકલાયેલ ઉપરોક્ત જવાબ જે સ્થળે પ્રાપ્ત થયો હતો, તે ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૧૮૨ હેઠળ સક્ષમ અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતી અદાલત નક્કી કરવા માટે સંબંધિત ગણાશે. ભલે આ જવાબ જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સીના વકીલને ગાઝિયાબાદ સિવાયના કોઈ અન્ય સ્થળે (જોકે ભારતમાં) પ્રાપ્ત થયો હોય, તેમ છતાં અમારી દષ્ટિએ ભારતમાં ગાઝિયાબાદની સક્ષમ અદાલતને અધિકારક્ષેત્ર પ્રાપ્ત રહેશે, કારણ કે ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૧૭૮ (ડી) મુજબ, જ્યાં કોઈ ગુનો વિવિધ અધિકારક્ષેત્રોમાં કરવામાં આવેલા અનેક કૃત્યોનો સમૂહ હોય, ત્યાં એવા કૃત્યોમાંથી કોઈ એક કૃત્ય જ્યાં કરવામાં આવ્યું હોય તે અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતી અદાલત તે ગુનાનો વિચાર ચલાવવા સક્ષમ રહેશે.

૧૬. ઉપરોક્ત વિચારવિમર્શને ધ્યાનમાં લેતાં, અપીલકર્તાઓ માટે એ દલીલ કરવી કાયદેસર નથી કે જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સીએ આરોપીઓ સામે આક્ષેપિત કરેલી કૃત્યોનો ભારતની પ્રાદેશિક અધિકારક્ષેત્ર સાથે કોઈ સંબંધ નથી. ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૭૮ અનુસાર, જે અદાલતના અધિકારક્ષેત્રમાં આક્ષેપિત ગુનાને સંબંધે કંઈક કરવામાં આવ્યું હોય, તેમજ જ્યાં ફોજદારી કૃત્યનું પરિણામ ઉપજે છે, તેવી અદાલતમાં તપાસ અને વિચારણાની અધિકારિતા નિહિત છે. ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૮૧(જ) કોઈપણ શંકાને સ્થાન આપતી નથી કે જવાબદારી તે સ્થળ સાથે પણ સંબંધિત છે જ્યાં પ્રતિફળ પરત કરવાનું અથવા તેનો હિસાબ આપવાનો હોય. અંતે, ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની

કલમ ૧૮૨ એવું પ્રતિપાદિત કરે છે કે જે ગુનાઓમાં છેતરપિંડી એક ઘટક હોય, તેમાં જો આક્ષેપિત ભ્રમણા કરવાનું કૃત્ય સંદેશાવ્યવહાર/પત્રો/સંદેશાઓ દ્વારા કરવામાં આવ્યું હોવાનું દર્શાવવામાં આવે, તો જે અદાલતના અધિકારક્ષેત્રમાં ઉક્ત સંદેશાવ્યવહાર/પત્રો/સંદેશાઓ મોકલવામાં આવ્યા હતા (અથવા પ્રાપ્ત થયા હતા), તે અદાલતને તે બાબતે તપાસ કરવા અને વિચારણા ચલાવવા સક્ષમ માનવામાં આવશે. આ દૃષ્ટિએ જોતા, ફરિયાદીએ આરોપીઓ સામે, ખાસ કરીને અહીંના પાંચ અપીલકર્તાઓ અંગે, કરેલા આક્ષેપો ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની જોગવાઈઓ હેઠળ ભારતની પ્રાદેશિક અધિકારક્ષેત્ર સાથે સંબંધિત નથી એવી અપીલકર્તાઓની દલીલ ન્યાયસંગત નથી.

૧૭. પૂર્વવર્તી અનુચ્છેદોમાં અમારી વિચારણા વર્તમાન કેસનાં તથ્યો તેમજ પડકારિત સમન્સ આદેશમાં સમાવિષ્ટ કરાયેલા ગુનાઓના આધારે કરવામાં આવી છે. અપીલકર્તાઓની તરફેથી રજૂ થયેલ દલીલો જે આધારે ટકેલી છે તે આધારરૂપ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૨ ના વ્યાપની અમને તપાસ કરવી પડત. પરંતુ તે હકીકતમાં આવશ્યક ન પણ બને, કારણ કે અમારી શોધ અમને આ અદાલત દ્વારા મોબારિક અલી અહમદ વિ. સ્ટેટ ઓફ બોમ્બે (૧૯૫૮) એસ.સી.આર. ૩૨૮ માં આપવામાં આવેલા નિર્ણય સુધી લઈ ગઈ છે. ઉપરોક્ત ચુકાદામાં આ અદાલતે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું હતું:—

"(૨૪) આ તબક્કે આવી સ્થિતિ પર લાગુ પડતી આંતરરાષ્ટ્રીય કાયદાની કેટલીક સુપ્રતિષ્ઠિત સંકલ્પનાઓનું અવલોકન કરવું ઇચ્છનીય રહેશે. વ્હીટને

તેમના "એલિમેન્ટ્સ ઓફ ઇન્ટરનેશનલ લો" (ચોથી આવૃત્તિ) નામના ગ્રંથમાં પાનું ૧૮૩ પર, ફોજદારી અધિકારક્ષેત્ર વિષે ચર્ચા કરતા નીચે મુજબ જણાવ્યું છે: ઇંગ્લેન્ડના કોમન લો અનુસાર, જે આ બાબતમાં યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં સ્વીકારવામાં આવ્યો છે, ફોજદારી ગુનાઓને સંપૂર્ણપણે સ્થાનિક માનવામાં આવે છે, અને જે દેશમાં ગુનો કરવામાં આવ્યો હોય તે દેશની અદાલતો દ્વારા જ તેમનો ન્યાયવિચાર થઈ શકે છે.

તેના પાના ૧૮૨ પર નીચે મુજબ જણાવવામાં આવ્યું છે :

દરેક સ્વતંત્ર રાજ્યની ન્યાયિક સત્તા, અગાઉ ઉલ્લેખિત મર્યાદાઓ સાથે, રાજ્યના મ્યુનિસિપલ કાયદાઓ વિરુદ્ધના તમામ ગુનાઓને, જે કોઈએ પણ કર્યા હોય, રાજ્યની સીમા અંદર દંડિત કરવા સુધી વિસ્તરે છે.

હેકવર્થ્સ ડાઇજેસ્ટ ઓફ ઇન્ટરનેશનલ લો (૧૯૪૧ આવૃત્તિ), ખંડ ૨, પાનું ૧૮૮ પર, કેટલાંક પ્રતિષ્ઠિત અમેરિકન ન્યાયાધીશોના અભિપ્રાયોનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. તેમાં નોંધાયેલ હોલ્મ્સ જે.ના નીચેના નિવેદનનો ઉલ્લેખ કરવો પૂરતો છે :

અધિકારક્ષેત્રની બહાર કરાયેલા, પરંતુ તેના અંદર હાનિકારક પરિણામો પેદા કરવા માટે આશયિત અને વાસ્તવમાં તેવા પરિણામો પેદા કરનાર કૃત્યો, રાજ્યને નુકસાનના કારણભૂત વ્યક્તિને એવી રીતે દંડિત કરવા યોગ્ય ઠરાવે છે જાણે તે તે પરિણામસ્થળે હાજર હોય, જો રાજ્ય તેને પોતાની સત્તાના આવર્તમાં લાવવામાં સફળ થાય.

હાઈડ્રા ઇન્ટરનેશનલ લો (સેકન્ડ એડિશન), ખંડ ૧, પાનું ૭૯૮ પર, એસ.એસ. લોટસને સંબંધિત કેસમાં પર્મનેન્ટ કોર્ટ ઓફ ઇન્ટરનેશનલ જસ્ટિસના તારીખ ૭ સપ્ટેમ્બર, ૧૯૨૭ના ચુકાદામાંથી નીચેનો અવતરણ (પબ્લિકેશન્સ, પર્મનેન્ટ કોર્ટ ઓફ ઇન્ટરનેશનલ જસ્ટિસ, સિરિઝ એ, નં. ૧૦, ૨૩) અત્યંત માર્ગદર્શક છે :

આ નિશ્ચિત છે કે અનેક દેશોની અદાલતો, અત્રે સુધી કે તે દેશોની પણ જેઓએ તેમના ફોજદારી કાયદાને કડક પ્રાદેશિક સ્વરૂપ આપ્યું છે, ફોજદારી કાયદાનું એવું અર્થઘટન કરે છે કે જે ગુનાઓના કર્તાઓ ગુનો થતા સમયે અન્ય રાજ્યના પ્રદેશમાં હોય, તેમ છતાં એવા ગુનાઓને રાષ્ટ્રીય પ્રદેશમાં થયેલા માનવા જોઈએ, જો ગુનાના ઘટક તત્વોમાંથી કોઈ એક તત્વ, અને વિશેષ કરીને તેની અસરો, ત્યાં ઘટિત થઈ હોય.

આ ઉદ્ધરણ ઓપનહાઈમની ઇન્ટરનેશનલ લો (આઠમી આવૃત્તિ), ખંડ ૧, પાનું ૩૩૨ પરની પાદટિપ્પણીમાં પણ નોંધાયેલ છે. આ સંદર્ભમાં ઇન્ટરનેશનલ લોના ઉપબંધોની નોંધ લેતાં અમે સચેત છીએ કે હાલના કેસમાં અમને જે મુદ્દા સાથે કામ કરવાનું છે તે માત્ર સ્થાનિક કાયદાનો પ્રશ્ન છે અને કોઈ ઇન્ટરનેશનલ લોનો નથી. પરંતુ, ઉપર દર્શાવ્યા મુજબ, આ બાબતમાં ઇન્ટરનેશનલ લોમાં માન્ય ઠરાવાયેલા સિદ્ધાંતો વાસ્તવમાં વિવિધ દેશોના સ્થાનિક કાયદામાં તે સિદ્ધાંતોની માન્યતા પર આધારિત છે અને સ્થાનિક કાયદા હેઠળ ફોજદારી જવાબદારી સંબંધિત સામાન્ય ન્યાયશાસ્ત્રનો જ ભાગ છે. નિશ્ચિતપણે,

ઉપરોક્ત કેટલાક ન્યાયોક્તિઓ એવા ગુનાઓને સંદર્ભે છે કે જે વાસ્તવમાં રાજ્યની બહાર વિદેશીઓ દ્વારા કરવામાં આવ્યા હોય અને ખાસ કાયદાકીય જોગવાઈ દ્વારા રાજ્યની અંદર કરવામાં આવેલા ગુનાઓ તરીકે ગણવામાં આવ્યા હોય. પરંતુ, તેમાંથી ઉદ્ભવતો સિદ્ધાંત સ્પષ્ટ છે કે એકવાર તે રાજ્યની અંદર કરવામાં આવ્યું હોવાનું માનવામાં આવે, તો તેવા કૃત્યના સમયે તે વિદેશી વ્યક્તિ દેહતઃ બહાર હાજર હતી તે હકીકત સ્થાનિક કાયદા હેઠળ સ્થાનિક અધિકારક્ષેત્રના પ્રયોગમાં કોઈ અવરોધ નથી. આથી એ સિદ્ધાંત પર ભાર મૂકાય છે કે ફોજદારી અધિકારક્ષેત્રનો પ્રયોગ ગુનાના સ્થળ પર નિર્ભર છે, અને કથિત ગુનેગારની રાષ્ટ્રીયતા પર નહીં (થોડી નિર્ધારિત પરિસ્થિતિઓ, જેમ કે રાજદૂત, રાજકુમારો વગેરે, સિવાય).

રપ. અપીલકર્તા તરફથી શીખેલ વકીલે પ્રસિદ્ધ કેસ ધ ક્વીન વિ./સ. કેઈન (ફ્રાન્કોનિયાનો કેસ) [(૧૮૭૬) ૨ એક્સ ડી ૬૩] માં કોકબર્ન, સી. જે. ના ચુકાદામાં આવેલ વિવિધ અવતરણો પર આધાર રાખ્યો છે. તે કેસમાં ચૌદ શીખેલ ન્યાયાધીશોએ ભાગ લીધો હતો અને તે કેસમાં દલીલો બે વાર થયેલી જણાય છે. કોકબર્ન, સી. જે. સહિત તેમાંથી આઠ ન્યાયાધીશોએ બહુમતી રચી હતી. નિઃસંદેહ, કોકબર્ન, સી. જે. ના ચુકાદામાં આવા વિવિધ અવતરણો છે, જે પ્રથમ દ્રષ્ટિએ અપીલકર્તાની દલીલના સમર્થનમાં રજૂ કરી શકાય તેવા જણાય છે. ખાસ કરીને પાનું ૨૩૫ પરનું નીચેનું અવતરણ ધ્યાનર્હ છે:

પ્રશ્ન એ નથી કે મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિનું મરણ, જે નિઃસંદેહ બ્રિટિશ જહાજમાં થયું હતું, તે સામાવાળાએ તેવા જહાજમાં કરેલ કૃત્યનું પરિણામ હતું કે કેમ, પરંતુ પ્રશ્ન એ છે કે જે સમયે તે કૃત્ય કરવામાં આવ્યું, તે સમયે સામાવાળા પોતે બ્રિટિશ અધિકારક્ષેત્રની અંદર હતો કે કેમ.

વિદ્વાન મુખ્ય ન્યાયાધીશે, તથાપિ, પૃષ્ઠ ૨૩૭ પર સ્વીકાર્યું હતું કે તેના વિરુદ્ધ કેટલાક અમેરિકન નિર્ણયો હતા. હવે તે કેસમાં મુખ્ય ચર્ચાનો વિષય એ હતો કે કિનારેથી ત્રણ માઈલની મર્યાદા સુધીનો સમુદ્ર બ્રિટિશ પ્રદેશનો ભાગ છે કે નહીં, અથવા આવી ત્રણ માઈલની મર્યાદા અંગે માત્ર મર્યાદિત અને નિર્ધારિત બ્રિટિશ પરપ્રાદેશિક અધિકારક્ષેત્ર જ વિસ્તરતું હતું, જેમાં વિચારાધીન વિશિષ્ટ ફોજદારી અધિકારક્ષેત્રનો સમાવેશ થતો ન હતો. આ પ્રશ્ન અંગે, ચુકાદાના પરિણામે, પાર્લામેન્ટને ટેરિટોરિયલ વોટર્સ જ્યુરિસ્ડિક્શન અધિનિયમ, ૧૮૭૮ (૪૧ & ૪૨ વિક્ટ., ક. ૭૩) ઘડવો પડ્યો, જેણે સારરૂપે આ મુદ્દે બહુમતીના તેમજ વિદ્વાન મુખ્ય ન્યાયાધીશના અભિપ્રાયને અમાન્ય ઠેરવ્યો. તેમ છતાં, અમારા હેતુ માટે સંબંધિત ફોજદારી અધિકારક્ષેત્રનો મુખ્ય સિદ્ધાંત એમ્ફ્લેટ, જે. એ. ના લઘુમતી ચુકાદામાં, પૃષ્ઠ ૧૧૮ પર, આ રીતે પ્રતિપાદિત કરવામાં આવ્યો હતો કે "અપરાધ જ્યાં થયો હોય તે સ્થળ અધિકારક્ષેત્ર નક્કી કરે છે", જેના વિરોધાભાસરૂપે અર્થ એ થાય છે કે તે અપરાધીની રાષ્ટ્રીયતા નથી.

૨૬. તેમ છતાં, વિચારણા માટે હજી પણ જે પ્રશ્ન બાકી રહે છે તે એ છે કે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમોની ભાષામાં, જે સંહિતાની સામાન્ય યોજનાને

સંબંધિત છે, એવું કંઈ છે કે જે આ અર્થઘટન કરવા માટે અનિવાર્ય બનાવે કે દંડ સંહિતાની વિવિધ કલમોનો અમલ એવા વિદેશી વ્યક્તિ પર થવાનો હેતુ નથી, જેણે ભારતમાં ગુનો કર્યો હોય પરંતુ તે સમયે તે ત્યાં દેહધારી રીતે હાજર ન હોય. આ હેતુ માટે, અમે દંડ સંહિતાની એવી કલમો સાથે સંબંધિત નથી, જો કોઈ હોય, જે ગુનાના આવશ્યક ઘટક તરીકે દોષિત વ્યક્તિની વાસ્તવિક હાજરી દર્શાવે છે. સ્વાભાવિક રીતે, આવા ગુનાઓ માટે, પૂર્વધારણારૂપે તે સમયે ભારતમાં હાજર ન રહેલો વિદેશી વ્યક્તિ દોષિત થઈ શકતો નથી. ભારતીય દંડ સંહિતાની માત્ર સામાન્ય કલમો, જે આ બાબતમાં તેની યોજનાનું સૂચન કરે છે, તે કલમ ૨, ૩ અને ૪ છે અને હાલમાં તે આ પ્રમાણે છે:

"૨. ભારતની અંદર જે કોઈ કૃત્ય અથવા કર્તવ્યચ્યુતિ, જેના માટે તે આ સંહિતાની જોગવાઈઓના વિરુદ્ધ દોષિત ઠરે, તેવા દરેક માટે દરેક વ્યક્તિ આ સંહિતા હેઠળ જ અને અન્યથા નહિ, દંડને પાત્ર રહેશે.

૩. ભારતની બહાર કરાયેલા ગુના માટે, કોઈપણ ભારતીય કાયદા અનુસાર જેમનો વિચારણા માટે દાયકાપાત્ર હોય તેવા કોઈપણ વ્યક્તિ સાથે, આ સંહિતાની જોગવાઈઓ મુજબ, ભારતની બહાર કરાયેલા કોઈપણ કૃત્ય માટે, એવી જ રીતે વ્યવહાર કરવામાં આવશે જાણે કે એવું કૃત્ય ભારતની અંદર કરવામાં આવ્યું હોય.

૪. આ સંહિતાની જોગવાઈઓ નીચે મુજબના કોઈપણ વ્યક્તિ દ્વારા કરાયેલા કોઈપણ ગુનાને પણ લાગુ પડે છે—

(૧) ભારતનો કોઈપણ નાગરિક, ભારતની બહાર તથા તેનાથી પર આવેલા કોઈપણ સ્થળે;

(૨) ભારતમાં નોંધાયેલ કોઈપણ જહાજ અથવા વિમાન પરનો કોઈપણ વ્યક્તિ, તે જ્યાં ક્યાંય હોય ત્યાં.

સમજૂતી:— આ કલમમાં 'ગુનો' શબ્દમાં ભારતની બહાર કરવામાં આવેલો દરેક એવો કૃત્યનો સમાવેશ થાય છે, જે જો ભારતમાં કરવામાં આવ્યો હોત, તો આ સંહિતા હેઠળ દંડનીય ગણાત.

ધારા ૩ અને ૪ ભારતની પ્રાદેશિક સીમાઓની બહાર કરાયેલા ગુનાઓ વિષે છે અને ધારા ૨ સ્પષ્ટપણે તથા તેની તુલનામાં ભારતની અંદર કરાયેલા ગુનાઓનો ઉલ્લેખ કરે છે. સ્પષ્ટ જણાય છે કે ભારતમાં ગુનાઓ કરનાર વ્યક્તિઓની જવાબદારી અને દંડ નક્કી કરવા માટે ધારા ૨ જ જોવાની રહે છે. આ ધારા નિર્વિવાદ રીતે ઘોષિત કરે છે કે સંહિતાની જોગવાઈઓના વિરુદ્ધ કરાયેલ દરેક કૃત્ય અથવા કરવાનું રહેલું કાર્યલોપ, જેના માટે કોઈ વ્યક્તિ ભારતમાં ઘોષિત બને, તે માટે દરેક વ્યક્તિ સંહિતા હેઠળ દંડને પાત્ર રહેશે. આથી, તેમણે કરેલા ગુનાના સ્થાને સંદર્ભે, જો તે ભારતની અંદર હોય, તો વ્યક્તિઓ ઉપર ફોજદારી અધિકારક્ષેત્રનો સામાન્ય સિદ્ધાંત માન્ય કરવામાં આવે છે. ધારા ૨ માં “દરેક વ્યક્તિ” શબ્દપ્રયોગનો ઉપયોગ, સંહિતાની ધારા ૩ તેમજ ધારા ૪(૨) માં “કોઈપણ વ્યક્તિ” શબ્દપ્રયોગના ઉપયોગની તુલનામાં, આ વિચાર દર્શાવે છે કે ભારતમાં કરાયેલા ગુના માટે જેટલી હદે કોઈ વ્યક્તિને દોષારોપણ કરી શકાય,

એટલી હદે એવી દરેક વ્યક્તિ કોઈ અપવાદ વિના સંહિતા હેઠળ દંડને પાત્ર બને છે. અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલે સૂચવ્યું છે કે ધારા ૨ ના અંત ભાગમાં આવેલ “ભારતમાં” શબ્દપ્રયોગને તેની શરૂઆતમાં આવેલ “દરેક વ્યક્તિ” શબ્દપ્રયોગ સાથે વાંચવો જોઈએ. પરંતુ આ દલીલ અત્યંત દૂરસ્થ અને અસ્થિર છે. “દરેક વ્યક્તિ” શબ્દપ્રયોગનો સરળ અર્થ એવો છે કે તેમાં કોઈ મર્યાદા વિના અને રાષ્ટ્રીયતા, નિષ્ઠા, હોદ્દો, દરજ્જો, જાતિ, વર્ણ કે પંથની પરવા કર્યા વિના સર્વ વ્યક્તિઓનો સમાવેશ થાય છે. આ ધારાનો અર્થ એવો સમજવો જોઈએ કે તેમાં કોઈપણ અપવાદ વિના દરેક વ્યક્તિનો સમાવેશ થાય છે, સિવાય એવી વ્યક્તિઓના જેઓને બંધારણના બળે (બંધારણનો અનુચ્છેદ ૩૬૧(૨) જુઓ) અથવા કોઈ કાનૂની જોગવાઈઓના બળે અથવા આંતરરાષ્ટ્રીય કાનૂનના કોઈ સુપ્રસિદ્ધ સિદ્ધાંતના આધાર પર, જેમ કે વિદેશી સર્વભૌમ શાસકો, રાજદૂત, રાજનૈતિક પ્રતિનિધિઓ અને તેવી જ અન્ય વ્યક્તિઓને, જે દેશીય કાનૂનમાં સ્વીકારવામાં આવ્યા હોય, ફોજદારી કાર્યવાહી અથવા તે હેઠળના દંડમાંથી વિશેષ મુક્તિ આપવામાં આવી હોય.

૨૭. વિદ્વાન વકીલે દંડ સંહિતાની ઘણી કલમો, અર્થાત્ કલમો ૧૦૮-એ, ૧૭૭, ૨૦૩, ૨૧૨, ૨૧૬, ૨૧૬-એ અને ૨૩૬ તરફ અમારું ધ્યાન દોર્યું. આ કલમોના ઉલ્લેખ પર આધારિત દલીલ એવી છે કે જ્યાં જ્યાં વિધાનમંડળે દંડ સંહિતાનું પ્રણયન કરતાં ભારતની બહાર કરવામાં આવેલી કોઈ બાબતને લગતી જોગવાઈ કરવી ઈચ્છી હોય ત્યાં ત્યાં તેણે તે બાબત સ્પષ્ટપણે કહી છે, અને

તેથી એવી અપેક્ષા રાખી શકાય કે જો એવો આશય હોત કે દંડ સંહિતા ગુનાના આચરણના સમયે વાસ્તવમાં ભારતની બહાર હાજર વ્યક્તિને પણ આવરી લે, તો તે બાબત પણ સ્પષ્ટપણે કહી હોત. અમે આ દલીલ સ્વીકારી શકતા નથી. આ કલમો એવી વિશિષ્ટ મુશ્કેલીઓ સાથે સંબંધિત છે, જે એવી પરિસ્થિતિમાં ઊભી થઈ હતી કે જેને એવું કહી શકાય કે મુખ્ય ગુનો પોતે ભારતની બહાર કરવામાં આવ્યો હોવા છતાં તેની સાથે સંબંધિત ગુનો ભારતની અંદર કરવામાં આવ્યો હોય — ઉદાહરણરૂપે, ભારતની બહાર થયેલા ગુનાઓ અંગે ભારતમાં દુષ્પ્રેરણા, ખોટી માહિતી આપવી અને આશ્રય આપવો. આવા કેસોમાં એવો પ્રશ્ન ઊભો થયો હતો કે સંબંધિત ગુનાના સંદર્ભમાં, જ્યારે મુખ્ય ગુનો પોતે ભારતમાં દંડનીય ન હોય, ત્યારે કોઈ ફોજદારી જવાબદારી ઊભી થાય કે નહીં; અને આ કલમોનો હેતુ તે ખામી દૂર કરવાનો હતો. બીજી તરફ, સંહિતાની કલમ ૩૦૭ ઉલ્લેખ સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે તેમાં આ અર્થ અંતર્નિહિત છે કે કોઈ વિદેશી ભારતની અંદર ગુનો કરે તો તે દોષિત ગણાય છે અને તે મુજબ તેને દંડિત કરી શકાય છે, અને તે સમયે તેની ભારતની અંદર દેહધારી હાજરી વિશે કોઈ મર્યાદા લાગુ પડતી નથી. કારણ કે જો આવું ન હોત, તો કલમ ૩૦૭માં આવેલા “જાણે કે એવો કૃત્ય ભારતની અંદર કરવામાં આવ્યો હોય” શબ્દપ્રયોગમાં રહેલી કાનૂની કલ્પના માત્ર એટલી માન્યતા સુધી મર્યાદિત ન રહેત કે એવો કૃત્ય ભારતની અંદર કરવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ તે સમયની તેની ભારતમાં ભૌતિક હાજરી અંગેની કલ્પના સુધી પણ વિસ્તરેલી હોત.

૨૮. અમારી સમક્ષ થયેલી દલીલમાં, સંહિતાની કલમ ૨ માં આવેલ "જેનો તે ભારતમાં દોષી હશે" આ ઉપવાક્યનો ચોક્કસ અર્થ અને તેના પરિણામ અંગે કંઈક ચર્ચા થઈ છે. તે સંબંધે કોઈ નિશ્ચિત નિષ્કર્ષે પહોંચવાની આવશ્યકતા નથી. પરંતુ એટલું સ્પષ્ટ છે કે તે અપીલકર્તાના વકીલની દલીલને સમર્થન આપતું નથી. તેથી, અમને કોઈ શંકા નથી કે દંડ સંહિતાની કલમ ૨ નું સાદા વાંચન કરતાં, સંહિતા એવા વિદેશી વ્યક્તિ પર પણ લાગુ પડે છે જેણે ભારતની અંદર ગુનો કર્યો હોય, ભલે તે શારીરિક રીતે ભારતની બહાર હાજર રહ્યો હોય.

... ..

૩૨. અમારી સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવેલા પ્રશ્નો અંગે સતર્ક વિચારણા કર્યા પછી, અમે સ્પષ્ટ મત પર છીએ કે, અપીલકર્તા ભારતીય નાગરિક રહ્યો ન હતો અને ગુનો કરવામાં આવ્યો તે સમયે તે પાકિસ્તાની નાગરિક હતો એવી ધારણા રાખવામાં આવે તો પણ, ગુનો થયો તે સમયે તે ભારતની ભૌતિક ઉપસ્થિતિમાં ન હોવા છતાં, તેને ભારતીય દંડ સંહિતા હેઠળ દોષિત ઠરાવી દંડિત કરવો જ જોઈએ." (ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

અમે મોવારિક અલી અહમદના કેસમાં (ઉપરોક્ત) ઉપસંહારરૂપે નોંધાયેલા નિષ્કર્ષ સાથે સન્માનપૂર્વક સહમત છીએ. તે જ વાતનું પુનરાવર્તન ફરીથી કરવું અમારા માટે અનાવશ્યક છે. ઉપરોક્તને ધ્યાનમાં લેતાં, અમે સંતોષ પામીએ છીએ કે અપીલકર્તાઓની તરફેથી રજૂ કરાયેલા તર્કોના તમામ ઘટકો, ખાસ કરીને તેમની વિદેશી નાગરિકતા, ભારતની બહાર તેમનું નિવાસસ્થાન, અને જે સમયે

ગુનો(ઓ) આચરાયો હોવાનું આક્ષેપિત છે તે સમયે તેઓ ભારત ખાતે હાજર ન હતા તે હકીકત, આ અદાલત દ્વારા અપાયેલા ઉપરોક્ત નિર્ણયને ધ્યાનમાં લેતાં, કોઈ પરિણામકારક મહત્વ ધરાવતા નથી. તેથી, વર્તમાન કેસમાં અપીલકર્તાઓની તરફેથી રજૂ કરાયેલ પ્રથમ દલીલમાં અમને કોઈ જ સાર જણાતો નથી કે ઝમા વધારાના મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટની અદાલતે જેસીઈ કન્સલ્ટન્સી દ્વારા અપીલકર્તાઓ વિરુદ્ધ દાખલ કરવામાં આવેલી ફરિયાદનો સ્વીકાર કરી શક્યો ન હોત.

૧૮. પ્રથમ દલીલની જ દિશામાં આગળ વધારવામાં આવેલી બીજી સંબંધિત રજૂઆત એવી હતી કે માલ/ઉત્પાદન સેમસંગ, દુબઈને હસ્તાંતરિત થયા બાદ, એસ.સી. બૈંક (આરોપી નં. ૭) એ વિનિમયપત્ર દ્વારા પ્રતિફળની રકમ ચુકવી હોવાનું કહેવાય છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે ફરિયાદી- જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સીના કથનો મુજબ પણ ઉપરોક્ત વિનિમયપત્ર એસ.સી. બૈંકે દુબઈમાં બનાવ્યો હતો. અને તેથી, ઉપરોક્ત વિનિમયપત્ર હેઠળની જવાબદારી માત્ર દુબઈમાં જ ઉદ્ભવશે. વધુમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે ઉપરોક્ત વિનિમયપત્ર કથિત રીતે સેમસંગ, દુબઈ તરફથી દોરવામાં આવ્યો હતો, જે દુબઈ (યુનાઈટેડ અરબ અમીરાતમાં) નોંધાયેલ કંપની છે. અહીંના અપીલકર્તાઓનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા મુજબ, ફરિયાદમાં કરાયેલા કથનો પ્રમાણે પ્રતિફળ પણ સેમસંગ, દુબઈ તરફથી સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડને દુબઈમાં (યુનાઈટેડ અરબ અમીરાતમાં) જ જવાનું હતું. એવી રજૂઆત કરવામાં

આવી છે કે ત્યારબાદ ઉક્ત વિનિમયપત્રનું સમાધાન તેના બનાવનાર (સેમસંગ, દુબઈ) અને તેના હેઠળના લાભાર્થી (સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડ) વચ્ચે થયું, કારણ કે સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડે, ઉક્ત વિનિમયપત્રના સમાધાનને અનુસરીને, કથિત રીતે ૨૨.૬.૨૦૦૨ના રોજ સેમસંગ, દુબઈના હિતમાં જમા નોંધ બનાવી હતી. આ જમા નોંધ પણ કથિત રીતે દુબઈમાં જ બનાવવામાં આવી હતી. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે ઉપરોક્ત વિનિમયપત્ર સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડ દ્વારા ફરિયાદીના હિતમાં અનુલેખિત કરવામાં આવ્યો હોવાનું જણાવવામાં આવ્યું હતું. અપીલકર્તાઓના વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા મુજબ, આ અનુલેખન પણ દુબઈમાં (યુનાઈટેડ અરબ અમીરાતમાં) જ કરવામાં આવ્યું હતું. તેથી, અપીલકર્તાઓના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે ૧.૧૨.૨૦૦૧ના કથિત કરારને આગળ ધપાવતાં પ્રતિફળનું હસ્તાંતરણ પણ ભારતની પ્રાદેશિક સીમાઓની બહાર થયું હતું. તેથી, અપીલકર્તાઓની તરફેણી એવો દબ દાવો કરવામાં આવ્યો હતો કે ભારતમાં આવેલી અદાલતોને, કોઈપણ રીતે કલ્પના કરવામાં આવે તેમ છતાં, આ મામલે અધિકારક્ષેત્ર હોઈ શકે નહીં.

૧૯. ઉપરોક્ત પરિચ્છેદમાં નોંધાયેલ તથ્યસ્થિતિના પ્રકાશમાં, અપીલકર્તાઓના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલ મુદ્દાનો અમારે પુનઃવિચાર કરવાની આવશ્યકતા નથી, કારણ કે હાલની રજૂઆત સારાંશ અને તાત્પર્યે, અપીલકર્તાઓ તરફેણી તેમના મુખ્ય રજૂઆત તરીકે ઉઠાવવામાં આવેલ મુદ્દા જેવી

જ છે. મુખ્ય દલીલનું અમે વિસ્તૃતપણે પરીક્ષણ કર્યા પછી, અપીલકર્તાઓની હાલની દલીલને પણ અમે નકારીએ છીએ, અને તે પણ એ જ કારણોસર, જેઓ અપીલકર્તાઓ તરફથી ઉઠાવવામાં આવેલી મુખ્ય દલીલ સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે અમને પ્રભાવિત કરતા હતા.

૨૦. અપીલકર્તાઓના વિદ્વાન વકીલ તરફથી રજૂ કરાયેલી ત્રીજી રજૂઆત એવી હતી કે જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી દ્વારા નોંધાવવામાં આવેલી ફરિયાદ તા. ૧.૧૨.૨૦૦૧ના કરાર પર આધારિત હતી. ઉક્ત કરાર જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી અને સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડ વચ્ચે થયો હતો. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી કે અહિંના અપીલકર્તાઓ ઉક્ત કરાર/સમજૂતીના પક્ષકાર નથી. તે અનુસાર એવી દલીલ કરવામાં આવી કે ફરિયાદીની ફરિયાદ, જો કોઈ હોય, તો તે માત્ર સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડ વિરુદ્ધ જ ઉઠાવી શકાય તેમ હતી. એવો દાવો કરવામાં આવ્યો કે અપીલકર્તાઓ તા. ૧.૧૨.૨૦૦૧ના કરારના પક્ષકાર રહેલા વ્યક્તિઓથી સ્વતંત્ર છે. એવો પણ દાવો કરવામાં આવ્યો કે તા. ૧.૧૨.૨૦૦૧ના કરાર/સમજૂતીના જે પક્ષકારો હોય, તેમના વિરુદ્ધ જ તેના ભંગ બાબતે કાર્યવાહી થઈ શકે. અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, એવી દલીલ કરવામાં આવી કે ભલે તા. ૧.૧૨.૨૦૦૧ના કરાર/સમજૂતીના પક્ષકારોએ તેનો ભંગ કર્યો હોય, તો પણ તે માટે અપીલકર્તાઓને જવાબદાર ઠેરવી શકાય નહીં. તેથી એવો દાવો કરવામાં આવ્યો કે અહિંના અપીલકર્તાઓની તા. ૧.૧૨.૨૦૦૧ના

કરાર/સમજૂતી હેઠળ કોઈ ભૂમિકા ન હોવા છતાં, ફરિયાદી-જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સીએ તેમને ગેરરીતે આ વિવાદમાં સંકળાવ્યા છે.

૨૧. આ અદાલત સમક્ષ દાખલ કરાયેલ અરજીઓનું અવલોકન કર્યા પછી, અને ફરિયાદી-જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી તેમજ સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડના વિદ્વાન વકીલને સાંભળ્યા પછી, જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી દ્વારા કરવામાં આવેલા આક્ષેપોના સંદર્ભમાં પાંચ અપીલકર્તાઓની સંડોવણી બાબતે તેમની અનુક્રમિક સ્થિતિઓનો નોંધ લેવો અમારે માટે આવશ્યક બને છે. પ્રથમ અને મુખ્યત્વે, આ ઉદ્દેશ કરવો જરૂરી છે કે જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી દ્વારા દાખલ કરાયેલ ફરિયાદમાં, પરિચ્છેદ ૧ માં સ્પષ્ટપણે એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે અહીંના તમામ અપીલકર્તાઓ “કંપની દ્વારા કરવામાં આવેલ પ્રત્યેક અને દરેક કૃત્ય” (સેમસંગ, દુબઈ) માં સંકળાયેલા હતા. ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૨૦૦ હેઠળ નોંધાયેલ નિવેદનમાં, શેખ અદ્યાઉદ્દીન પાકેર માઈદ્દીનએ ૭.૧.૨૦૦૫ ના રોજ સાક્ષી આપતાં જણાવ્યું હતું કે, અહીંના અપીલકર્તાઓ ફરિયાદમાંથી ઉત્પન્ન થતા ગુનાઓના આચરણ માટે વ્યક્તિગત રીતે અને સંયુક્ત રીતે જવાબદાર હતા. તેઓ કેવી રીતે જવાબદાર હતા (જો હોય તો), તે પુરાવાનો પ્રશ્ન છે, જે માત્ર નીચલી અદાલત દ્વારા પુરાવા નોંધાયા પછી જ સ્પષ્ટ થશે. પરંતુ રસપ્રદ બાબત એ છે કે, સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડ, ભલે જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી દ્વારા દાખલ કરાયેલ ફરિયાદમાં આરોપી હોય, તેણે ફરિયાદીએ અપીલકર્તાઓ સામે મૂકેલા આક્ષેપોને સંપૂર્ણ સમર્થન આપ્યું છે. અહીંના અપીલકર્તાઓની દોષિતતા અંગેના

વિગતવાર પ્રતિભાવમાં, સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડે દઢ વલણ અપનાવ્યું છે, જેમાં તેણે નીચે મુજબ આક્ષેપ કર્યો છે:—

"૧૦. એવો રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે અરજદાર, અન્ય સમૂહ કંપનીઓ સ્કાય ઇમ્પેક્સ આઈલ ઓફ મેન મારફતે, વર્ષ ૧૯૯૯થી અરજદાર/આરોપી સાથે વ્યવસાય ચલાવતો આવ્યો હતો. અરજદારે વિવિધ અન્ય હૂંડીઓ ઉપાડી હતી અને એસ.સી. બેંક-આરોપીએ, અરજદાર/આરોપી દ્વારા જારી કરાયેલા બોર્ડના ઠરાવો દ્વારા તેને સોંપવામાં આવેલી સંપૂર્ણ સત્તાના આધારે, તે સ્વીકારી હતી; અને દક્ષિણ કોરિયામાં આવેલી તેમની મૂળ કંપનીના બોર્ડના ઠરાવ દ્વારા અરજદાર/આરોપી દ્વારા તેનું સમર્થન કરવામાં આવ્યું હતું.

૧૧. અહીં આગળ ઉલ્લેખ કરવો પણ યોગ્ય છે કે અરજદાર જર્મનીમાં બેન્કહાઉસ વોલબર્ન તથા લંડન/દુબઈમાં એચએસબીસી બેન્ક (હોંગકોંગ એન્ડ શાંઘાઈ બેન્ક) સાથે ૨૦ જુલાઈ, ૨૦૦૨ના રોજ પરિપક્વ થનારા બિલ નંબરો એસએમ જબી માટે યુએસડી ૨,૫૫૦,૪૩૨ (રૂ. ૧૧ કરોડ અંદાજે) અને એસએમ ૩બી માટે યુએસડી ૨,૪૪૮,૩૪૦ (રૂ. ૧૧ કરોડ અંદાજે)ના સદ્ભાવપૂર્ણ બિલ ડિસ્કાઉન્ટિંગ વ્યવહારમાં પણ સંકળાયેલો હતો, અને તે બિલો દક્ષિણ કોરિયામાં સ્થિત મુખ્ય કચેરીના આધારે કાર્યરત અરજદાર/આરોપીના સંપૂર્ણ જ્ઞાન સાથે અરજદાર/આરોપી દ્વારા યથાવિધિ સ્વીકારવામાં આવ્યા હતા. રજૂ કરવામાં આવે છે કે એક કેસમાં, ૨૪ જુલાઈ, ૨૦૦૨ના રોજ જર્મનીની બેન્કહાઉસ વોલબર્ન બેન્ક, જેને અરજદારે ૨૦૦૨માં આ બિલો એન્ડોર્સ કર્યા હતા, તેણે બિલ નંબરો

એસએમ જબી અને એસએમ ડબીની ચુકવણી માટે દક્ષિણ કોરિયામાં અરજદાર/આરોપીની કચેરીને માંગણી કરી, કારણ કે અરજદાર/આરોપી સ્વીકારક તરીકેની પોતાની સદ્ભાવપૂર્ણ જવાબદારી મુજબ બિલોની ચુકવણી કરવાથી પાછું ફરવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યો હતો. બેન્કે પોતાની તપાસ કર્યા બાદ નિષ્કર્ષ કાઢ્યો કે આ વ્યવહારો ઉપર કાર્યાત્મક નિયંત્રણ દક્ષિણ કોરિયાના સેઓલ ખાતે અરજદાર/આરોપીની કચેરીઓમાં નિહિત હતું અને તે મુજબ સેઓલ સ્થિત તેમના મુખ્ય કચેરી ખાતે અરજદાર/આરોપીને કાનૂની કાર્યવાહી કરવાની તથા સેમસંગ ગ્રુપને કાળી ચાદીમાં મૂકવાની ધમકી આપી. ઉપરોક્ત રજૂલાઈ, ૨૦૦૨ના પત્રની સાચી નકલ પરિશિષ્ટ એ-૮ તરીકે દાખલ કરવામાં આવે છે. રજૂ કરવામાં આવે છે કે બેન્કહાઉસ વોલબર્ન પાસેથી ઉપરોક્ત પત્રો મળ્યા બાદ ટૂંકા ગાળામાં જ, યુએસડી ૩.૬ મિલિયન (રૂ. ૧૬.૨ કરોડ)ના બિલોની ચુકવણી આરોપી નં. ૧ દ્વારા, આરોપી નં. ૫ દ્વારા સંયુક્ત રીતે સહી કરાયેલા એમિરેટ્સ ઇન્ટરનેશનલ બેન્ક ટ્રાન્સફર મારફતે, ૧૪ ઓગસ્ટ, ૨૦૦૨ના રોજ બેન્કહાઉસ વોલબર્નને કરવામાં આવી હતી. ઉપરોક્ત વ્યવહારની સાચી નકલ પરિશિષ્ટ એ-૮ તરીકે દાખલ કરવામાં આવે છે.....

૧૨. રજૂ કરવામાં આવે છે કે નવેમ્બર ૨૦૦૩માં દુબઈ સ્થિત એચએસબીસી બેન્કને આરોપી નં. ૧ દ્વારા એમિરેટ્સ બેન્ક ઇન્ટરનેશનલના બેન્ક ટ્રાન્સફર સૂચનો મારફતે યુએસડી ૪.૮૫ મિલિયન (અંદાજે રૂ. ૨૧.૮ કરોડ)ની ચુકવણી, બિલ નંબરો એસએમ ૨એ માટે યુએસડી ૨,૪૪૦,૮૨૫ (અંદાજે રૂ.

૧૧ કરોડ) – દોરાયેલ ૮ જુલાઈ, ૨૦૦૨, નં. એસએમ ૧૭ માટે યુએસડી ૧,૦૩૮,૭૨૫ (અંદાજે રૂ. ૪.૬ કરોડ) દોરાયેલ ૧૪ જુલાઈ, ૨૦૦૨ અને નં. એસએમ ૧૮ માટે યુએસડી ૧,૦૮૫,૦૭૦ (અંદાજે રૂ. ૫ કરોડ) દોરાયેલ ૧૪ જુલાઈ, ૨૦૦૨ની જવાબદારી નિવૃત્ત કરવા માટે કરવામાં આવી હતી. રજૂ કરવામાં આવે છે કે આ ટૂંડિયાં તે જ શ્રેણીના હતા જેમનું ટૂંડિયું અરજદાર દ્વારા દોરવામાં આવ્યું હતું અને શ્રી એસ.સી. બેક (આરોપી નં. ૬) દ્વારા સ્વીકારવામાં આવ્યું હતું, જે હાલ ફરિયાદી/સામાવાળા દ્વારા ગાઝિયાબાદ ખાતે દાખલ કરવામાં આવેલા ફોજદારી કેસનો વિષય છે. આ બિલો લંડન સ્થિત એચએસબીસી બેન્કને એન્ડોર્સ કરવામાં આવ્યા હતા અને ઉપરોક્ત પરિચ્છેદ ૧૧માં દર્શાવ્યા મુજબ, અરજદાર/આરોપીની કચેરીના સૂચનો હેઠળ, જેના આદેશોથી યુએસડી ૩.૬ મિલિયન (રૂ. ૧૬.૨ કરોડ)ની અન્ય બિલોની ચુકવણી આરોપી નં. ૧ દ્વારા કરવામાં આવી હતી, તે જ સૂચનાઓ હેઠળ આરોપી નં. ૧ દ્વારા તેઓની યથાવિધિ અને કાનૂની રીતે ચુકવણી કરવામાં આવી હતી. ટ્રાન્સફર સૂચનો પર આરોપી નં. ૫, જે આરોપી નં. ૧ના મેનેજિંગ ડિરેક્ટર હતા, તેમણે આરોપી શ્રી એસ.સી. બેક સાથે સંયુક્ત રીતે યથાવિધિ સહી કરી હતી. ટૂંડિયાં સહિતના દસ્તાવેજો તથા રકમ મોકલવા માટેના સૂચનો સંયુક્ત રીતે દાખલ કરવામાં આવ્યા છે અને પરિશિષ્ટ એ-૧૦ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યા છે..... એ સંપૂર્ણપણે સ્પષ્ટ છે કે જો આ બિલો ખરેખર આક્ષેપ મુજબ કોઈ ફોજદારી કાવતરાનો ભાગ હોત, તો મોટી કે નાની

કોઈપણ કંપની વિરોધ અથવા આક્ષેપ વિના જર્મનીની બેન્કહાઉસ વોલબર્નને અંદાજે રૂ. ૧૮ કરોડ અને દુબઈની એચએસબીસી ને રૂ. ૨૧.૮ કરોડ જેટલી રકમ સ્વૈચ્છિક રીતે ચૂકવી ન હોત. અહીં ઉલ્લેખ કરવો યોગ્ય છે કે બેન્કહાઉસ વોલબર્નને સંબંધિત બિલોની ચુકવણી ઓગસ્ટ ૨૦૦૨માં કરવામાં આવી હતી, જે અરજદાર અને આરોપી નં. ૬ શ્રી એસ.સી. બેક વિરુદ્ધ ૭ જાન્યુઆરી, ૨૦૦૪ના રોજ દુબઈમાં પોલીસ ફરિયાદ દાખલ થવા કરતાં આશરે ૧૮ મહિના અગાઉની ઘટના હતી; અને શ્રી એસ.સી. બેક આરોપી નં. ૧માં ફાઈનાન્શિયલ કન્ટ્રોલર તરીકે ડિસેમ્બર ૨૦૦૩ સુધી, એટલે કે આરોપી નં. ૫, આરોપી નં. ૧ના મેનેજિંગ ડિરેક્ટર દ્વારા બેન્કહાઉસ વોલબર્નને બિલોની ચુકવણી થયાના સોળ (૧૬) મહિના પછી સુધી પણ, પોતાની નોકરીમાં યથાવત રહ્યા હતા.” (આ અવતરણમાં “અરજદાર” શબ્દનો ઉલ્લેખ સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડ માટે છે; અને “અરજદાર/આરોપી” શબ્દનો ઉલ્લેખ અપીલકર્તાઓ માટે છે).

જ્યાં સુધી વર્તમાન તબક્કે, જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી દ્વારા મૂકવામાં આવેલા આક્ષેપોની પૃષ્ઠભૂમિમાં અને સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડના સમર્થક વલણને ધ્યાનમાં રાખીને, અહીંના અપીલકર્તાઓની સંડોવણી અથવા દોષિતતા અંગે અમારી તરફથી તપાસ કરવી સંપૂર્ણપણે અનાવશ્યક હતી, તેમ છતાં, અમારો એવો મત છે કે અમારી સમક્ષ થયેલ અરજીઓ પણ પ્રથમદર્શિત રીતે ફરિયાદમાં દર્શાવાયેલા મૂળ આધાર સાથે અપીલકર્તાઓના સંબંધને પ્રદર્શિત કરે છે. તેથી, અમે વર્તમાન તબક્કે આથી સંતુષ્ટ છીએ કે ગાઝિયાબાદના ૭મા વધારાના મુખ્ય

ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી દ્વારા આરંભવામાં આવેલી કાર્યવાહીમાંથી અપીલકર્તાઓને મુક્ત કરવું ઇચ્છનીય નથી. આ કહેવાની જરૂર નથી કે સંબંધિત પ્રશ્નને નીચલી અદાલત સમક્ષ પક્ષકારો દ્વારા પુરાવા રજૂ થયા પછી ફરીથી ઉઠાવી શકાય.

૨૨. અપીલકર્તાઓ તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલ દ્વારા આગળ ધપાવવામાં આવેલ ચોથો તર્ક એ દર્શાવવા માટે કરવામાં આવ્યો હતો; પ્રથમ, કે સમન્સ જારી કરવાના આદેશમાં દર્શાવવામાં આવેલા આક્ષેપો રચાતા નથી; બીજું, કે અહીંના અપીલકર્તાઓ કોઈ કંપનીના હોદ્દેદારો હતા અને તેથી, કંપની પ્રત્યેની પોતાની જવાબદારીઓના નિર્વહને આગળ વધારવા માટે કથિત રીતે કરાયેલ કૃત્યોથી ઉદ્ભવતા ગુનાઓ માટે તેઓને સ્વયંપ્રેરિત રીતે પરોક્ષ ફોજદારી જવાબદારીમાં બાંધવામાં આવી શકતા નથી; અને ત્રીજું, કે ફરિયાદી દ્વારા કરવામાં આવેલા આક્ષેપો સાથે અપીલકર્તાઓમાંથી કોઈનો પણ કોઈ પ્રકારનો સંબંધ નહોતો (અહીં સુધી કે સંબંધિત કંપનીના હોદ્દેદાર તરીકે પણ નહીં). અપીલકર્તાઓનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા વિદ્વાન વકીલના શ્રેયમાં, અમારે નોંધ પર મૂકવું આવશ્યક છે કે ઉપરોક્ત રજૂઆતોને સમર્થન આપવા માટે કાનૂની દાખલાઓ પર આધાર મૂકવામાં આવ્યો હતો. તેમ છતાં, અમારું માનવું છે કે હાલના તબક્કે, ઉપરોક્ત કોઈપણ રજૂઆતનો વિચાર કરવો અમારા માટે આવશ્યક નથી, કારણ કે આ અદાલતે પોતાના તાજેતરના ચુકાદામાં, ઇરિડિયમ ઇન્ડિયા ટેલિકોમ લિમિટેડ વિ. મોટોરોલા ઇન્કોર્પોરેટેડ અને અન્ય, (૨૦૧૧) ૧

એસ.સી.સી. ૭૪ માં વ્યક્ત કરેલી કાનૂની સ્થિતિને ધ્યાનમાં લેતા, જેમાં હાલના મુદ્દા સમાન બાબતનું પરીક્ષણ કરતાં, આ અદાલતે ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૪૮૨ હેઠળના હસ્તક્ષેપના વ્યાપનું (ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ અને ૨૨૭ હેઠળના વ્યાપ સહિત) તેમજ ફોજદારી આક્ષેપોના સંદર્ભમાં કોઈ નિગમિત સંસ્થા/કંપની તથા તેના હોદ્દેદારોની ફોજદારી જવાબદારીનું વિશદપણે પરીક્ષણ કર્યું હતું. વર્તમાન વિવાદ અને ઇરિડિયમ ઇન્ડિયા ટેલિકોમ લિમિટેડના કેસમાં (ઉપરોક્ત) આ અદાલતે જે વિવાદનો નિરાકરણ કર્યો હતો, તેમની વચ્ચેનો એકમાત્ર ભેદ એ છે કે વર્તમાન વિવાદમાં, વડી અદાલત પાસેથી માંગવામાં આવેલી રાહતો નકારવામાં આવતા તેના પરિણામે આરોપીઓએ આ અદાલતનો દરવાજો ખટખટાવ્યો છે; જ્યારે ઇરિડિયમ ઇન્ડિયા ટેલિકોમ લિમિટેડના કેસમાં (ઉપરોક્ત) આરોપીઓ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલ દાવો વડી અદાલતે સ્વીકારી લીધો હતો, જેને અનુસરીને ફરિયાદી આ અદાલતમાં આવ્યો હતો. ઇરિડિયમ ઇન્ડિયા ટેલિકોમ લિમિટેડના કેસમાં (ઉપરોક્ત) ફરિયાદી પક્ષના આગ્રહે, આ અદાલતે જે રજૂઆતોનો વિચાર કર્યો હતો, તેનો સાર પરિચ્છેદ ૨૩ માં આપવામાં આવ્યો છે, જે નીચે પુનઃઉતારવામાં આવે છે:—

"૨૩. શ્રી જેટમલાણી દ્વારા કરવામાં આવેલ રજૂઆતો, ભલે ખૂબ જ વિસ્તૃત હોય, તેમ છતાં તેમનો સાર નીચે મુજબ સંક્ષિપ્ત કરી શકાય છે:

(૧) ફોજદારી ફરિયાદ રદ કરવાની સત્તા, તે પણ સંજ્ઞાન લેવાની અવસ્થાએ, અતિશય અસાધારણ સત્તા છે, જેનો ઉપયોગ અતિ મર્યાદિત રીતે અને અત્યંત સાવચેતી સાથે જ કરવો જોઈએ; તે પણ અતિ દુર્લભમાં અતિ દુર્લભ પ્રસંગોમાં.

(૨) કલમ ૪૮૨ હેઠળની પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે, વડી અદાલતે આક્ષેપોની ગુણદોષના આધારે તપાસ કર્યા વિના સમગ્ર ફરિયાદનો એકંદરે વિચાર કરવો પડે છે, અર્થાત્ આ તબક્કે આક્ષેપોની સચ્ચાઈની તપાસ કરવી આવશ્યક નથી.

(૩) ફરિયાદમાં ગુનાના કાનૂની ઘટકોનું શબ્દશઃ પુનરુત્પાદન કરવું આવશ્યક નથી. જો ફરિયાદમાં જરૂરી તથ્યાત્મક આધાર રજૂ કરવામાં આવ્યો હોય, તો કાર્યવાહી રદ કરવી જોઈએ નહીં.

(૪) ફરિયાદ રદ કરવી માત્ર તેવા કિસ્સામાં જ યોગ્ય ગણાય છે, જ્યાં ફરિયાદમાં ગુનો બને તે માટે અનિવાર્ય એવા મૂળભૂત તથ્યોનો પણ સર્વથા અભાવ હોય; જેથી કાર્યવાહી ચાલુ રાખવાની પરવાનગી આપવી ન્યાયભંગ સમાન બને.

(૫) ઉપરોક્ત રજૂઆતોના સમર્થનમાં, શ્રી જેઠમલાણીએ આ સર્વોચ્ચ અદાલતના નીચેના ચુકાદાઓ પર આધાર રાખ્યો છે: નાગાવ્વા વિ. વીરન્ના શિવલિંગપ્પા કોન્જાલગી (૧૯૭૬) ૩ એસ.સી.સી. ૭૩૬, એમ.સી.ડી. વિ. રામ કિશન રોહતગી (૧૯૮૩) ૧ એસ.સી.સી. ૧, ધનલક્ષ્મી વિ. આર. પ્રસન્ના કુમાર ૧૯૯૦ સપિલ. એસ.સી.સી. ૬૮૬ અને સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા વિ. ભજન લાલ ૧૯૯૨ સપિલ. (૧) એસ.સી.સી. ૩૩૫."

ફકરા ૨૪ થી ૩૦ માં, આ અદાલતે ઇરિડિયમ ઇન્ડિયા ટેલિકોમ લિમિટેડના કેસમાં (ઉપરોક્ત) વિવાદ સંબંધિત તથ્યો તથા અપીલકર્તાઓની તરફેથી રજૂ કરાયેલ ઊભરી આવેલી કાનૂની તકનીકી આક્ષેપોની નોંધ લીધી હતી. ફકરા ૩૧ થી ૩૭ માં, આ અદાલતે તેના પ્રતિભાવની નોંધ આરોપીઓની તરફેથી કરી હતી. ત્યારબાદ, આ અદાલતે ઇરિડિયમ ઇન્ડિયા ટેલિકોમ લિમિટેડના કેસમાં (ઉપરોક્ત) ફકરા ૩૮ માં નીચે મુજબ અવલોકનો કર્યા હતા :-

૩૮. અમે વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતોનો વિચાર કર્યો છે. રજૂઆતોના માત્ર સાદા અવલોકનથી જ પૂરતા પ્રમાણમાં એ દર્શાવવા માટે પૂરતું થશે કે આ મામલો બંને પૈકી કોઈપણ પક્ષ માટે “સ્પષ્ટ અને નિશ્ચિત” પ્રકારનો કેસ કહી શકાય એવો નથી. બંને પક્ષોની તરફેણમાં ઘણું કહેવાનું છે. બંને પક્ષોએ ચિતરેલું સમગ્ર પરિદશ્ય “જો” અને “પરંતુ”થી મર્યાદિત છે. માત્ર ૧૯૯૨ના પી.પી.એમ.ના વાંચનથી એ નિષ્કર્ષે પહોંચવું પૂરતું નહીં બને કે સંભાવિત રોકાણકારોને સંપૂર્ણ માહિતી આપવામાં આવી હતી. તેવી જ રીતે, માત્ર એટલા કારણે કે પી.પી.એમ.માં આપવામાં આવેલી માહિતીમાં કેટલીક ખામીઓ રહી હોઈ શકે, એટલા પરથી એ નિષ્કર્ષે પહોંચવું પૂરતું નહીં બને કે સામાવાળાઓએ જાણપૂર્વક ખોટી રજૂઆતો કરી હતી. આવી પરિસ્થિતિમાં, અમારે તપાસવું પડે કે જ્યારે મેજિસ્ટ્રેટે સામાવાળાઓ વિરુદ્ધ માત્ર પ્રક્રિયા જારી કરી હતી તે તબક્કે, કાર્યવાહી રદ કરવા માટે ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ

જટર હેઠળ પોતાના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરવો વડી અદાલત માટે યોગ્ય હતો કે નહીં.

ફરરા ૩૯ થી ૫૧માં, આ અદાલતે ફોજદારી આરોપો/કાર્યવાહીઓ રદ કરવા માટે ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ જટર હેઠળ (અને/અથવા ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ અથવા ૨૨૭ હેઠળ) આરંભિત કાર્યવાહીમાં અધિકારક્ષેત્રના ઉપયોગના વ્યાપની પરિમિતિઓનું પરિક્ષણ કર્યું હતું. આ સંદર્ભમાં, આ અદાલતે સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા વિ. ભજન લાલ, ૧૯૯૨ સપ્લિ. (૧) એસ.સી.સી. ૩૩૫ માં આપેલા નિર્ણય સહિતના પૂર્વ દષ્ટાંત પર આધાર મૂક્યો હતો, જેમાં આ અદાલતે અન્ય બાબતો ઉપરાંત નીચે મુજબ ઠરાવ્યું હતું:—

"૧૦૨. અધ્યાય ૧૪ હેઠળ સંહિતાની વિવિધ સંબંધિત જોગવાઈઓના અર્થઘટનના પરિપ્રેક્ષ્યમાં તથા અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળની અસાધારણ સત્તા અથવા સંહિતાની કલમ જટર હેઠળની સ્વાભાવિક સત્તાઓના ઉપયોગ સંબંધે આ અદાલતે નિર્ણયો ની શ્રેણીમાં પ્રતિપાદિત કરેલા કાનૂની સિદ્ધાંતો, જે અમે ઉપર ઉદ્ઘૃત કરીને પુનઃપ્રસ્તુત કર્યા છે, તેના આધારે અમે ઉદાહરણરૂપ નીચે મુજબની કેસોની શ્રેણીઓ દર્શાવીએ છીએ, જેમાં આવી સત્તાનો ઉપયોગ કોઈપણ અદાલતની પ્રક્રિયાનો દુરુપયોગ અટકાવવા માટે અથવા અન્યથા ન્યાયના હેતુઓ સિદ્ધ કરવા માટે થઈ શકે; જોકે એવી સત્તાનો ઉપયોગ કયા કયા પ્રસંગોમાં થવો જોઈએ તેની બાબતમાં કોઈ ચોક્કસ, સ્પષ્ટપણે નિર્ધારિત, પૂરતી

રીતે માર્ગિત અને અનમ્ય માર્ગદર્શિકાઓ અથવા કઠોર સૂત્રો નિર્ધારિત કરવું, તેમજ અસંખ્ય પ્રકારના કેસોની સંપૂર્ણ ચાલી આપવી, શક્ય ન પણ હોય.

(૧) જ્યાં પ્રથમ માહિતી અહેવાલ અથવા ફરિયાદમાં કરવામાં આવેલા આક્ષેપો, ભલે તેઓને તેમનાં મોઢા મૂલ્યે સ્વીકારીને સંપૂર્ણરૂપે માન્ય રાખવામાં આવે, તો પણ પ્રથમદર્શિત રીતે કોઈ ગુનો રચતા નથી અથવા આરોપી સામે કોઈ કેસ સ્થાપિત કરતા નથી.

(૨) જ્યાં પ્રથમ માહિતી અહેવાલમાં કરાયેલા આક્ષેપો અને એફ.આઈ.આર. સાથે સંલગ્ન અન્ય સામગ્રી, જો હોય તો, સંહિતાની કલમ ૧૫૬(૧) હેઠળ પોલીસ અધિકારીઓ દ્વારા તપાસ ન્યાયસંગત ઠરે એવો સંજોય ગુનો જાહેર કરતી ન હોય, સિવાય કે સંહિતાની કલમ ૧૫૫(૨)ના કાર્યક્ષેત્રમાં આવતો મેજિસ્ટ્રેટનો આદેશ પ્રાપ્ત થયેલો હોય.

(૩) જ્યાં એફ.આઈ.આર. અથવા ફરિયાદમાં કરાયેલા અખંડિત આક્ષેપો તથા તેના સમર્થનમાં એકત્રિત કરાયેલ પુરાવા કોઈપણ ગુનો થયેલો હોવાનું પ્રગટ કરતા નથી અને આરોપી વિરુદ્ધ કોઈ કેસ સ્થાપિત કરતા નથી.

(૪) જ્યાં, એફ.આઈ.આર.માં કરાયેલા આક્ષેપો સંજોય ગુનો રચતા ન હોય પરંતુ માત્ર અસંજોય ગુનો જ રચતા હોય, ત્યાં સંહિતાની કલમ ૧૫૫(૨) હેઠળ કલ્પિત મુજબ મેજિસ્ટ્રેટના આદેશ વિના પોલીસ અધિકારી દ્વારા કોઈ તપાસ કરવાની અનુમતિ નથી.

(૫) જ્યાં એફ.આઈ.આર. અથવા ફરિયાદમાં કરાયેલા આક્ષેપો એવા અસંગત અને સ્વભાવતઃ અશક્યપ્રાય હોય કે જેના આધારે કોઈપણ વિવેકી વ્યક્તિ ક્યારેય એવો ન્યાયસંગત નિષ્કર્ષે પહોંચી શકે નહીં કે આરોપી વિરુદ્ધ કાર્યવાહી કરવા માટે પૂરતો આધાર ઉપલબ્ધ છે.

(૬) જ્યાં સંહિતા અથવા સંબંધિત અધિનિયમની કોઈપણ જોગવાઈમાં (જેના હેઠળ ફોજદારી કાર્યવાહી સ્થાપિત કરવામાં આવે છે) કાર્યવાહી શરૂ કરવા અને તેની સતતતા ચાલુ રાખવા અંગે સ્પષ્ટ કાનૂની પ્રતિબંધ સમાવવામાં આવ્યો હોય અને/અથવા જ્યાં સંહિતા અથવા સંબંધિત અધિનિયમમાં પીડિત પક્ષકારની ફરિયાદના અસરકારક નિવારણ માટે વિશિષ્ટ જોગવાઈ કરવામાં આવી હોય.

(૭) જ્યાં કોઈ ફોજદારી કાર્યવાહી સ્પષ્ટપણે દુર્ભાવનાથી પ્રેરિત હોય અને/અથવા જ્યાં એવી કાર્યવાહી દુર્ભાવનાપૂર્વક આરોપી સામે વેર લેવાના ગુપ્ત હેતુથી તેમજ ખાનગી અને વ્યક્તિગત ઢ્ઢેષને કારણે તેને હાનિ પહોંચાડવાના દષ્ટિકોણથી શરૂ કરવામાં આવી હોય.

૧૦૩. અમે આ બાબતે સાવચેતીની નોંધ પણ કરીએ છીએ કે ફોજદારી કાર્યવાહી રદ કરવાની સત્તાનો ઉપયોગ અત્યંત મર્યાદિત રીતે અને સંપૂર્ણ સાવચેતી સાથે, તે પણ અતિ દુર્લભમાં દુર્લભ કેસોમાં જ થવો જોઈએ; તેમજ એ પણ કે એફ.આઈ.આર. અથવા ફરિયાદમાં કરવામાં આવેલા આક્ષેપોની વિશ્વસનીયતા અથવા પ્રામાણિકતા કે અન્યથા બાબતે તપાસ આરંભવામાં અદાલત ન્યાયસંગત ગણાશે નહીં; અને એ પણ કે અસાધારણ અથવા સ્વભાવજ

સત્તાઓ અદાલતને પોતાની ઈચ્છા અથવા મનમાની મુજબ કાર્ય કરવા માટે મનસ્વી અધિકારક્ષેત્ર પ્રદાન કરતી નથી."

આ વિષય અંગે આ અદાલતે આપેલા વિવિધ ચુકાદાઓ પર વિચાર કરતી વખતે, એમ.એન. ઓઝા વિ. આલોક કુમાર શ્રીવાસ્તવ, (૨૦૦૯) ૯ એસસીસી ૬૮૨ ના નિર્ણયનો પણ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો. એમ.એન. ઓઝાના કેસમાં (ઉપરોક્ત) ભજન લાલના કેસમાં (ઉપરોક્ત) દર્શાવાયેલા સમાન અભિપ્રાયો નીચેના શબ્દોમાં નોંધાયા હતા :

૨૫. જો વિદ્વાન એસ.ડી.જે.એમ.એ હકીકતો, પરિસ્થિતિઓ, ઘટનાઓના ક્રમ તેમજ ફરિયાદી દ્વારા પોતે જ ફરિયાદ સાથે દાખલ કરાયેલા દસ્તાવેજો પર મનનપૂર્વક વિચાર કર્યો હોત, તો નિશ્ચિતરૂપે તેમણે ફરિયાદ ફગાવી દીધી હોત. તેમને એ સમજાયું હોત કે ફરિયાદ તે જ વ્યવહાર અંગે બેંક દ્વારા ફરિયાદી અને અન્ય લોકો વિરુદ્ધ નોંધાવવામાં આવેલી એફ.આઈ.આર.ના પ્રતિશોધરૂપે કરવામાં આવેલ માત્ર પ્રતિકારાત્મક કાર્યવાહી હતી.

* * *

૨૭. હાથવગો કેસ વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા મનન-વિચારનો અભાવ દર્શાવતું એક પ્રતીકાત્મક ઉદાહરણ છે. વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટે ફરિયાદની સામગ્રીનું પણ પરીક્ષણ કર્યું નહોતું, તો નોંધપોથી પર ઉપલબ્ધ મહત્વપૂર્ણ દસ્તાવેજોની તો વાત જ અલગ. અપીલકર્તાઓને સમન્સ જારી કરતાં પહેલાં પ્રાથમિક પુરાવા નોંધવાની વેળાએ વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ ખરેખર મૌન દર્શક બની રહ્યા હતા.

૨૮. વડી અદાલતે અપીલકર્તાઓ દ્વારા સંહિતાની કલમ ૪૮૨ હેઠળ દાખલ કરાયેલી અરજીએ નિર્ણય કરતા, તેની વિચારણા માટે તેની સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવેલા મૂળભૂત તથ્યો તરફ જરા પણ ધ્યાન આપ્યા વિના, સ્પષ્ટ ભૂલ કરી છે.

૨૯. એ સત્ય છે કે ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૪૮૨ હેઠળના પોતાના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી વખતે અદાલત આક્ષેપોની સત્યતા કે અસત્યતા અંગે તપાસ કરી શકતી નથી અને નોંધ પર ઉપલબ્ધ હોય તેવા પુરાવાની, જો કોઈ હોય, મૂળવણી કરી શકતી નથી. સામાન્ય રીતે, વડી અદાલત પ્રાથમિક તબક્કે અથવા તપાસ/પૂછપરછ બાકી હોય ત્યારે ફોજદારી કાર્યવાહી માં હસ્તક્ષેપ કરતી નથી.

૩૦. ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૪૮૨ હેઠળની પોતાની અધિકારક્ષેત્રની સત્તાનો ઉપયોગ કરતાં વડી અદાલત દ્વારા હસ્તક્ષેપ માત્ર ત્યારે જ થઈ શકે, જ્યારે આવા હસ્તક્ષેપ માટેનો સ્પષ્ટ કેસ સ્થાપિત થતો હોય. પ્રારંભિક તબક્કે પણ વડી અદાલત દ્વારા વારંવાર અને અનાવશ્યક હસ્તક્ષેપ થવાથી ફોજદારી કેસમાં તપાસની પ્રગતિમાં અવરોધ ઊભો થઈ શકે છે, જે જાહેર હિતમાં ન હોઈ શકે. પરંતુ તે જ સમયે, જો ન્યાયના હિતમાં તેવી જરૂરિયાત હોય, તો વડી અદાલત પોતાની અધિકારક્ષેત્રની સત્તાનો ઉપયોગ કરવાનો ઇનકાર કરી શકતી નથી, જ્યાં એફ.આઈ.આર. અથવા ફરિયાદમાં કરવામાં આવેલા આક્ષેપો એટલા અયોગ્ય અને સ્વભાવતઃ અશક્યપ્રાય હોય કે જેના આધાર પર કોઈપણ

નિષ્પક્ષ, સુજાણ અને માહિતીપ્રાપ્ત નિરીક્ષક કાર્યવાહી આગળ વધારવા માટે પૂરતા આધારોના અસ્તિત્વ અંગે ક્યારેય ન્યાયસંગત અને યોગ્ય નિષ્કર્ષે પહોંચી શકે નહીં. આવા કેસોમાં અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરવાનો ઇનકાર પણ સમાન રીતે અન્યાયમાં પરિણમી શકે છે, ખાસ કરીને તેવા કેસોમાં જ્યાં ફરિયાદી, ફરિયાદમાં આરોપી તરીકે દર્શાવાયેલા વ્યક્તિઓ પર દબાણ લાવવા અને તેમને હેરાન કરવા દષ્ટિએ ફોજદારી કાયદાની પ્રક્રિયા પ્રેરિત કરે છે."

સંદર્ભ હેઠળના મુદ્દા સાથે વ્યવહાર કરતાં, આ અદાલતે ઇરિડિયમ ઇન્ડિયા ટેલિકોમ લિમિટેડના કેસમાં (સુપ્રા) પણ ફોજદારી કેસોમાં કોઈ નિગમિત સંસ્થા/કંપની વિરુદ્ધ કાર્યવાહી ચલાવી શકાય તેની વ્યાપ્તિની તપાસ કરી હતી, તે રજૂ કરાયેલા આધાર પર કે તેમની સામે કોઈ દોષભાવના આક્ષેપિત કરી શકાતી નથી અને તેથી તેમના વિરુદ્ધ ફોજદારી કાર્યવાહી હાથ ધરવામાં આવી શકતી નથી. તે હેતુસર, યુનાઈટેડ કિંગડમ, યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ ઓફ અમેરિકા અને કેનેડામાં આ વિષય સંબંધિત અમલમાં રહેલી કાનૂની સ્થિતિનો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો હતો, અને તે પછી, આ અદાલતે આ વિષય પર આ અદાલત દ્વારા પ્રતિપાદિત કાનૂની સ્થિતિ અંગે ચર્ચા કરી હતી. ત્યારબાદ, તેનો નિષ્કર્ષ અનુચ્છેદ ૬૬ માં નીચે મુજબ નોંધવામાં આવ્યો હતો :

૬૬. આ નિરીક્ષણો કોઈ પણ પ્રકારની શંકા રહેવા દેતા નથી કે કોઈ કંપની/નિગમ માત્ર એટલા કારણસર ફોજદારી ગુનાની જવાબદારીમાંથી બચી

શકતું નથી કે નિર્ધારિત સજા કેદ અને દંડની છે. અમે વિચારપૂર્વકના મત પર છીએ કે આ અદાલતના ઉપરોક્ત ચુકાદાને ધ્યાનમાં લેતાં, સામાવાળા પાસે આવશ્યક દોષિત મનોદશા હોઈ જ શકતી નહોતી એવો વડી અદાલત દ્વારા પહોંચાડવામાં આવેલ નિષ્કર્ષ સ્પષ્ટ રીતે ભૂલભર્યો છે.

સારાંશરૂપે અને મૂળ તત્ત્વમાં, ફરિયાદીની તરફેથી રજૂ કરાયેલા તમામ દાવા (જે ઉપર પહેલેથી જ ઉતારવામાં આવ્યા છે) આ અદાલતે ઇરિડિયમ ઇન્ડિયા ટેલિકોમ લિમિટેડના પ્રકરણમાં (ઉપરોક્ત) માન્ય ઠરાવ્યા હતા.

૨૩. ફરિયાદ દ્વારા તેમજ ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૨૦૦ હેઠળ નોંધવામાં આવેલા શેખ અલ્લાઉદ્દીન પાકેર મૈદ્દીનના નિવેદનમાં પણ, જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સીએ સ્પષ્ટપણે એવો દાવો કર્યો છે કે અહીંના અપીલકર્તાઓ તા. ૧.૨.૨૦૦૨ના ટૂંકીપત્રકનો માન રાખવા માટે સંયુક્ત રીતે અથવા અલગ-અલગ રીતે જવાબદાર હતા, જેનું એન્ડોર્સમેન્ટ તેના (જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સીના) હિતમાં કરવામાં આવ્યું હતું. અપીલકર્તાઓની જવાબદારી દર્શાવવા માટે દસ્તાવેજોની એક શ્રેણી પણ નીચલી અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવી હતી. ઝમા વધારાના મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટે, ઉક્ત સામગ્રી પર વિચારણા કર્યા પછી, સમન્સ જારી કરવાનો આદેશ કર્યો હતો. અહીંના અપીલકર્તાઓની દોષિતતા સ્પષ્ટપણે અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતી અદાલત સમક્ષ રજૂ થનારા પુરાવા પર નિર્ભર રહેશે. આ અદાલત સમક્ષ થયેલ દલીલોમાંથી નિશ્ચિતપણે એવું કહી શકાય છે કે

આરોપીઓમાંનો એક, એટલે કે, સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડે, તેના લેખિત જવાબ દ્વારા ફરિયાદી-જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સીના પક્ષને સંપૂર્ણ સમર્થન આપ્યું છે. ઉક્ત જવાબના સંબંધિત અંશો ઉપરોક્ત ભાગમાં (ત્રીજા મુદ્દા અંગે અમારી ચર્ચા દરમિયાન) પહેલેથી જ પુનઃઉદ્ઘૂત કરવામાં આવ્યા છે. હાથે રહેલા મામલામાં ઉભી થતી સ્થિતિ, ઇરિડિયમ ઇન્ડિયા ટેલિકોમ લિમિટેડના મામલામાં (ઉપરોક્ત) આ અદાલત સમક્ષ આવેલી સ્થિતિ સમાન છે, જેમાં હકીકતી અને કાનૂની પરિસ્થિતિનો સામનો થતાં આ અદાલતને નોંધવું પડ્યું હતું કે બંને પક્ષોએ રજૂ કરેલું દૃશ્ય “જો” અને “પણ”થી મર્યાદિત છે. અત્રે પણ, વિરોધી પક્ષો દ્વારા રજૂ કરાનારા પુરાવામાંથી બહાર આવતી હકીકતોની વિગતો સ્પષ્ટ ચિત્ર રજૂ કરવા માટે આવશ્યક રહેશે. તે પછી જ, આ મુદ્દા સંબંધિત ઉઠાવવામાં આવેલી બાબત પર યોગ્ય નિર્ણય આપવો શક્ય બનશે. હાલની સ્થિતિએ અમે સંતુષ્ટ છીએ કે ફરિયાદીએ રજૂ કરેલા કૃત્ય તથા અકૃત્યના આક્ષેપોનો હકીકતી પાયો/પૃષ્ઠભૂમિ નિશ્ચિત અને સ્પષ્ટ છે. અમે આ બાબતે પણ સંતુષ્ટ છીએ કે ફરિયાદી દ્વારા કરવામાં આવેલા આક્ષેપોમાં તે તમામ મૂળભૂત હકીકતો સંપૂર્ણપણે સમાવવામાં આવી છે, જે તે ગુનાઓ રચવા માટે આવશ્યક છે, જેના આધારે વિવાદિત તા. ૧૨.૧.૨૦૦૫નો સમન્સ જારી કરવાનો આદેશ કરવામાં આવ્યો હતો. હાલનો વિવાદ, ઇરિડિયમ ઇન્ડિયા ટેલિકોમ લિમિટેડના મામલામાં (ઉપરોક્ત) ઉદ્દેખિત કોઈપણ ખામીઓથી પીડિત નથી. તેથી, અમે અપીલકર્તાઓને આ બાબત ખુદ્દી રાખીએ છીએ કે તેઓ અમારી સમક્ષ જેમ

કાનૂની મુદ્દાઓ રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા તેમ જ મુદ્દાઓ નીચલી અદાલત સમક્ષ રજૂ કરે. બંને પક્ષો તેમના પુરાવા રજૂ કર્યા પછી, નીચલી અદાલત ઉપરોક્ત કે અનુગામી ભાગમાં આ વિવાદના ગુણદોષ અંગે કરવામાં આવેલી કોઈપણ નોંધોથી પ્રભાવિત થયા વિના, કાયદા અનુસાર તે મુદ્દાઓ પર પોતાનું નિષ્કર્ષ નોંધશે.

૨૪. અપીલકર્તાઓ તરફથી વિદ્વાન વકીલ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલ છેલ્લો વિવાદાસ્પદ મુદ્દો આ દાવા પર આધારિત હતો કે ફરિયાદી – જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સીએ તા. ૧.૨.૨૦૦૨ના બિલ ઓફ એક્સચેન્જમાં દર્શાવેલ રકમની વસૂલાત માટે દુબઈની પ્રથમ અદાલત સમક્ષ કોમર્શિયલ એક્શન નં. ૪૮૨ ઓફ ૨૦૦૫ ધરાવતો નાગરિક દાવો દાખલ કર્યો હતો. રજૂઆત કરવામાં આવી કે ઉપરોક્ત નાગરિક દાવાની અરજીઓમાં હાલના અપીલકર્તાઓ વિરુદ્ધ તેમના આપરાધિક સંડોવણીને દર્શાવતો કોઈ આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો નહોતો. અપીલકર્તાઓના વિદ્વાન વકીલનો એવો દાવો હતો કે આ અદાલત સમક્ષ દાખલ કરાયેલ વિશેષ અનુમતિ અપીલની અરજીના ગ્રાઉન્ડ ડી માં કરાયેલ નિવેદનોના આધારે, જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સીએ ઉપરોક્ત નાગરિક દાવામાં પુરાવા રજૂ કર્યા હતા, અને ત્યારબાદ ઉક્ત નાગરિક દાવો તા. ૨૪.૯.૨૦૦૮ના રોજ નામંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો. વધુમાં એવો પણ દાવો કરવામાં આવ્યો કે દુબઈની પ્રથમ અદાલતે નાગરિક દાવો નામંજૂર કરતી વખતે એવું ઠરાવ્યું હતું કે તા.

૧.૨.૨૦૦૨નો બિલ ઓફ એક્સચેન્જ ફરિયાદી-જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી દ્વારા સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડને કરવામાં આવેલ માલસામાનના કથિત પુરવઠા સાથે કોઈ સંબંધ ધરાવતો નહોતો. આ પછી દબાવે રજૂ કરવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો કે ઉક્ત બિલ ઓફ એક્સચેન્જ માત્ર એક અનુકૂળતા માટેનો બિલ હતો, જેથી ફરિયાદી-જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી “નાણા ઊભા કરી શકે, અને બિલ ઓફ એક્સચેન્જનો ગીરવે સુરક્ષા તરીકે ઉપયોગ કરી શકે”. અપીલકર્તાઓ તરફથી વધુમાં રજૂ કરવામાં આવ્યું કે તા. ૧.૨.૨૦૦૨ના બિલ ઓફ એક્સચેન્જમાંથી ઊભી થતી જવાબદારીથી અથવા તો નાગરિક પરિણામો ઉપજી શકે અથવા આપરાધિક જવાબદારી નિષ્પન્ન થઈ શકે. વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા મુજબ, ઉપરોક્ત નાગરિક દાવો જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સીની પ્રેરણાથી દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો તે હકીકત પોતે જ ફરિયાદી (જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી) તરફથી આ બાબતની કબૂલાત સમાન છે કે તા. ૧.૨.૨૦૦૨ના બિલ ઓફ એક્સચેન્જમાંથી ઊભી થતી જવાબદારી નાગરિક સ્વભાવની હતી. તેથી, અપીલકર્તાઓના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા એવો દાવો કરવામાં આવ્યો કે હાલના અપીલકર્તાઓ વિરુદ્ધ ફરિયાદી દ્વારા આપરાધિક કાર્યવાહીનો આરંભ કરવો મૂળથી જ ભ્રાંતધારણાપૂર્ણ હતો. આ પછી દલીલ કરવામાં આવી કે જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી દ્વારા આપરાધિક ફરિયાદ દાખલ કરવાનું કૃત્ય પરકીય વિચારણાઓમાંથી ઉપજેલું માનવું જ જોઈએ, જેથી હાલના અપીલકર્તાઓ પર દબાવે લાવી તેમને ફરિયાદી-જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સીની ગેરકાયદેસર માંગણીઓને શરણે જવા માટે મજબૂર કરી

શકાય. વધુમાં, અપીલકર્તાઓના વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે દુબઈની પ્રથમ અદાલત સમક્ષ જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા નાગરિક દાવામાં અપીલકર્તાઓમાંથી માત્ર સેમસંગ, દુબઈને જ સામાવાળા તરીકે સામેલ કરવામાં આવ્યો હતો, જ્યારે હાલના અન્ય ચાર અપીલકર્તાઓ વિરુદ્ધ તા. ૧.૨.૨૦૦૨ના બિલ ઓફ એક્સચેન્જ હેઠળની બાકી રકમની વસૂલાત માટે પણ કોઈ કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં આવી નહોતી. ઉપરોક્ત તથ્યાત્મક અને કાનૂની રજૂઆતોના આધારે, અપીલકર્તાઓના વિદ્વાન વકીલનો એવો દાવો હતો કે હાલના અપીલકર્તાઓ વિરુદ્ધ ફરિયાદી-જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી દ્વારા આરંભવામાં આવેલ આપરાધિક ફરિયાદ પક્ષની કાર્યવાહી રદ કરવામાં આવવી જોઈએ.

૨૫. અપીલકર્તાઓ તરફથી કરવામાં આવેલ ઉપરોક્ત કથનોના જવાબમાં, સામાવાળાઓના વિદ્વાન વકીલની દલીલ એવી હતી કે જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી દ્વારા દુબઈની પ્રથમ કક્ષાની અદાલતમાં શરૂ કરાયેલ દીવાની કાર્યવાહી હજી અપીલમાં બાકી છે. આ સંદર્ભે એવું દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે દુબઈ અપીલ અદાલતે તા. ૨૧.૭.૨૦૧૦ના આદેશ દ્વારા ઉપરોક્ત દીવાની દાવામાં સામાવાળાઓની મિલકતોને ફરીથી જપ્ત કરવાની દિશા આપી હતી, જેની રકમ ડી.એચ.એસ. ૩૦ મિલિયન (લગભગ રૂપિયા ૪૫ કરોડ) હતી. તા. ૨૧.૭.૨૦૧૦ના ઉપરોક્ત આદેશની નકલ સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડ દ્વારા દાખલ

કરવામાં આવેલા જવાબ સાથે (વિશેષ અપીલ કરવાની પરવાનગી માટેની અરજામાં કરાયેલા કથનોના જવાબરૂપે) પરિશિષ્ટ એ-૧૧ તરીકે જોડવામાં આવી છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે તા. ૨૧.૭.૨૦૧૦ના આદેશના અનુસંધાને, દુબઈ ન્યાયિક પ્રશાસને ડી.એચ.એસ. ૩૦ મિલિયનની જમીનો અમલ કર્યો હતો. ઉપરોક્ત હકીકતી સ્થિતિને સમર્થન આપવા માટે, સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડે પોતાના જવાબ સાથે પરિશિષ્ટ એ-૧૨ તરીકે તા. ૨૨.૮.૨૦૧૦ની બેંક ગેરંટી જોડેલી છે, જે એમિરેટ્સ બેંક ઇન્ટરનેશનલ દ્વારા સેમસંગ દુબઈની તરફેથી, જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સીના હિતમાં જારી કરવામાં આવી હતી. સામાવાળાઓના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા એ પણ દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે કોઈ પક્ષના હાથે થયેલ ચૂક કે કૃત્ય, દીવાની તેમજ ફોજદારી પરિણામો ઉપજાવી શકે છે. આ સંદર્ભે, સામાવાળાઓના વિદ્વાન વકીલે અમારું ધ્યાન દુબઈ અપીલ અદાલત દ્વારા તા. ૨૧.૭.૨૦૧૦ના પસાર કરાયેલા આદેશ તરફ પણ દોર્યું, જેમાં એવું દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી દ્વારા લાવવામાં આવેલી ફોજદારી કાર્યવાહી (તેની દ્વારા ગાઝિયાબાદના ૭મા વધારાના મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ શરૂ કરાયેલ કાર્યવાહીમાં) અને જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી દ્વારા દાખલ કરાયેલ દીવાની દાવો (દુબઈની પ્રથમ કક્ષાની અદાલત સમક્ષ) વચ્ચે કોઈ સંબંધ નહોતો. સામાવાળાઓના વિદ્વાન વકીલની વધુ દલીલ એવી પણ હતી કે હાલના કેસમાં દીવાની જવાબદારી માલ/ઉત્પાદનના અંતિમ ખરીદદાર (સેમસંગ, દુબઈ) સામે ઉઠાવવામાં આવી હતી, જે ફરિયાદી-

જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી દ્વારા પુરવઠો કરાયેલ માલ/ઉત્પાદન માટે હતી, અને જે તા. ૧.૧૨.૨૦૦૧ના કરાર હેઠળ ખરીદદારોને પસાર થઈ ગઈ હતી. તેથી, દીવાની જવાબદારી માત્ર સેમસંગ, દુબઈ સામે જ ઉઠાવવામાં આવી હતી. જોકે, જ્યાં સુધી ફોજદારી જવાબદારીનો પ્રશ્ન છે, ત્યાં સુધી સેમસંગ દુબઈ, સેમસંગ, સાઉથ કોરિયાની અનુસંગી કંપનીઓમાંથી એક હોવાને કારણે, તે કથિત રીતે સેમસંગ, સાઉથ કોરિયા દ્વારા કરવામાં આવતા સર્વાંગી નિયંત્રણ હેઠળ હતી. ફરિયાદી મુજબ, સેમસંગ, સાઉથ કોરિયા એ તા. ૧.૧૨.૨૦૦૧ના કરાર હેઠળ પુરવઠો કરાયેલ માલ માટે પરસ્પર નાણાકીય પ્રતિફળની ચુકવણી ન સ્વીકારવાનો સેમસંગ, દુબઈ દ્વારા લેવાયેલ અંતિમ નિર્ણય કરવામાં મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા ભજવનાર હતું. સામાવાળાઓ મુજબ, ગાઝિયાબાદના ઝમા વધારાના મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ ફોજદારી ફરિયાદમાં તેમજ ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૨૦૦ હેઠળ નોંધાયેલ સમન્સપૂર્વ પુરાવામાં પણ જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સીનો આ સ્પષ્ટ અને અચૂક અભિગમ રહ્યો છે. જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી દ્વારા કરાયેલા આ આક્ષેપોને સમન્સ જારી કરનાર અદાલતને પૂરા પાડવામાં આવેલા દસ્તાવેજોનું સમર્થન પ્રાપ્ત છે. ઉપરોક્ત હકીકતી સ્થિતિને આ અદાલત સમક્ષ સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડે પણ સમર્થન આપ્યું છે. સામાવાળાઓના વિદ્વાન વકીલ મુજબ, હાલના કેસના નોંધપોથી પર સ્કાય ઇમ્પેક્સ લિમિટેડ દ્વારા મુકાયેલા દસ્તાવેજોમાંથી પણ આ અદાલત સમક્ષના અપીલકર્તાઓની સમાન પ્રકારની ક્રિયાઓની શ્રેણીમાં રહેલી દોષિતતા સ્પષ્ટપણે બહાર આવે છે. તેથી,

એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે સામાવાળાઓએ અપીલકર્તા તરફથી આગળ ધપાવવામાં આવેલ તમામ દલીલોને સ્વયં સ્વરૂપે નકારી કાઢી છે, હા, સ્વાભાવિક રીતે તે પુરાવાને આધીન છે, જે હરીફ પક્ષોને નીચલી અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવાની મુક્તિ રહેશે.

૨૬. અપીલકર્તાઓ તરફથી વિદ્વાન વકીલ દ્વારા રજૂ કરાયેલ અંતિમ દલીલ પર અમે ગંભીરતાપૂર્વક વિચાર કર્યો છે. સમન્સ જારી કરવાના આદેશ હેઠળ કલ્પાયેલ સ્વભાવના ગુનાઓમાં દિવાની જવાબદારી સાથે ફોજદારી દોષિતતા પણ સંકળાયેલી હોઈ શકે છે, એવો અમારો વિચારપૂર્વકનો મત છે. છેતરપિંડીના કૃત્ય દ્વારા કોઈ પક્ષને જેનાથી વંચિત કરવામાં આવ્યો હોય, તેનું દાવો દિવાની કાર્યવાહીમાં કરી શકાય છે. છેતરપિંડીના કૃત્યમાંથી ઉદ્ભવતા ભ્રમજનક ઇનકારના આધારે થયેલી એ જ વંચિતતા ફોજદારી જવાબદારીને પણ આકર્ષે છે. ફોજદારી ફરિયાદ પક્ષની કાર્યવાહી દરમિયાન, ફરિયાદી આરોપીઓના કૃત્યો બદલ પરસ્પર રાહત માગી શકતો નથી. હાલના કેસમાં જેમ, તા. ૧.૨.૨૦૦૧ ના વિનિમયપત્રક હેઠળની નાણાકીય પરતફેર ફોજદારી કાર્યવાહીમાં દાવો કરી શકાય નહીં; તે રાહત માટેનો ઉપાય માત્ર દિવાની દાવો દ્વારા જ ઉપલબ્ધ રહેશે. તેથી, તા. ૧.૧૨.૨૦૦૧ ના કરારના કથિત ભંગના આધારે ફરિયાદી-જે.સી.ઈ. કન્સલ્ટન્સી દ્વારા દિવાની દાવો ઉઠાવવામાં આવ્યો છે, તેથી ભારતીય દંડ સંહિતા હેઠળ આરોપીઓ દ્વારા કથિત રીતે કરાયેલા ગુનાઓ માટે દંડાત્મક

પરિણામોની કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં તેને રોકી શકાય, એવું સ્વીકારવું અમારે માટે શક્ય નથી. અમારા સમક્ષ પ્રતિસ્પર્ધી પક્ષકારો દ્વારા રજૂ કરાયેલ તથ્યસ્થિતિના આધારે, હાલના તબક્કે અપીલકર્તાઓની દોષિતતામાં પ્રવેશ કરવો અમારે માટે યોગ્ય નહીં બને. દોષિતતા (જો હોય તો) પ્રતિસ્પર્ધી પક્ષકારો દ્વારા નીચલી અદાલત સમક્ષ પુરાવો રજૂ થયા પછી જ ઉજાગર થશે. હાલના તબક્કે કાઢવાનો એકમાત્ર નિષ્કર્ષ એટલો જ છે કે અપીલકર્તાઓની તરફેણી આગળ ધપાવવામાં આવેલી અંતિમ રજૂઆતના આધારે પણ, આ તબક્કે સમન્સ જારી કરવાના આદેશને રદ કરવો શક્ય નથી. ઉપરોક્ત પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં લેતા, અપીલકર્તાઓને, જો તેઓને યોગ્ય સલાહ હોય, તો નીચલી અદાલત સમક્ષ તેમની આક્ષેપો ઉઠાવવાની મુક્તતા રાખવામાં આવે છે. નીચલી અદાલત, જેમ તે કરવું જોઈએ તેમ, પ્રતિસ્પર્ધી પક્ષકારોને તેમની-તેમની સ્થિતિને સમર્થન આપવા પુરાવો રજૂ કરવાની તક આપ્યા બાદ, કાયદા અનુસાર તે બાબતે નિર્ણય કરશે.

૨૭. ઉપર અહીં નોંધાયેલા કારણોસર, અમને આ વર્તમાન અપીલમાં કોઈ ગુણાવલિ જણાતી નથી. તેથી, તે નામંજૂર કરવામાં આવે છે.

*The translation of this judgment has been provided by
M/s. Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.*

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.